

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM PROGRAMI**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN GELECEK YÖNELİMİ VE
KARİYER KAYGISI İLİŞKİSİNDE 21. YÜZYIL
BECERİLERİNİN ARACI ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Özlem BAYHAN

Danışman
Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK

SAMSUN
2024

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM PROGRAMI**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN GELECEK YÖNELİMİ VE KARİYER
KAYGISI İLİŞKİSİNDE 21. YÜZYIL BECERİLERİNİN ARACI ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Özlem BAYHAN

Danışman

Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK

SAMSUN
2024

TEZ KABUL VE ONAYI

Özlem BAYHAN tarafından, Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK danışmanlığında hazırlanan “LİSE ÖĞRENCİLERİNİN GELECEK YÖNELİMİ VE KARIYER KAYGISI İLİŞKİSİNDE 21. YÜZYIL BECERİLERİNİN ARACI ROLÜ” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 30.7.2024 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Doç. Dr. Duygu GÜR ERDOĞAN Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Fadıl ŞİRAZ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet ☒ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☐

30 / 07 / 2024
Özlem BAYHAN

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : LİSE ÖĞRENCİLERİNİN GELECEK YÖNELİMİ VE KARİYER KAYGISI İLİŞKİSİNDE 21. YÜZYIL BECERİLERİNİN ARACI ROLÜ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 13.06.2024 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 18

Tek kaynak oranı : % 2 çıkmıştır.

30 / 07 / 2024
Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK

ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN GELECEK YÖNELİMİ VE KARIYER KAYGISI İLİŞKİSİNDE 21. YÜZYIL BECERİLERİNİN ARACI ROLÜ

Özlem BAYHAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Eğitim Programları ve Öğretim Programı

Yüksek Lisans, Temmuz/2024

Danışman: Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK

Bu çalışmanın amacı; lise öğrencilerinin gelecek yönelimi ve kariyer kaygısı ilişkisinde 21. yüzyıl becerilerinin aracı rolünü ortaya koymaktır. Bu doğrultuda ayrıca; “Lise öğrencilerinin kariyer kaygı puanları, gelecek yönelimi puanları ve 21. yüzyıl becerileri puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?”, “Lise öğrencilerinin kariyer kaygı puanları ile gelecek yönelimi puanları ilişkisinde 21. yüzyıl becerilerinin aracı rolü var mıdır?”, “Lise öğrencilerinin kariyer kaygı puanları, gelecek yönelimi puanları ve 21. yüzyıl becerileri puanları; cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” sorularına yanıt aranmıştır. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Maksimum çeşitlilik örneklem yönteminin kullanıldığı araştırmada 589 öğrenci yer almıştır. Araştırmanın örneklemi, Samsun ilinde yer alan liselerde (Anadolu lisesi, fen lisesi, imam-hatip lisesi, meslek lisesi ve sosyal bilimler lisesi) eğitim-öğretime devam eden öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak; “Kişisel Bilgi Formu”, “Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği”, “Gelecek Vizyonları Ölçeği” ve “Kariyer Kaygısı Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada toplanan verilerin analizinde betimsel istatistiklerin yanı sıra dağılımın normalliği nedeni ile t testi ve ANOVA testleri; değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi için Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu ve 21. yüzyıl becerilerinin aracı rolünü incelemek için yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Yapılan analizlere göre; kariyer kaygısı ile gelecek yönelimi arasında düşük düzeyde negatif yönlü; kariyer kaygısı ile 21. yüzyıl becerileri arasında düşük düzeyde negatif yönlü ve gelecek yönelimi ile 21. yüzyıl becerileri arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu görülmüştür. Lise öğrencilerinin gelecek yönelimi, kariyer kaygısı ve 21. yüzyıl becerilerinde; cinsiyet ve okul türü değişkenleri bakımından, kariyer kaygısında ise sınıf düzeyi değişkeni bakımından anlamlı fark bulunmuştur. 21. yüzyıl becerilerinin aracılık rolünü test etmek için yapılan analiz sonucunda ise lise öğrencilerinin gelecek yönelimi ve kariyer kaygısı ilişkisinde, 21. yüzyıl becerilerinin kısmi aracılık rolüne sahip olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: 21. yüzyıl becerileri, Gelecek yönelimi, Kariyer kaygısı

ABSTRACT

THE MEDIATORY ROLE OF 21st CENTURY SKILLS IN THE RELATIONSHIP BETWEEN HIGH SCHOOL STUDENTS' FUTURE ORIENTATION AND CAREER ANXIETY

Özlem BAYHAN

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Educational Sciences

Curriculum and Instruction Programme

Master, July/2024

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Şener ŞENTÜRK

The aim of this study is to reveal the mediating role of 21st century skills in the relationship between future orientation and career anxiety of high school students. In this direction, such questions were examined as “Is there a significant relationship between career anxiety scores, future orientation scores and 21st century skills scores of high school students?”, “Is there a mediating role of 21st century skills in the relationship between career anxiety scores and future orientation scores of high school students?”, “Do career anxiety scores, future orientation scores and 21st century skills scores of high school students differ significantly in terms of gender, grade level and school type?” The research was designed with the relational screening model, which is one of the quantitative research methods. 589 students took part in the research in which maximum variation sampling method was used. The sample of the research consisted of students continuing their education in high schools (Anatolian high school, science high school, imam-hatip high school, vocational high school and social sciences high school) in the province of Samsun. As the data collection tool in the research; “Personal Information Form”, “Multidimensional 21st Century Skills Scale”, “Future Visions Scale” and “Career Anxiety Scale” were used. In the analysis of the data collected in the study, in addition to descriptive statistics, t-test and ANOVA tests were used due to the normality of distribution; Pearson Product Moment Correlation was used to examine the relationship between the variables and structural equation model was used to examine the mediating role of 21st century skills. According to the analyses conducted; there was a low level negative relationship between career anxiety and future orientation; a low level negative relationship between career anxiety and 21st century skills and a low level positive relationship between future orientation and 21st century skills. A significant difference was found in terms of gender and school type variables in future orientation, career anxiety and 21st century skills of high school students and in terms of grade level variable in career anxiety. As a result of the analysis conducted to test the mediating role of 21st century skills, it was found that 21st century skills had a significant effect on the relationship between future orientation and career anxiety of high school students. was found to have a partial mediating role.

Keywords: 21st century skills, Future orientation, Career anxiety

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Lisans eğitimimi tamamladıktan uzun bir süre sonra yeniden öğrenci olup yüksek lisansa başlamaya karar verdiğim günden bu yana, sürecin bana kazandırdıkları çok değerli. Elbette ki bilgiye talip bir talebe olmanın yolu uzun ve meşakkatli. Lakin yolunuzu aydınlatanlar varsa yaşanan zorluklar bir zaman sonra zenginliğe dönüşebiliyor. Bu yolculukta benim de yoluma ışık tutanlarım oldu. Şüphesiz bu kişilerin ilki, kendisine çok büyük saygı duyduğum kıymetli danışman hocam; Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK. Kendisine bana kattıkları ve verdiği destek için ne kadar teşekkür etsem az. “Hocam, emeklerinize minnettarım ve öğrenciniz olmaktan her daim gurur duyacağım!”

Yüksek lisans eğitiminin yalnızca akademik bir eğitim değil aynı zamanda bir yol arkadaşlığı ve dayanışma olduğunu öğreten, sınıf arkadaşı olmanın ötesinde dostlarım ve kardeşlerim olan, Aleyna BALIKÇI, Yeşim TOPAL ve Canan ERTÜRK; “Varlığınız benim için birer armağan!”

Hayatımın bu döneminde de verdikleri destekle kendime güven duymamı sağlayan, motivasyonumu bir kez bile kaybetmeme izin vermeyen ve tezim için veri toplama sürecinde dahi endişemi keyfe dönüştüren; canım arkadaşım Şerife ÜNAL ÇELİK ve meslektaşım Bülent YILDIRIM; “Desteğiniz çok büyük ve değerli. Gönülden teşekkür ediyorum!”

Beni ben yapanlarım... Karşılıksız sevgisi ile var oluş sebebim annem Kadriye ÖZTEMÜR, her ne kadar bu dünyayı erken terk ettiyse de enerjisinin daima yanımda olduğuna inandığım babam Yusuf ÖZTEMÜR ve kocaman kalbiyle güven kaynağım kardeşim Samet ÖZTEMÜR; “En büyük şansım ve şükür kaynağımsınız!”

Yüksek lisansa başlama konusunda beni cesaretlendiren ve yürüdüğüm bu yolda her zaman en büyük destekçim olan eşim Murat BAYHAN ve “Sen halledersin anne!” diyen sesleri ile her zorluğun üstesinden gelebileceğime beni inandıran çocuklarım Kürşat Demir BAYHAN ve Kaan Giray BAYHAN; “Gücümü sizden alıyorum, varlığınıza şükürler olsun!”

Özlem BAYHAN

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	3
1.3. Araştırmanın Amacı	3
1.4. Araştırmanın Önemi	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.6. Araştırmanın Sayıltıları	5
1.7. Tanımlar	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. 21. Yüzyıl Becerileri ile İlgili Kuramsal Çerçeve	6
2.1.1. Sanayi Devrimleri ve Tarihsel Gelişim	6
2.1.2. 21. Yüzyıl Becerileri	7
2.1.3. 21. Yüzyıl Beceri Çerçeveleri	8
2.1.4. Kapsayıcı 21. Yüzyıl Beceri Modeli	10
2.1.4.1. Sosyal ve Duygusal Beceriler	11
2.1.4.2. Dil ve İletişim Becerileri	13
2.1.4.3. Üst Düzey Düşünme Becerileri	13
2.1.4.4. Benlik Becerileri	14
2.1.4.5. Öğrenme Becerileri	16
2.1.4.6. Çalışma Becerileri	17
2.1.4.7. Okuryazarlık Becerileri	18
2.2. Gelecek Yönelimi ile İlgili Kuramsal Çerçeve	20
2.2.1. Gelecek Yönelimi	20
2.2.2. Yaşam Tasarımı Yaklaşımı	21
2.2.2.1. Umut	23
2.2.2.2. İyimserlik ve Kötümserlik	24
2.3. Kariyer Kaygısı ile İlgili Kuramsal Çerçeve	24
2.3.1. Kariyer	25
2.3.1.1. Özellik Faktör Kuramı	25
2.3.1.2. Ginzberg'in Mesleki Gelişim Kuramı	26
2.3.1.3. Super'ın Mesleki Gelişim Kuramı	27
2.3.1.4. Roe'nun İhtiyaç Kuramı	28
2.3.1.5. Holland'ın Tipoloji Kuramı	29
2.3.1.6. Gottfredson'un Daraltma ve Uzlaşma Kuramı	30
2.3.1.7. Kariyer Yapılandırma Kuramı	31
2.3.2. Kaygı	32
2.3.2.1. Kariyer Kaygısı	33
2.4. İlgili Araştırmalar	34
2.4.1. 21. Yüzyıl Becerileri ile İlgili Araştırmalar	34
2.4.1.1. Ulusal Literatürde Yer Alan Araştırmalar	34
2.4.1.2. Uluslararası Literatürde Yapılan Araştırmalar	39
2.4.2. Gelecek Yönelimi ile İlgili Araştırmalar	42
2.4.2.1. Ulusal Literatürde Yer Alan Araştırmalar	42
2.4.2.2. Uluslararası Literatürde Yer Alan Araştırmalar	44

2.4.3. Kariyer Kaygısı ile İlgili Araştırmalar	47
2.4.3.1. Ulusal Literatürde Yer Alan Araştırmalar	47
2.4.3.2. Uluslararası Literatürde Yer Alan Araştırmalar	51
3. YÖNTEM	54
3.1. Araştırmanın Modeli	54
3.2. Araştırma Grubu	54
3.3. Veri Toplama Araçları	56
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	56
3.3.2. Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği (ÇBYBÖ)	57
3.3.3. Kariyer Kaygısı Ölçeği (KKÖ)	57
3.3.4. Gelecek Vizyonları Ölçeği (GVÖ)	58
3.4. Veri Toplama Süreci	58
3.5. Verilerin Analizi	59
4. BULGULAR	61
4.1. Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Bulgular	61
4.2. Cinsiyet, Okul Türü ve Sınıf Düzeyi Bakımından Bulgular	62
4.2.1. Cinsiyet Bakımından Bulgular	62
4.2.2. Okul Türü Bakımından Bulgular	63
4.2.3. Sınıf Düzeyi Bakımından Bulgular	65
4.3. Değişkenler Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	67
4.4. 21. Yüzyıl Becerilerinin Aracı Rolüne İlişkin Bulgular	68
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	70
5.1. Tartışma ve Sonuç	70
5.1.1. Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Sonuçlar	70
5.1.2. Cinsiyet, Okul Türü ve Sınıf Düzeyi Bakımından Sonuçlar	73
5.1.2.1. Gelecek Yönelimi (Cinsiyet, Okul Türü, Sınıf Düzeyi) Sonuçları	73
5.1.2.2. Kariyer Kaygısı (Cinsiyet, Okul Türü, Sınıf Düzeyi) Sonuçları	75
5.1.2.3. 21. Yy. Becerileri (Cinsiyet, Okul Türü, Sınıf Düzeyi) Sonuçları	78
5.1.3. Değişkenler Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar	81
5.1.4. 21. Yüzyıl Becerilerinin Aracı Rolüne İlişkin Sonuçlar	84
5.2. Öneriler	84
KAYNAKLAR	86
EKLER	103
EK 1. Kişisel Bilgi Formu	103
EK 2. Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği	104
EK 3. Kariyer Kaygısı Ölçeği	106
EK 4. Gelecek Vizyonları Ölçeği	107
EK 5. Ölçek İzinleri	108
EK 6. Etik Kurul Onayı	109
EK 7. Uygulama İzni	110
ÖZ GEÇMİŞ	111

SİMGELER VE KISALTMALAR

ATSC21	: 21. Yüzyıl Becerilerinin Ölçülmesi ve Öğretilmesi (Assessment and Teaching of 21st Century Skills)
BİT	: Bilgi ve İletişim Teknolojileri
CASEL	: Akademik, Sosyal ve Duygusal Öğrenme İşbirliği (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning)
İİENSTITU	: İstanbul İşletme Enstitüsü
ISTE	: Uluslararası Eğitimde Teknoloji Topluluğu (International Standards of Technology Education)
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (The Organization for Economic Co-operation and Development)
P21	: 21. Yüzyılın Öğrenme Çerçevesi (Framework for 21st Century Learning)
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
Yy	: Yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. 21. Yüzyıl Beceri Modeli	11
Şekil 3.1. Araştırmanın İlişkisel Tarama Modeli.....	54
Şekil 4.1. Aracı Rol-Model 1.....	68
Şekil 4.2. Aracı Rol-Model 2	69

TABLÖLER DİZİNİ

Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	55
Tablo 3.2. Dağılımın Normalliğine İlişkin Çarpıklık-Basıklık Tablosu	59
Tablo 3.3. DFA İçin Kabul Edilebilir Uyum Değerleri Tablosu.....	60
Tablo 4.1. Ölçek Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler Tablosu.....	61
Tablo 4.2. Cinsiyet Bakımından t-Testi Tablosu.....	62
Tablo 4.3. Okul Türü Bakımından Varyans Analizi Tablosu.....	64
Tablo 4.4. Sınıf Düzeyi Bakımından Varyans Analizi Tablosu	66
Tablo 4.5. Değişkenler Arası Korelasyon Değerleri Tablosu	67

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumu, amacı ve önemi açıklanmış, ardından sınırlılıkların ve sayıltıların neler olduğu belirtilmiştir. Son olarak araştırmada geçen tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana gelişim yolculuğunu sürdürmüş, öğrenme merakı ve tutkusu ile keşifler yapmış, doğayı, dünyayı ve evreni tanımak için uğraş vermiştir. Yirmi dört asır önce Akademia'nın kurucusu Platon'un Olimposlular'ın cahil ve geri kafalı olduğunu dile getirmesinden (Guillen, 2020:36) bu güne, bilim insanları “bilgi”ye ulaşmak için durmaksızın çalışmışlardır. Bu süreç içerisinde pek çok bilim alanı ortaya çıkmış ve insanoğlu keşfettikçe yeni sorular sormayı sürdürmüştür.

Bilimsel gelişmelere paralel olarak sosyo-ekonomik değişimler yaşanmış ve bu değişimler toplumları derinden etkilemiştir. Üst üste gerçekleşen sanayi devrimlerinin sonucunda; sanayileşmesini tamamlayan ülkelerin uluslararası siyasette izlediği yol, şirketlerin istihdam politikaları, işgücü ihtiyacı, işçi sınıfının ortaya çıkması, kentlerin hızla büyümesi, ailelerin iş ve yaşam alanlarının değişimi konularında önemli dönüşümler gerçekleşmiştir (Koca, 2020; Taş, 2018). Buharın fabrikalarda kullanılması ile başlayan birinci sanayi devriminin ardından, petrol ve kimyasal ürünlerin kullanıldığı ikinci sanayi devrimi ile hızla artan endüstrileşme, iş gücüne duyulan ihtiyacı da artırmıştır. Ancak zamanla teknolojik ilerlemeler kas gücünün yerine otomasyon sistemlerin kullanılmasına neden olmuş ve bu dönem üçüncü sanayi devrimi olarak tanımlanmıştır (Taş, 2018). Günümüzde ise dördüncü sanayi devrimi olarak adlandırılan; bulut teknolojisi, yapay zekâ, nesnelerin interneti gibi bilgi çağı kavramlarının konuşulduğu Endüstri 4.0 dönemi yaşanmaktadır (Yıldız, 2024). Avcılık ve toplayıcılıktan tarım toplumuna ve sanayi toplumundan 21.yüzyılın bilgi çağına dek (Çelik, 2021), değişen dönem özelliklerine göre bireylerin ihtiyaçları da değişmiş ve çeşitlenmiştir. Tüketicilerin farklılaşan ihtiyaçlarını karşılayabilmek isteyen işverenler üretimlerini güncel tutmaya çalışırken, çalışanların da bu değişim ve gelişmeler doğrultusunda kendilerini sürekli yenilemesi gerekmiştir (Karacan Özdemir ve Ayaz, 2020).

Son yüz yılın ihtiyaçlarına göre meslek seçimi ve kariyer planlamasının nasıl

olması gerektiğini düşünen ve 21. yüzyılın talep ettiği insan kaynağını (Cengiz, 2019) yetiştirmeye çalışanlar, “işe uygun personel” bulmak için yeni yöntemler aramışlardır (Erikli ve Salih, 2022). Hızla globalleşen dünyanın değişen iş koşullarına uygun bireylerin yetişmesi amacıyla pek çok kuruluş tarafından araştırma ve raporlar hazırlanmış; yapılan incelemeler ile iş dünyasının ihtiyacı olan beceriler ve yetkinlik alanları ortaya konulmaya çalışılmıştır (Çelik, 2021). Bu doğrultuda 21.yüzyıl iş dünyasına hazırlanan bireylerin okul hayatından başlayarak iş hayatına devam eden süreçte edinmeleri gereken beceriler sınıflandırılmıştır. Problem çözme, girişimcilik, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı, etkin iletişim, esneklik gibi yeterliklerden oluşan bu beceriler, 21. yüzyıl becerileri olarak ifade edilmiştir (Can Göl, 2023).

Üretim tesislerine bilgisayar sistemlerinin entegre edilmesiyle birlikte, insan emeği minimum düzeye inmiş ve “hız” ön plana çıkmıştır (Koca, 2020). Bu nedenle dijital teknolojiler ve yapay zekâ gibi gelişmelere bağlı olarak gelecekte pek çok mesleğin tamamen ortadan kalkması ve 2030 yılına kadar 100 milyon insanın işsiz kalması beklenmektedir (Çelik, 2021). Ülkeler ve şirketler, kendi aralarında sürdürdükleri ekonomik rekabette üstün gelebilmek için mücadele etmektedirler. Her geçen gün rekabetin arttığı bu süreç içerisindeki gençler, dijital dünyanın gereklerine uygun bir gelecek planlaması yapmaya çalışmaktadırlar (Konate, 2020). Gelecek planlamasının başladığı lise yılları, ergenlik dönemindeki gençlerin kendini keşfettiği ve üst öğrenim kurumu olan üniversiteye veya bir mesleğe hazırlandığı dönemdir (Yayla, 2023). Bu dönemde birey kendisine hedefler koymakta ve sahip olduğu imkânları değerlendirerek kariyer sürecini ilerletmeye çalışmaktadır (Akıncı, 2022). Üniversite tercihi yapacak olmak ve meslek seçimi kararı vermek, bireylerin zaman zaman kaygı yaşamasına neden olabilmektedir. 21. yüzyılın durmaksızın ilerleyen bilimsel ve teknolojik gelişmeleri, işveren beklentilerinin değişimi ve iş koşullarındaki farklılaşma, kendine bir yaşam inşa etmeye çalışan bireylerin endişe ve huzursuzluk yaşamasına neden olmaktadır (Akça, Korkmaz ve Alkal, 2018). Kariyer planlaması yapılan bu süreçte yaşanan endişe ve kaygı durumu, kariyer kaygısı olarak kabul edilmektedir (Kayadibi ve Kırdök, 2020). Bu sürecin daha sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için bilim insanları kariyer kuramları üzerinde yeniden düşünmeye başlamışlardır (Sevinç ve Siyez, 2018). Bu bilim insanlarından biri olan Savickas ve arkadaşları klasik kariyer kuramlarının yetersiz kaldığını düşünerek, 21. yüzyılın küresel istihdam politikalarına yönelik ve çok kültürlü toplumlarda uygulanmak üzere,

Holland'ın tipoloji kuramı ile Super'ın gelişim dönemlerinden yararlandıkları Kariyer Yapılandırma Kuramını geliştirmişlerdir (Sevinç ve Siyez, 2018).

Savickas ve arkadaşları geliştirdikleri bu kurama dayalı olarak yaşam tasarımı yaklaşımını hazırlamışlar ve kariyer planlaması sürecindeki ihtiyaçlara cevap vermeyi hedeflemişlerdir (Hirschi ve Dauwalder, 2015). Problem durumlarına karşı önleyici olacak şekilde hazırlanan yaşam tasarımı yaklaşımı, bireyin kariyer inşa sürecine gerektiğinde müdahale etmesini sağlar. Bu noktada bireyin gelecek yöneliminin niteliği önemlidir çünkü olumlu gelecek yönelimi olan bir birey, geleceği hakkında da iyimser ve umutlu olacaktır (Toker ve Kalıpçı, 2021). Bireylerin endişe, korku, huzursuzluk gibi geleceğe yönelik umutsuz ve kötümser duygulara sahip olmaları olumlu bir gelecek planlaması yapmalarını engellemektedir (Akça, Korkmaz ve Alkal, 2018). Bu nedenle bireylerin olumsuz duygular yerine; problem çözme, esneklik, uyum sağlama gibi geleceğin belirsiz durumları ile başa çıkmalarını sağlayacak olan 21. yüzyıl becerileri ile donanmaları da oldukça önemlidir zira mesleğe özgü beceriler iş gücü piyasasında tek başına yeterli değildir (Türel, Şimşek, Şengül Vautier, Şimşek ve Kızıltepe, 2023). Bu doğrultuda araştırmada lise öğrencilerinin gelecek yönelimi ve kariyerlerine ilişkin kaygı durumlarında 21. Yüzyıl becerilerinin bir rolü olup olmadığı araştırılmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesini; “21. yüzyıl becerileri, lise öğrencilerinin gelecek yönelimleri ve kariyer kaygıları arasındaki ilişkide aracı bir rol oynamakta mıdır?” sorusu oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmada; lise öğrencilerinin gelecek yönelimi ve kariyer kaygısı ilişkisinde 21. yüzyıl becerilerinin aracı rolü olup olmadığının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda yapılan araştırma ile aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

- Lise öğrencilerinin kariyer kaygı puanları, gelecek yönelimi puanları ve 21. yüzyıl becerileri puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

- Lise öğrencilerinin kariyer kaygı puanları ile gelecek yönelimi puanları ilişkisinde 21. yüzyıl becerilerinin aracı rolü var mıdır?

- Lise öğrencilerinin kariyer kaygı puanları, gelecek yönelimi puanları ve 21. yüzyıl becerileri puanları; cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.4. Araştırmanın Önemi

Bireyin devamlı olarak öğrenme ve gelişim sürecinde bulunduğu bir meslek veya uğraşı ifade eden kariyer; kendi içinde hedef ve fırsatlar barındırmaktadır. Birey bir amaç doğrultusunda ve anlam yükleyerek ilerlediği kariyer sürecini bir dizi eğitim-öğretim deneyimi olarak görmektedir (Akıncı, 2022). Bu konuda pek çok araştırmacı yıllar boyu çalışmalar yapmış ve bireylerin kariyer gelişim süreçlerini incelemiştir (Şama, 2020). Özellikle kariyer gelişim sürecinde, ergenlik döneminde yoğun bir şekilde yaşanan kaygılar, kariyer kaygısı olarak adlandırılmıştır (Kayadibi ve Kırdök, 2020). Bir üst öğrenim kademesi olan üniversitelere geçişte veya ilgi-yetenek ve değerlerini keşfederek mesleğe hazırlanılan bu süreçte, lise öğrencisi olan ergen bireyler, pek çok nedene bağlı olarak kariyer kaygısı yaşamaktadırlar (Yayla, 2023).

Lise öğrencilerinin içinde bulundukları ergenlik süreci dışında bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak tüm dünya genelinde yaşanan hızlı sosyo-ekonomik değişiklikler, iş koşullarındaki değişimler de kendine bir yaşam inşa etmeye çalışan ergenlerde endişe ve huzursuzluk duyguları yaratmaktadır. İstikrar ve güven ihtiyaçları artan ergenlerin olumsuz duygular nedeniyle geleceklerine yönelik olumsuz beklentiler yerine; umutlu, iyimser ve kötümserliği düşük birer birey olmaları, olumlu bir kariyer yapılandırması için oldukça önemlidir (Akça, Korkmaz ve Alkal, 2018). Bu kritik süreci sağlıklı bir şekilde yürütülebilmek için ergenlik dönemindeki öğrencilerin, her geçen gün yeni gelişmelerin yaşandığı günümüz dünyasında gerçekçi kariyer planlaması yapabilmeleri, içinde bulundukları dönemin ihtiyaçlarını bilmeleri ve bu yönde kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin, pek çok kurum veya organizasyon tarafından önemine dikkat çekilen; değişime uyum sağlayabilme, bilgiyi yapılandırabilme, teknolojiyi kullanabilme gibi 21. yüzyıl becerilerine yönelik kazanımlar edinmeleri onların, yapay zekânın yükselişe geçtiği dijitalleşen dünyada kendilerine uygun bir alanda yer edinmelerini kolaylaştıracaktır (Çelik, 2021).

Tüm bu bilgilerden hareketle yapılan araştırma; lise öğrencilerinin gelecek yönelimleri ve kariyer kaygı düzeyleri arasındaki ilişkide 21. yüzyıl beceri

düzeylerinin aracı rolünün belirlenmesi sayesinde gerçekçi bir kariyer süreci yönetmeye kaynak olacaktır. Araştırmanın bu yönü ile program geliştiriciler, kariyer danışmanları, eğitim uzmanları gibi alan çalışanları için bir rehber olması beklenmektedir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırma Samsun ilinde örgün eğitim yapan ortaöğretim kurumlarının 9., 10., 11. ve 12. sınıf öğrencileri ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırmada toplanan veriler, kullanılan ölçeklerin uygulamasından elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Sayıtları

- Çalışmada yer alan katılımcıların kendilerine sorulan soruları anladığı ve samimi yanıtlar verdikleri düşünülmektedir.
- Katılımcılar veri toplama araçlarını yanıtlarken birbirinden etkilenmemiştir.

1.7. Tanımlar

21. Yüzyıl Becerileri: İçinde bulunduğumuz çağın gereklerine uygun olarak bireylerin; dünya genelinde sürekli devam eden değişim ve gelişime ayak uydurabilmesini ve buna bağlı eğitim, iş ve kariyer yaşamlarında başarıya ulaşmalarını sağlayacak bir dizi beceriyi ifade etmektedir (Soruklu ve Şentürk, 2023).

Kariyer Kaygısı: Bireyin tüm hayatını etkileyen kariyer tercihleri, planlamaları ve kariyerini devam ettirdiği süreçte yaşadığı kaygı durumudur (Yayla, 2023).

Gelecek Yönelimi: Bireyin geleceğine yönelik tutum ve yargılarını ifade etmektedir (Trommsdorff, Lamm ve Schmidt, 1979).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde 21. yüzyıl becerileri, gelecek yönelimi ve kariyer kaygısı ile ilgili kuramsal bilgiler ile bu alanlarda yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. 21. Yüzyıl Becerileri ile İlgili Kuramsal Çerçeve

21. yüzyıl becerileri ile ilgili olarak bölümde; sanayi devrimleri ve tarihsel gelişim ışığında yaşanan değişimler, 21. yüzyıl becerileri, çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanan 21. yüzyıl beceri çerçeveleri ve “Kapsayıcı 21. Yüzyıl Beceri Modeli” konusunda bilgilere yer verilmiştir.

2.1.1. Sanayi Devrimleri ve Tarihsel Gelişim

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana, ihtiyaçlarını giderebilmek amacıyla bulunduğu yer, iklim, ekonomi ve benzeri durumlara göre çalışmış ve karşılaştığı problemlere çözümler üretmiştir. Her dönemin kendine özgü gelişmelerine ayak uyduran ve hayatta kalmayı başaran insanoğlu (Yıldız, 2024), yaşadığı dünya ve evrene yönelik bilgisi arttıkça da yaptığı üretimi çeşitlendirmiştir.

İnsanoğlunun her yeni keşifle artan üretim yolculuğuna bakıldığında; 18. yüzyılın ikinci yarısında buharın fabrikalarda kullanılması ile İngiltere’de başlayan birinci sanayi devrimi ilk olarak karşımıza çıkmaktadır (Koca, 2020). Ardından 19. yüzyılın ortalarında buhar, kömür ve demirin yanı sıra çelik, elektrik, petrol ve kimyasal maddelerin de dâhil olduğu seri üretim başlamıştır. İkinci sanayi devrimi olarak isimlendirilen bu dönemde endüstrileşme hızlanmış, iş gücü ihtiyacı artmıştır (Taş, 2018). 20. yüzyıla gelindiğinde ise elektrikle çalışan hesap makinesi bulunmuştur. Yeni gelişmeler ışığında üretimi otomatikleştirmek için elektronik ve bilgi teknolojisi uygulanmaya başlanmış ve bu dönem üçüncü sanayi devrimi olarak adlandırılmıştır (Xu, David ve Kim, 2018). Bu dönemde yaşanan otomasyondaki hızlı ilerlemeler, üretimde kas gücüne olan ihtiyacın azalmasına neden olmuştur (Taş, 2018). 21. yüzyıla gelindiğinde internet ve dijitalleşmenin yüksek bir hızla yaygınlaşması, akıllı sistemler, nesnelerin interneti, bulut teknolojisi (Yıldız, 2024) gibi gelişmeler, yaratıcı endüstrileri ortaya çıkarmıştır (van Laar, van Deursen ve van Dijk, 2022). Dördüncü sanayi devrimi olarak nitelenen bu dönem, “Endüstri 4.0” olarak da anılmaktadır (Taş, 2018). İlk kez 2011 yılında Alman Federal Hükümeti tarafından Hannover Ticaret Fuarında ileri teknoloji stratejisi olarak tanımlanan

(Kagermann, Wahlster ve Helbig, 2013) Endüstri 4.0 dönemi ile birlikte üretim sistemleri bilgisayarlara entegre edilmiş, insan iş gücü minimum seviyeye çekilmiş ve “hız” ön plana çıkmıştır (Koca, 2020).

Sanayileşmenin yaşadığı tarihsel değişimler işverenlerin gün geçtikçe daha karmaşık ve etkileşimli görevleri yapacak vasıflı çalışanlara ihtiyaç duyduğunu göstermektedir (Yıldız, 2024). Diğer bir deyişle işgücünün niteliğini, işverenlerin ihtiyacına dönük gerekli beceri ve yetkinliklerle donanmış olarak yeniden vasıflandırmak gerekmektedir (Erikli ve Salih, 2022). Bu nedenle güncel ekonomilerde; bilgiyi arayan, eleştirel düşünen, yaratıcılık ve problem çözme becerisine sahip, dijital dünyaya uyum sağlamış çalışanlar istenmektedir (van Laar, van Deursen, van Dijk ve de Haan, 2020).

Çalışanların bilgi toplumuna aktif ve etkili bir şekilde katılması (Ahmad ve Bujang, 2013), bilgiyi verimli bir şekilde seçmeleri ve bu bilgiyi hem iş hem de kişisel yaşamlarında etkili şekilde kullanmaları beklenmektedir (Voogt ve Roblin, 2012). Bu noktada da karşımıza 21. yüzyıl becerileri olarak ifade edilen yeterlik alanları çıkmaktadır.

2.1.2. 21. Yüzyıl Becerileri

Toplumların ekonomi ve teknolojiye hızla değişime uğradığı 21. yüzyılda, bu değişimlere bağlı olarak, öğrencileri yaşama hazırlayan eğitim sistemlerinden beklenen talepler de değişime uğramıştır (Yalı, 2021). Dolayısıyla 21. yüzyıl becerileri olarak tanımlanan becerilerin temelde Endüstri 4.0’ bağlı ortaya çıktığı söylenebilir (Taş, 2018).

Endüstri 4.0 kavramının kendisi bile belirsiz olduğundan çeşitli kurum ve şirketler bu konuda yol haritası belirleme ve uygulamada zorlanmaktadır (Hermann, Pentek ve Otto, 2016). 21. yüzyıl becerilerine dair ortak bir tanım bulunmamakla beraber (Joynes, Rossignoli ve Amonoo-Kuofi, 2019) 21. yüzyıl becerileri çağdaş yaşamda insanın hayatta kalabilmek için sahip olması gereken beceriler olarak tanımlanmaktadır (Yıldız, 2024). Günümüzde eğitim alan öğrencilerin gelecekte hangi işlerde çalışabilecekleri, ne tür mesleklere sahip olacakları iş gücü piyasasını yöneten büyük şirketlerin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmektedir (Cengiz, 2019). Bu nedenle bireylerin genel akademik becerilerden farklı olarak; değişime ayak uydurma, esnek ve yaratıcı olma, problem çözme, işbirliği kurma, teknolojiyi kullanma gibi

yetkinliklere sahip olması beklenmektedir (Atış Akyol ve Aşkar, 2022; Graham, 2015). Geçmişte yalnızca bilgiye sahip olmak yeterli görülürken günümüzde bireylerin 21. yüzyıl öğreneni olması da gerekmektedir (Göksel ve Kobak, 2023).

Yapılan araştırmalara göre günümüzdeki mesleklerin bazılarının gelecekte yer almayacağı söylenmekte ve “yapay zekâ ve makine öğrenimi uzmanı, proses otomasyon uzmanı, dijital dönüşüm uzmanı, nesnelerin interneti uzmanı, veritabanı ve ağ uzmanı, robotik mühendisleri, FinTech mühendisleri” gibi pek çok yeni mesleğe ihtiyaç duyulacağı öngörülmektedir (Budak, 2021).

2.1.3. 21. Yüzyıl Beceri Çerçeveleri

Bireyin dünyadaki sürekli değişime ayak uydurabilmesi ancak kendini sürekli geliştirmesi ile mümkün olacaktır (Lodi, Zammitti ve Magnano, 2021). Bu nedenle bireyleri, geleceğin dünyasında yer alan değişen ve gelişen meslek yaşamlarına hazırlamak amacıyla 21. yüzyıl becerilerine sahip şekilde yetiştirmek eğitim kurumlarının da görevlerinden biridir (Yavrutürk, 2023).

20. yüzyılın sonlarına doğru yani 1980'lerden itibaren çeşitli hükümetler, politika yapıcılar, kurumlar, eğitimciler veya şirketler değişen iş yeri koşullarına yönelik araştırmalar yapmışlar (Altınpulluk ve Yıldırım, 2021) ve birtakım temel beceri ve uygulama stratejisinin bulunduğu raporlar hazırlamışlardır. Problem çözme, işbirliği, iletişim, yaratıcılık, esneklik gibi yetkinliklerden oluşan 21. yüzyıl becerileri; farklı kurum, kuruluş ve akademik araştırmalar çerçevesinde incelenmiştir (Can Göl, 2023). 21. yüzyıl becerilerinin neler olduğu noktasında farklı sınıflandırmalar yapılmış olsa da her birinin ortak amacı bireyleri geleceğe hazırlamaktır (Arslan, 2020).

Hazırlanan teorik çerçevelerin bazıları diğerlerine göre daha çok ön plana çıkmış ve benimsenmiştir. Bu kapsamda;

“Framework for 21st Century Learning” yani “21. Yüzyılın Öğrenme Çerçevesi” oldukça önemli bir yere sahiptir (Soruklu ve Şentürk, 2023). “P21 Çerçevesi (the P21 Framework for 21st Century Learning)”, 21. yüzyılın ihtiyaçlarına uygun olarak bireylere yaşam ve vatandaşlık konusunda başarı sağlayacak becerileri kazandırmak için öğretmen, eğitim uzmanı ve iş dünyası liderleri tarafından hazırlanmıştır (Gelen, 2017). 21. yüzyıl becerilerinin müfredata aktarılacak, örtük biçimde eğitime aktarılmasını teşvik eden (Anagün, 2018) P21 Çerçevesi’nin temel konuları ve temaları; “Öğrenme ve İnovasyon Becerileri; Bilgi, Medya ve Teknoloji Becerileri ile

Yaşam ve Kariyer Becerileri”dir (Partnership for 21st Century Skills, 2009).

İlgili temalara bağlı olarak;

- Öğrenme ve İnovasyon Becerileri: Yaratıcılık ve yenilik, eleştirel düşünme ve problem çözme, iletişim ve iş birliği,

- Bilgi, Medya ve Teknoloji Becerileri: Bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) okuryazarlığı,

- Yaşam ve Kariyer Becerileri: Esneklik, inisiyatif alma ve kendi kendini motive etme, yönetme ve yönlendirme, sosyal ve kültürler arası beceriler, üretkenlik ve hesap verilebilirlik, liderlik ve sorumluluk gibi becerilerden oluşmaktadır (Türel vd., 2023).

21. yüzyıl becerilerine yönelik hazırlanan bir diğer teorik çerçeve olan “Assessment and Teaching of 21st Century Skills; ATC21S” Cisco, Intel ve Microsoft tarafından oluşturulmuştur. Adı geçen şirketler, dünya genelindeki sınıflarda 21. yüzyılın öğretim ve öğreniminin başarısını değerlendirmek amacıyla yeni yaklaşımlar, yöntemler ve teknolojileri araştırarak ve geliştirecek bu projeye sponsor olmuşlardır (Erstad, 2010). Araştırmacılar, 11 farklı kurumun geliştirdiği 21. yüzyıl becerilerini dört ana tema altında gruplamışlar ve bu temalara bağlı olarak 10 beceri türü belirlemişlerdir (Binkley, Erstad, Herman, Raizen, Martin ve Rumble, 2010). Bu beceriler;

- Düşünme Biçimleri: Yaratıcılık ve yenilik (buluş), eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme, öğrenmeyi öğrenme ve üst biliş,

- Çalışma Biçimleri: İletişim, iş birliği, takım çalışması,

- Çalışma Araçları: Bilgi okuryazarlığı, bilgi ve BİT okuryazarlığı,

- Dünyada Yaşamak: Vatandaşlık, yaşam ve kariyer becerileri, kişisel ve sosyal sorumluluklardır.

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (The Organization for Economic Co-operation and Development-OECD) tarafından hazırlanan teorik çerçevede 21. yüzyıl becerileri; bilişsel özellikler, kültürel ve sosyal özellikler ve öğretme ve öğrenmeye ait yönelik beklentiler olarak üç başlık altında sınıflandırılmıştır (Zeybek, 2019; Ergin ve Korucuk, 2021; Türel vd., 2023). Belirtilen bu üç temaya dair öğrenme çerçevesi için de ayrıca öğrencilerin belirli bilgi, beceri, tutum ve değerlere (motivasyon, güven,

çeşitlilik ve erdemli olma) sahip olmaları beklenmektedir (Cansoy, 2018).

Uluslararası Eğitimde Teknoloji Topluluğu (International Society for Technology in Education, ISTE) tarafından hazırlanan beceriler çerçevesi; öğrenme, öğretme ve teknolojiyle liderlik etme yeterliliklerinin sağlanması amacıyla öğrencilerin sahip olması gereken yedi standart belirlemiştir (Soruklu ve Şentürk, 2023). Bunlar; güçlendirilmiş öğrenen, dijital vatandaş, bilgi oluşturucu, yenilikçi tasarımcı, bilişimsel düşünür, yaratıcı iletişimci, küresel işbirlikçidir (ISTE, 2017).

Amerika Birleşik Devletleri'nde Iowa Eyaletinde bulunan eğitim bölgesi birimleri, 21. yüzyıl becerilerine yönelik beş farklı alandan oluşan bir çerçeve hazırlamışlardır (Cansoy, 2018). Hazırlanan bu çerçevede 21. yüzyıl becerileri; istihdam edilebilirlik, finansal okuryazarlık, sağlık okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı ve yurttaşlık okuryazarlığı olarak belirlenmiştir (IowaCore, 2010).

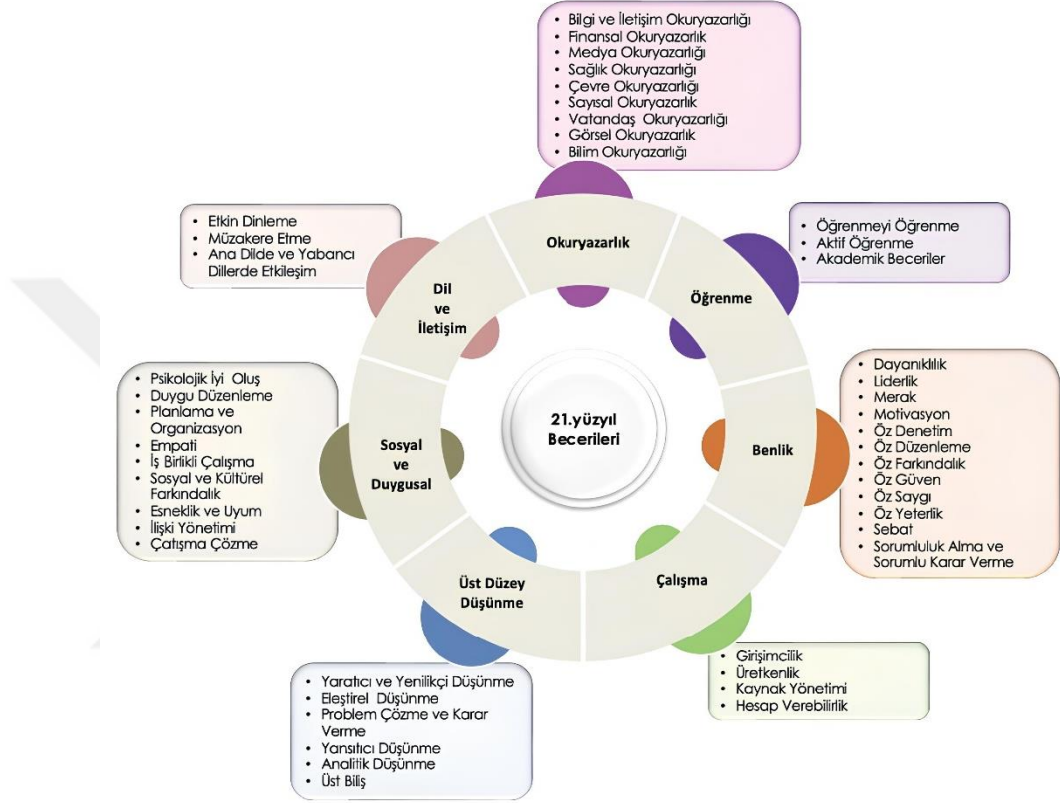
21. yüzyıl becerileri konusunda ülkemize baktığımızda “yeni bin yılın mesleki gereksinimlerinin belirlenmesi” amacıyla yürütülen bir çalışma kapsamında (Zeybek, 2019) ilk kez Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD,1999) tarafından “yeni bin yılın gereklilikleri” olarak bahsedildiği görülmektedir.

2017 yılında Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından 21. yüzyıl yeterlik alanları belirlenmiştir. Bu kapsamda kazandırılmak istenen beceriler dokuz farklı başlıkta ele alınmış ve eğitim programlarında güncelleme çalışması yapılmıştır (Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2017). Öğrencilerin sahip olması beklenen becerilere dair yeterliliklerin, öğrencilere müfredat çerçevesinde kazandırılması hedeflenmiştir (Cansoy, 2018). İlgili yeterlikler; anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematik yeterliği, bilim ve teknoloji yeterliği, dijital yeterlik, öğrenmeyi öğrenme, inisiyatif alma ve girişimcilik algısı, sosyal ve kamusal yeterlikler, kültürel farkındalık ve ifade olarak belirlenmiştir (Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2017).

2.1.4. Kapsayıcı 21. Yüzyıl Beceri Modeli

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 21. yüzyıl becerilerine yönelik bir model önerisi sunulması amacıyla 2023 yılında “21. Yüzyıl Becerileri ve Değerlere Yönelik Araştırma Raporu”nu yayınlamıştır. Rapor kapsamında ulusal ve uluslararası çalışmalar, araştırmalar ile çeşitli dokümanlar incelenmiş ve öğrencilere kazandırılması istenen 21. yüzyıl becerilerine dönük bir sınıflama yapılmıştır. Toplam 616 kaynak üzerinde yapılan incelemenin ardından yedi

ana beceri (Sosyal ve Duygusal Beceriler, Dil ve İletişim Becerileri, Üst Düzey Düşünme Becerileri, Benlik Becerileri, Öğrenme Becerileri, Çalışma Becerileri, Okuryazarlık Becerileri) belirlenmiş ve bunlara bağlı 46 alt beceri tanımlanmıştır. Hazırlanacak yeni eğitim-öğretim çalışmalarına rehber olması beklenen “Kapsayıcı 21. Yüzyıl Beceri Modeli” (Türel vd., 2023) Şekil 2.1’de gösterilmektedir.

Şekil 2.1. 21. Yüzyıl Beceri Modeli (Türel vd., 2023)

Beceri türlerine ilişkin açıklamalar şu şekildedir;

2.1.4.1. Sosyal ve Duygusal Beceriler

Sosyal ve duygusal beceriler; bireylerin başkalarıyla sağlıklı ve etkili iletişim kurma, empati, uyum sağlama, iş birliği yapma gibi yeterlik alanlarını içerir (Yaman, 2023). Bireylerin kendi duygularını yönetebilmesi ve başkalarının duygularını anlayabilmesi ile ilgili becerilerdir. Sosyal ve duygusal beceriler için 9 alt beceri türü tanımlanmıştır. Bunlar;

a. Psikolojik İyi Oluş

Bireyin yaşamında karşılaştığı varoluşsal mücadeleleri yönetebilmesi olarak tanımlanmaktadır (Kılınç, 2017).

b. Duygu Düzenleme

Bireyin duygusal tepkilerini kontrol edebilmesi, bu duyguları nasıl deneyimlediğini fark edebilmesi, duygu kontrolü yapabilmesidir (Oliver ve Berger, 2020).

c. Planlama ve Organizasyon

Çalışma alanlarında karar verme, planlama, örgütlenme, iletişim ve işbirliği gibi ortam ve duruma uygun olarak iş sorumluluklarını tatmin edici bir şekilde yerine getirme ve organize etme becerisidir (Aggarwal, 2021).

d. Empati

Diğer kişiye değer verme, onun iyi oluşunu önemseme ve duygularını anlama yeteneğidir (Aggarwal, 2021).

e. İş Birlikli Çalışma

Bir amaç için ortak sorumluluk üstlenerek, gruplar halinde bir problemi çözmek ya da bir görevi yerine getirmek için istekli ve etkili çalışabilme becerisidir (Ehlers ve Kellermann, 2019; Aggarwal, 2021).

f. Sosyal ve Kültürel Farkındalık

Bireyin kendi kültüründen olmayan kişilerin farklılıklarını ve benzerliklerini farkına varması ve onları oldukları gibi kabul edebilmesini, onlarla empati kurabilme becerini ifade eder (Temel Eğinli, 2011).

g. Esneklik ve Uyum

Bireyin yaşamdaki değişen durumlara ve koşullara ayak uydurabilecek şekilde değişmesi ve uyum sağlayabilme becerisidir (Battelle for Kids, 2019).

h. İlişi Yönetimi

Bireyin başkalarıyla sağlıklı ve destekleyici ilişkiler kurabilmesi ve bu ilişkileri sürdürebilmesi becerisidir (CASEL, 2022).

i. Çatışma  zme

Bireyin, iki farklı tarafın çıkarları arasındaki anlaşmazlık durumundaki tutumu, kendisinin istediği iki şeyin çatışmasındaki seçimleri veya çatışan tarafları iş birliğine sevk etmesi gibi durumlar, çatışma çözme becerisi ile ilgilidir (Aggarwal, 2021).

2.1.4.2. Dil ve İletişim Becerileri

Dil becerileri bireyin duygu ve düşüncelerini karşısındakine aktardığı; isteklerini, fikirlerini ifade ettiği - bu yolla da etkili iletişim kurduğu - kişisel ve sosyal gelişiminde önemli rol oynayan becerilerdir. Dil ve iletişim birbiriyle bağlantılı ve birbirini destekleyici iki kavram olduklarından bu modelde bir arada ele alınmışlardır (Türel vd., 2023). Dil ve iletişim becerileri üç alt beceriden oluşmaktadır;

a. Etkin Dinleme

Bireyin karşısındaki kişiyi anlayabilmesi; onun duygu ve düşüncelerini anlayabilmesine yönelik bilinçli bir çabadır (IENSTITU, 2023).

b. Müzakere Etme

Müzakere etme; bireyin grup üyeleri ile çeşitli iletişim yöntemleri kullanarak alternatif çözümler üretmesi, herhangi bir konu için seçenekler önererek mantık ve ikna aracılığı ile diğerleriyle anlaşmaya varmasıdır (Harvard University, 2022).

c. Ana Dilde ve Yabancı Dillerde İletişim

Herhangi bir durumda bireyin duygu ve düşüncelerini, yazılı, sözlü ve sözlü olmayan iletişim yolları ile hem kendi dilinde hem yabancı dilde ifade edebilmesi, dili anlama ve kullanma kapasitesidir (Harvard University, 2022).

2.1.4.3. Üst Düzey Düşünme Becerileri

Odaklanma ve derin düşünmeyi gerektiren; analitik, eleştirel, yaratıcı ve yenilikçi olunan bilişsel süreçler üst düzey düşünme becerileri olarak tanımlanmaktadır (Binkley vd., 2012). Bilgiye ulaşma, bilgiyi analiz etme, uygulama, değerlendirme ve üretme aşamalarının yer aldığı bilgiye dayalı problem çözme ve karar verme gibi süreçleri içeren üst düzey düşünme becerileri 6 alt beceriden oluşmaktadır;

a. Yaratıcı ve Yenilikçi Düşünme

Bireyin karşılaştığı bir probleme veya karmaşık bir göreve, olumlu etki yaratacak biçimde farklı bakış açılarıyla yaklaşması ve özgün fikirler geliştirmesi yeteneğini ifade eder. Burada bilgiler, fikirler veya yaklaşımlar aktif, organize ve yapıcı düşünme sürecinden geçer ve özgün bir şekil alarak uygulanır (Aggarwal, 2021).

b. Eleştirel Düşünme

Eleştirel düşünme becerisi; bir yargıya varmak için bilginin, durumun veya varsayımların en yüksek kalitede akıl yürütülerek yorumlama, analiz, sentez ve değerlendirme becerileri ile tarafsız şekilde, kendi kendine yönlendirilen açık ve rasyonel düşünme yeteneğidir (Polat ve Emre, 2022).

c. Problem Çözme ve Karar Verme

Bireyin yaşamındaki farklı tür sorunları hızlı ve doğru biçimde çözebilmesi, “Problemi tanıma, tanımlama, anlama ve probleme yönelik uygun yenilikçi çözümler belirleme” adımlarını takip ederek mantıksal çözümler bulması, problem çözme ve karar verme becerisi olarak ifade edilmektedir (Can Göl, 2023).

d. Yansıtıcı Düşünme

Bireyin yaşamdaki bilgisi, öğrenme stili, varsayımları ve deneyimleri üzerinde bilinçli ve eleştirel olarak derinlemesine düşündüğü, eylemlerinin gerekçelerini ve altta yatan sebepleri analiz ettiği, böylelikle de olumlu ve olumsuz durumları ortaya çıkararak problemlerini çözmeye çalıştığı düşünme becerisine yansıtıcı düşünme denir (Erdoğan, 2018).

e. Analitik Düşünme

Analitik düşünme becerileri, toplanan ve organize edilen verileri (örn. metinler, tartışmalar, yorumlar, konular, olaylar, deneyimler) neden-sonuç ilişkisi içinde sistematik ve mantıksal bir şekilde analiz yapmak için gerekli olan becerilerdir (Council of Europe, 2016).

f. Üst Biliş

Üst biliş; bireyin anlama, duygu ve düşüncelerinin farkında olması ve tüm bu bilişsel süreçleri bilinçli bir şekilde kontrol edebilmesi olarak tanımlanmaktadır (Kalemkuş, 2021).

2.1.4.4. Benlik Becerileri

Benlik kavramı bireyin bilinçli olarak kendisi hakkında (dış görünüşü, değerleri, amaçları, yetenekleri, sınırları gibi) ifade ettiği düşünceleri ve duyguları ile ilgilidir (Öztuna ve Bucak, 2022).

Benlik becerileri bireyin benlik duygusuna yönelik olarak; öz yeterlilik, öz saygı,

sorumluluk alma ve sorumlu karar verme, öz düzenleme, sebat, dayanıklılık, merak, öz farkındalık, öz denetim, motivasyon, öz güven ve liderlik başlıkları altında (Türel vd., 2023) 12 alt beceriden oluşmaktadır;

a. Öz Yeterlilik

Bireyin kendine yönelik olan olumlu bir inancını içerir. Bu inanç ile birey kendinde hedeflerine ulaşacak gücü bulur ve bunun için uygun yöntemleri seçebilir (Council of Europe, 2016; Ehlers & Kellermann, 2019).

b. Öz Saygı

Bireyin kendine verdiği değer duygusunu, benlik değerini ifade eder ve kendine bakış açısı olumlu olan kişilerin ise öz saygısı yüksektir denilebilir (Ünal-Karagüven ve Demirtaş, 2022).

c. Sorumluluk Alma ve Sorumlu Karar Verme

Bireyin eylemlerini, derinlemesine düşünerek ahlaki açıdan uygun olacak şekilde nasıl davranılacağına dair niyet oluşturması, sorumluluklarının farkında olmasıdır (Council of Europe, 2016).

d. Öz Düzenleme

Öz düzenleme bireyin; düşüncelerini, duygularını, dürtülerini, dikkatini ve davranışlarını belirlenmiş standart veya koşullara göre kontrol etmesi ve düzenlemesi olarak tanımlanmaktadır (Tekin ve Koçyiğit, 2020).

e. Sebat

Bireyin başladığı işi bitirebilmesi; bir engelle karşılaşsa dahi motivasyon ve bağlılığını kaybetmeden ve ısrarlı bir biçimde hedeflerinin, tutkularını gerçekleştirme becerisidir (Körükçü ve Şengül, 2017).

f. Dayanıklılık

Dayanıklılık; bireyin karşılaştığı güçlükler karşısında gösterdiği uyum ile yaşadığı bu sorunlarla baş etme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Duman, Köroğlu, Göksu ve Talay, 2020).

g. Merak

Bireyin yaşadığı dünyayı ve evreni kavrama ve anlama amacı ile çeşitli konulara karşı duyduğu öğrenme isteğidir (Harvard University, 2022).

h. Öz Farkındalık

Öz farkındalık bireyin kendi duygu, düşünce ve isteklerini iç gözlem yolu ile gerçekçi bir biçimde ele alması, kendini açık ve nesnel bir biçimde görebilme becerisidir (Esentaş, Işıkgöz, Güzel ve Özbey, 2018).

i. Öz Denetim

Bireyin kendi hedeflerine ulaşmaya çalışırken dikkat dağınık şeylerden kaçınması, mevcut göreve odaklanması ve kendini dürtüsel davranışlara teslim etmemesi; dürtü kontrolü, hazzı geciktirme ve konsantrasyon gibi yeteneklerini acele etmeden kullanması, temkinli olması demektir (Kankaras ve Suarez-Alvarez, 2019).

j. Motivasyon

Motivasyon, bireyi bir amaca yönlendiren, belli bir yönde davranmasına veya uzaklaşmasına yol açan, iç veya dış faktörlere bağlı olarak gelişebilen ve bir işin oluşması için gereken çaba ve enerjinin yaratılması işlemidir (Aslan ve Doğan, 2020).

k. Öz Güven

Öz güven; bireyin, onu diğerlerinden ayıran ve benzersiz olmasını sağlayan kendine güvenerek ve inanarak düşünce ve davranışlarını sergileme biçimidir (Kaçmaz ve Çağlar, 2022).

l. Liderlik

Bir grup veya organizasyonun amaçlarına ulaşması için farklı yetenek ve becerilere sahip, kendisini takip edip izleyenleri seçen, kendinden sonrakileri eğiten ve etkileyen, bulunduğu kurumun misyonuna ve hedeflerine bağlı olan ve takip edenler üstünde kasıtlı bir etki uyandırıp; manevi, duygusal ve fiziksel enerjiyi isteyerek ve heyecanla harcamalarını sağlayan kişidir (Gedik, 2020).

2.1.4.5. Öğrenme Becerileri

Bireyin verilen görevleri anlayıp yorumladığı, amaçlarına yönelik hedefler koyduğu ve bunları gerçekleştirmek için uygun stratejiler belirlediği öğrenme becerileri bilgiyi; edinme, organize etme, analiz etme, sentezleme, kullanma ve bilgiden sonuç çıkarma becerilerini içermektedir (Türel vd., 2023; Önür ve Kozikoğlu, 2019). Buna göre; 3 alt beceriden oluşan öğrenme becerileri şu şekildedir;

a. Öğrenmeyi Öğrenme

Bireyin kendi ihtiyaçlarına göre en uygun öğrenme yöntemini (stratejileri ve teknikleri) benimseyerek bilgiyi işlemesi ve öğrenmesi, böylece bireysel veya grup içinde belirlemiş olduğu öğrenme hedeflerini gerçekleştirmesi ve bilgi ile zamanı etkin bir biçimde yönetmesi, sürdürmesi, düzenlemesi ve değerlendirmesi becerisidir (Council of Europe, 2016).

b. Aktif Öğrenme

Bireyin kendi öğrenme süreçleri içerisinde doğrudan sorumluluk aldığı, bu şekilde öğrenen merkezli bir anlayışla aktif öğrenme yöntem ve tekniklerini kullandığı dolayısıyla gelecekte karşılaşılabileceği problemlere kolay çözüm getirebildiği, öğrenciyi pasif dinleyici durumdan kurtaran öğrenme becerisidir (Akhan, 2022).

c. Akademik Beceriler

Akademik beceriler; okuma, yazma, matematiksel yöntemler, mantıksal akıl yürütme, kodlama gibi akademik yeterlik alanlarına yöneliktir (Sayın ve Seferoğlu, 2016).

2.1.4.6. Çalışma Becerileri

Çalışma becerileri, bireylerin geleceğin iş dünyasında ihtiyaç duyacakları yeterliklere yönelik becerilerdir ve bu doğrultuda belirlenmiş dört alt beceriden oluşmaktadır (Türel, 2023);

a. Girişimcilik

Girişimcilik; sosyal, toplumsal ve ekonomik yönleri itibariye toplumun hemen her kesimini ilgilendiren ve içinde öz güven, yaratıcılık, başarıya azmi, yenilikçilik, risk alma ile amaçlara ulaşmak için stratejik düşünme, planlama ve yönetmenin yer aldığı bir beceri alanıdır (Yaman, Bal İncebacak ve Sarışan Tungaç, 2022).

b. Üretkenlik

Bireyin yapmak istediği iş için hedefler oluşturması, bu hedeflere ulaşmak için planlamalar yapması ve öncelikler belirlemesi, süreçte aktif olarak görev alması, etkili zaman yönetimi yapması, ekip çalışmasına önem vermesi ve teknolojiye etkin biçimde yararlanması üretkenlik becerisi olarak tanımlanmaktadır (Battelle for Kids, 2019).

c. Kaynak Yönetimi

Gerçekleştirilmesi düşünülen çalışmaya dair sürecin tüm detayları ile planlanması; zaman, para, malzeme, personel gibi kaynakların etkin kullanımı için yol haritasının belirlenmesi, ihtiyaçların analiz edilmesi ve olası problem senaryolarına karşı hazırlıklı olunması ile tüm sürecin en verimli şekilde yönetilmesi becerisidir (Care ve Luo, 2016).

d. Hesap Verebilirlik

Hesap verilebilirlik, yapılan bir göreve dair sürecin her aşamasında gerçekleşen iş ve işlemler ile alınan kararların şeffaf ve açıklanabilir biçimde yürütülmesi becerisidir (Battelle for Kids, 2019).

2.1.4.7. Okuryazarlık Becerileri

Okuryazarlık becerileri bireyin yalnızca metin içeriği okuma, görsel içeriği okuma, yazıları seslendirme gibi yapılandırılmış bir formatı okuyup anlamasını değil; nesne, olgu ve olayları daha ayrıntılı biçimde anlama ve anladıklarını kendine özgü olarak ifade etme, amaç odaklı hareket etme ve bilgi sahibi olarak potansiyelini geliştirme gibi yeterlikleri içermektedir (Aşıcı, 2009). Bireyin, yaşamdaki hemen her alanda devamlı bir öğrenme içinde olması da alanyazında pek çok okuryazarlık türünün tanımlanmasına neden olmuştur (Türel, 2023).

a. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Okuryazarlığı

BİT olarak kısaltılan bilgi ve iletişim teknolojilerinin ulaşılmak istenen amaca dönük olarak; bilgiyi araştırma, toplama, yönetme, dönüştürme, entegre etme ve değerlendirme aşamalarında kullanılması, araçlar ve sosyal ağlar oluşturulması, bu süreçte ilgili materyallerden etkin, verimli, yasal ve etik kurallara uygun biçimde yararlanılması becerisidir (Binkley vd., 2012).

b. Finansal Okuryazarlık

Finans kavramını bilme, anlama, kendine uygun kişisel ekonomik seçimler yapma, planlama yaparak kararlar alma ve bu kararları zaman içerisinde finansal açıdan tekrar değerlendirme, ekonominin toplumsal yaşamdaki rolünü anlama, girişimcilik becerilerini geliştirerek kariyer seçenekleri üzerinde düşünme ve parayı yönetebilme gibi yeterliklerin yer aldığı beceri alanıdır (Battelle for Kids, 2019).

c. Medya Okuryazarlığı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK, 2016) tarafından yapılan tanıma göre medya okuryazarlığı; görsel, işitsel, basılı ve benzeri türlerdeki medya içeriklerini eleştirel bir bakış açısı ile değerlendirebilme, içeriklerde verilmek istenen mesajların algılanması ile yorumlanması arasındaki farkları görebilme ve kendi medya iletilerini ortaya koyma becerisidir.

d. Sağlık Okuryazarlığı

Sağlık okuryazarlığı kavramı; bireylerin yaşamlarını sağlıklı şekilde geçirebilmek için kendi sağlık bilgilerine erişebilmesi, bu bilgileri anlayabilmesi ve değerlendirebilmesi ile bu bilgiler ışığında yargıya vararak sağlıkla ilgili kararlar alabilmesi için gereken zihinsel ve sosyal becerilerdir (Sağlık Bakanlığı, 2020).

e. Çevre Okuryazarlığı

Çevre okuryazarlığı, bireyin içinde bulunduğu çevreye (doğa, ekosistem, canlılar, gıda, iklim, enerji, su ve benzeri) ilişkin farkındalık sahibi olması, çevreyi korumaya çalışması ve tutum ve davranışları ile bunu göstermesi, sorumlu davranması, atık yönetimi yapması ve doğal kaynakları verimli kullanması gibi becerilerden oluşur (Aggarwal, 2021).

f. Sayısal Okuryazarlık

Gerçek yaşamda karşılaşılan bir problemi sayılar ve matematiği kullanarak matematiksel bir bakış açısı ile çözebilme, yorumlayabilme becerisini ifade eder (Göçemen, 2023).

g. Vatandaşlık Okuryazarlığı

Bireyin çevresindekiler ile uyumu, hak ve sorumluluklarını bilerek hareket etmesi, kendisi ve başkaları için iyi şeyler yapması, farklılıklara saygılı ve anlayışlı olması, diğerleri ile karşılıklı yarar geliştirmeye odaklanması, erdem ve toplumsal diyaloga önem vermesi ve karar verme süreçlerine bilinçli katılım sağlamasını içeren beceriler bütünüdür (Rapanta, Vrikki ve Evagorou, 2021).

h. Görsel Okuryazarlık

Görsel okuryazarlık, iletişim sürecindeki bireyin; resim, video gibi görsel içerikler ile verilen mesajlardan anlam üretebilme, bilinçli görsel mesajlar

oluşturabilme, bu mesajları kullanma veya bir problemi görseller ile anlama, anlatma becerisi olarak tanımlanabilir (Tüzel, 2010).

i. Bilim Okuryazarlığı

Bilim okuryazarlığı; bireyin bilimsel araştırma yöntemlerini kullanarak bilimsel bilgiyi, bilimsel gerçekleri, kavramları, prensipleri, yasaları, kanunları, hipotezleri, teorileri ve bilimsel modelleri keşfettiği; olgu ve olayları kanıta dayalı yaklaşımla açıklamaya çalıştığı becerileri kapsamaktadır (Kılıç, Haymana ve Bozyılmaz, 2008).

2.2. Gelecek Yönelimi ile İlgili Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde gelecek yönelimi ve yaşam tasarımı yaklaşımı açıklanmış; umut, iyimserlik ve kötümserlik kavramlarına dair bilgilere yer verilmiştir.

2.2.1. Gelecek Yönelimi

Dijital sistemlerdeki ilerlemeler ve teknolojik değişimler, devamında yaşanan Endüstri 4.0 dönemi ile global iş dünyasını etkilemiş ve mevcut mesleklerin değişmesine, azalmasına, tamamen ortadan kalmasına veya yenilerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Ginevra, Annovazzi, Santilli, Di Maggio ve Camussi, 2018). Örneğin her ne kadar teknolojik gelişmelere bağlı istihdamın gelecekte tam olarak nasıl olacağı bilinmese de Google tarafından geliştirilen otonom sürücüsüz arabalar, taşımacılık ve lojistikteki manuel görevleri otomatikleştirilebilecektir (Frey ve Osborne, 2017). Bu nedenle sadece mavi yakalı çalışanlar olarak nitelenen el emeği çalışanları değil, alan profesyoneli olan yöneticilerin yer aldığı beyaz yakalıların da bu süreçten etkileneceği beklenmektedir (Ulaş-Kılıç, 2019).

Yaşadığımız yüzyılda değişen ihtiyaçlar doğrultusunda, gençlerin kariyer planlaması süreci de dönemin özelliklerine göre değişime uğramaktadır. Geleceğin öngörülmezliğine bağlı olarak bireylerin de kendilerini yüzyılın yeniliklerine hazırlaması gerekmektedir (Santilli, Nota ve Hartung, 2019). Yalnızca iş bulmak için bilgi ve beceri öğrenmenin ötesinde, yaşadıkları hızla değişen dünyayı anlamak için yeni bakış açılarına ihtiyaç duydukları bir gerçektir (Santilli, di Maggio, Ginevra, Nota ve Soresi, 2020).

Geleceğe yönelik hedef ve isteklerinin yanı sıra gelecekte neler yaşayacaklarını merak eden (Nurmi, 1991) bireylerin, çeşitli kişisel ve sosyal deneyimler vasıtası ile kendi benzersizliği konusunda derin farkındalıklar kazanmasını ve geleceğe dair

öngörü geliştirmesini sağlayan dönem, ergenlik dönemidir (Carvalho, 2015). Çok erken yaşlarda başlayan gelecek planlaması ergenlik dönemine gelindiğinde ivme kazanır (Bulut ve Bacanlı, 2023). Birey, yaşam sürecindeki yetişkin rol ve sorumluluklarına bu dönemde hazırlık yapmaya başlar (Altınay, 2018). Bu dönemde ergenler gelecek zamana yönelik beklentiler oluştururlar ve bu beklentilerin gerçekleşeceğini düşünürler (Çalışkan ve Dilmaç, 2021).

Gelecek yönelimi, bireyin geleceğine yönelik tutum ve yargılarını ifade etmektedir (Trommsdorff, Lamm ve Schmidt, 1979) ve önemli bir gelişimsel süreçtir (Coulter vd., 2023). Bu süreçte bireyin gelecek beklentileri, kendi ilgilerinin dışında pek çok olumlu veya olumsuz değişkenden etkilenebilir (Çalışkan ve Dilmaç, 2021). Bilişsel olgunluk ile sosyal deneyimlerin etkisi altında olan gelecek yönelimi; bireyin bilişsel, duygusal ve motivasyonel yönlerinin incelenmesi ile belirlenebilir (Trommsdorff, 1983). Fusco, Sica, Boiano, Esposito ve Aleni Sestito (2019) da bireyin gelecek yöneliminin, benliğin gelecekteki temsillerinin kişinin motivasyon sistemi ile yakından ilgili olduğunu belirtmişlerdir; bunlar tutumlarımızı belirleyen yaşantılarımız ve ön öğrenmelerimizdir. Diğer bir deyişle bireyin gelecek yönelimi, öncelikle ailesi ve okulu ardından içinde bulunduğu çevre ve toplum tarafından kendisine verilen tepkiler ve öğretilen değerlerden etkilenir (Yavuzer, Demir, Meşeci ve Sertelin, 2005).

Gelecekte sahip olacaklarını düşündükleri kariyer ve yaşam biçimine ilişkin algıları, şu anda karşılaştıkları insanların özelliklerine ve deneyimlerine göre oluşan ergenlerin (Ellison, Wohn ve Greenhow, 2014; Santilli, Ginevra, Sgaramella, Nota, Ferrari ve Soresi, 2015), geleceğe dair planlarını yaparken yaşamdan beklentilerini, ilgilerini ve değerlerini göz önüne almaları beklenir. Kendisini neyin güdülediğini keşfetmiş ve değerlerinin farkında olan bir bireyin, gelecek hedeflerini seçmesi ve bu hedefler doğrultusunda yol haritaları hazırlaması daha kolaydır. Bu nedenle motivasyon kaynağını belirlemiş, hedeflerine yönelik planlarını yapmış ve bu süreçteki ilerlemesini değerlendirmiş bir ergen, hedeflerine ulaşmada başarılı olacaktır (Nurmi, 1991).

2.2.2. Yaşam Tasarımı Yaklaşımı

Tüm dünyayı etkisi altına alan değişimlere bağlı olarak iş piyasalarındaki farklılıklar ve öngörülemez istihdam geçişleri, ergenlik dönemindeki bireylerin bunlarla başa çıkma sürecinde yardıma ihtiyaç duymalarına yol açmaktadır (Ginevra,

Sgaramella, Ferrari, Nota, Santilli ve Soresi, 2017). Son yıllarda mevcut kariyer geliştirme yaklaşımları, ergenlik dönemindeki bireylerin, iş piyasası ve gelecekteki mesleklere başarılı bir şekilde uyum sağlamasında yetersiz görülmektedir (Savickas vd., 2009). İlgi alanları ve kişisel özellikler ile çalışma ortamları ve meslekler arasında iyi bir eşleşme yapmaya çalışan klasik yaklaşımlar, bireyin içinde bulunduğu çevre koşulları ve dönem ihtiyaçları karşısında işlevselliğini yitirme riskini taşımaktadır (Savickas, vd. 2009). Bu nedenle esneklik, uyarlanabilirlik, kendini geliştirme, inisiyatif alma, takım çalışması ve yaşam boyu öğrenmenin vurgulandığı; yeni ekonomik sistemlere uygun yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulmuştur (Guichard, 2015; Savickas vd., 2009; Ginevra vd. 2018). Bu noktada; geliştirilen yaşam tasarımı yaklaşımı, bu sorunları ve eksiklikleri giderme ve kariyer planlaması sürecindeki ihtiyaçlara cevap verme potansiyeline sahiptir (Hirschi ve Dauwalder, 2015).

Karşılıklı güven ve sadakate dayalı; yaşam boyunca tek bir mesleğin sürdürüldüğü 20. yüzyılın ardından günümüzde, kısa vadeli hedeflerden ve karşılıklı kazan-kazan durumundan bahsedilmektedir (Savickas vd., 2009). Endişe ve güvensizlik duygularının tetiklendiği 21. yüzyıl iş dünyasında (Temurtaş, 2022), Yaşam Tasarımı yaklaşımı; bireylerin kariyer planlamalarını yapabilmeleri, kariyer geçişlerini müzakere edebilmeleri, kariyer uyumluluğu ve geleceğe olumlu bakış açısı (umut, iyimserlik ve karamsarlığın olmaması) gibi olumlu yeterlik alanlarına özellikle vurgu yapmaktadır (Ginevra vd., 2017; Savickas vd., 2009).

Yaşam tasarımı yaklaşımının çerçevesi; bireyi hayat boyu, tüm yaşam rollerinde bütünsel olarak ele alan, içinde bulunduğu toplum ve kültürel normlar bağlamında ve problem durumlarına karşı önleyici olacak şekilde hazırlanmıştır (Savickas vd., 2009). Yaşam tasarımı yaklaşımı, bireyin kariyer inşa sürecini anlamasını ve gerektiğinde müdahale edebilmesinde anlatsal düşünmeyi kullanmasını sağlar (Cardoso, Silva, Gonçalves ve Duarte, 2014). Bunun için birey ilk olarak gerçekleştirmek istediği kariyer sürecini ve beklentilerini düşünür, zihninde canlandırır. Detaylı biçimde tasarladığı bu kariyer sürecini gerçekleştirmek için gelişim görevlerini belirleyen birey, değişen şartlara göre kendini geliştirerek kariyer planlamalarını sürdürebilir (Savickas vd., 2009). Savickas'a (2010) göre, hikâyeleri kullanarak kariyer yaşamını tasarlayan birey, bu şekilde hem kendini daha iyi tanır hem de çevresi hakkında daha çok bilgi sahibi olur. Ayrıca bu hikâyeler aracılığıyla, yapmayı düşündüğü işleri prova etme, olası problemleri deneyimleme ve önlem alma fırsatı yakalar. Bu durum aynı

zamanda bireye, bugünün ötesine geçerek meslek rotalarını devamlı olarak tasarlayabilme ve yaşam boyu çalışabilme imkânı tanır (Di Maggio, Ginevra, Nota ve Soresi, 2016).

Yaşam Tasarımı yaklaşımında bahsedilen; umut, iyimserlik ve kötümserliğin olmaması durumu, ergenlik dönemindeki bireyin, kendini geleceğine olumlu yansıtabilmesi için oldukça önemli etkenlerdir (Savickas vd., 2009). Ginevra ve arkadaşları (2017) ergenlerin kariyer yapılandırmasında; umut, iyimserlik ve kötümserlik eksikliğinin önemine dikkat çekmişlerdir. Bireyin gelecek yönelimi aynı zamanda geleceğe dair tutumunu da gösterdiğinden seçtiği tutumun niteliği önemlidir zira olumlu gelecek yönelimi olan bir birey, geleceği hakkında da iyimser ve umutlu olacaktır (Toker ve Kalıpçı, 2021). İyimserlik, kötümserlik ve umut kavramlarına bağlı olarak gelecek beklentilerini belirleyen bireyin, gelecekte karşılaşacağı yaşam olayları karşısındaki tutumu bu kavramlara bağlı olacağından yaşam tasarımı da yine ilgili kavram yönünde olacaktır (Guichard, 2015; Ginevra vd., 2018).

2.2.2.1. Umut

Scioli, Ricci, Nyugen ve Scioli (2011)'ye göre umut, bireyin düşünce ve davranışlarını etkileyen çok güçlü bir duygudur. Snyder (2002)'e göre ise umut; arzuladığı hedeflere giden yolları bulmak ve kullanmak için bireyi harekete geçiren motivasyon gücüdür. Bireyin geleceğe dair planlar yapmasını ve hedeflerine odaklanmasını sağlar. Umut, bireyin aktif olarak hedeflerine ulaşmasını sağlayan yolların bulunduğu, eylemli düşünmeden oluşan bilişsel bir süreçtir (Fite vd., 2014). Eylemli düşünme; bireyin amaç ve isteklerine ulaşmak için gereken çabayı başlatması ve kararlı biçimde sürdürmesidir. Yol ise bireyin hedefine ulaşmak için gereken planlardır (Ginevra vd., 2017).

Geleceğe umutla bakmaya, daha fazla mutluluk, başarı ve direnç göstermeye yardımcı olan umut; güçlü bir motivasyon kaynağı olarak bireyin kendi gelecek vizyonunu oluşturmada önemli rol oynar (Ginevra vd., 2020). Umudu olan bir birey hedefine ulaşmak için sürekli çaba gösterir ve karşılaştığı zorluklar on korkutmaz (Çalışkan ve Dilmaç, 2021). Ayrıca stresli durumlarla yüzleşmek ve problemlerin üstesinden gelmek konusunda kendini güçlü hisseder (Hagen, Myers ve Mackintosh, 2005; Cui, Oshri, Liu, Smith ve Kogan, 2020). Bu nedenle belirsizlikler ile dolu iş piyasalarının getirdiği sorunlarla baş edebilmek için umut oldukça önemlidir (Temurtaş, 2022).

2.2.2.2. İyimserlik ve Kötümserlik

İyimser bireyler doğaları gereği deneyim ve ilişkilerini olumlu bir açıdan görmek eğilimindedir (Fultz ve Bernieri, 2018). Bu kişiler, yaşadıkları olayların olumlu yönlerine odaklandıklarından gelecek yönelimleri de olumlu yöndedir (Demir ve Çolakkadıoğlu, 2023). Bireylerin kriz durumları ile başa çıkma yöntemleri yaşadıkları sorunların çözümünde oldukça önemlidir (Çetin ve Murat, 2023). Yapılan araştırmalar iyimserlerin olumsuz yaşam olaylarının ardından kötümser olanlara göre daha iyi durumda olduğunu göstermektedir (Çalışkan ve Uzunkol, 2018); bu nedenle iyimserlik, bireylerin psikolojik ve fiziksel refahı için faydalıdır (Scheir, Carver ve Bridges, 1994). Zorluklara ve olumsuzluklara karşı daha uyumlu tepkiler veren iyimserlerin, stresin yokluğundan da varlığından da faydalar sağladıkları görülmüştür. Bu durum, bireylerin yaşamdaki beklentilerinin tehditlere ve fırsatlara yaklaşma biçimi ile açıklanmıştır (Segerstrom, Carver ve Scheier 2017).

İyimserlik ve kötümserlik kavramlarını açıklayan alan yazın incelendiğinde, iki kutuplu yapı gösteren (Akça, Korkmaz ve Alkal, 2018) bu iki kavramın bir arada kullanıldığı görülmektedir (Scheir vd., 1994; Segerstrom vd., 2017; Ginerva, vd., 2017). Başlarına kötü bir şeyin geleceğini düşünen kötümserlerin karşısında iyi şeylerin onları bulacağını düşünen iyimserler vardır ve onlar; gelecekleri hakkında da genelde olumlu bir zihniyete sahiptir (Abdullah, 2018; Segerstrom vd., 2017).

Scheier ve arkadaşları (1994) iyimserlerin problemlerini çözme aşamasında başarısız olduklarında; durumu kabul ederek espri yapma veya soruna farklı açılardan bakma gibi duygusal odaklı başa çıkma stratejilerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Kötümser bireyler ise aynı problem durumunda, inkâr ve stres yolunu seçerek zihinsel ve davranışsal olarak kaçma eğilimi göstermektedirler. Çoğu zaman durumu gerçekte olduğundan çok daha olumsuz gören kötümser bireyler, olumlu sonuçlanan olayları da şans gibi faktörlere bağlarlar (Abdullah, 2018). Bu nedenle geleceğe yönelik iyi beklentileri olan iyimser kişiler, pek çok açıdan daha verimli bir yaşam sürdürmektedir ve yaşam kaliteleri daha yüksektir. Çünkü iyimserlik, bireylerin yaşamlarından memnun olmalarını sağlamaktadır (Scheier vd., 1994).

2.3. Kariyer Kaygısı ile İlgili Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde kariyer kavramı ve kariyer kuramları ile kaygı ve kariyer kaygısı konusunda bilgilere yer verilmiştir.

2.3.1. Kariyer

Bireyler çocukluk döneminden yaşlılığa doğru giderken yaşamlarında pek çok rol üstlenirler (Super, 1980). Fransızca'da 'carrière' (yarış yolu), İngilizce'de 'career' (meslek) olarak geçen bu kavram (Bilici ve Kutukız, 2018; Çetin ve Karalar, 2016); Latince 'carrus' (at arabası) ve 'carrera' (yol) kelimelerinden türemiştir (Kalaycıoğlu, 2018). Türkçe'ye de geçmiş olan kariyer kelimesinin günümüzdeki anlamı; bireyin yaşamı boyunca bir çalışan olarak üstlendiği rollerdir (Yeşilyaprak, 2013:7).

Sürekli bir öğrenme ve gelişim sürecinden oluşan kariyer (Akıncı, 2022; Yeşilyaprak, 2013:7); içinde ilerleme adına hedef ve fırsatlar ile amaç ve anlam duygusu barındıran (Akıncı, 2022), bir dizi deneyimden oluşan bir kavramdır (Çiftçi Karadağ, Özcan ve Erkasap, 2023).

İkinci dünya savaşı sonrası özellikle önem kazanmaya başlayan kariyer kavramı (Herr, 2001), 1990'lı yılların sonunda işveren ve çalışan beklentilerinin farklılaştığı küresel bir değişime uğramıştır (Kalaycıoğlu, 2018). Geçmişte meslekte yükselme olarak kullanılmaktayken günümüzde, bireyin kendini gerçekleştirme sürecindeki mutluluğu, iş doyumunu, tanınırlığı gibi tatmin duygularını kapsamaktadır (Çelenk, 2022). Yaşamda mutlu olmanın kariyer başarısı ile ilişkili olduğu söylenebilir (Korkmaz ve Kırdök, 2022).

Kariyer, bireyin hayatı süresince (Guichard, 2006; Faheem, 2017) kendine özgü tutum ve davranışlarıyla devam ettirdiği, işiyle ilgili olan deneyim ve faaliyetlerin bütünüdür (Küçükkeskin, 2021). Çocuklukta başlayan; yetenek, ilgi, değerler ve iş dünyasına ilişkin öğrenilenler ile yetişkinlikte sürdürülen, emekliliğe geçiş ve emekliliğe uyum gibi aşamalarla sonlanan (Colocassides, 2024) kariyer gelişim süreçleri hakkında pek çok araştırmacı yıllar boyu süren çalışmalar gerçekleştirmiştir (Şama, 2020).

2.3.1.1. Özellik Faktör Kuramı

Özellik faktör kuramı 1900'lü yılların başında Frank Parsons'ın çalışmaları ile başlamıştır. Parsons'ın gençlerin çalışma hayatına girmelerini sağlamak amacıyla yaptığı araştırmalar kuramın temelini oluşturmaktadır (Şama, 2020). Parsons bu çalışmaları kurduğu "Meslek Büroları" aracılığı ile yürütmüştür (Şahin, 2016; Özcan ve Çalışkan, 2020). Parsons, bireyin özelliklerini tanıyarak mesleğin gereklerine yönelik bir eşleşmeyle mesleğe uygun bireyi seçmeyi, böylece de mesleki verimi en

üst düzeye çıkarmayı hedeflemiştir (Jena ve Nayak, 2020).

Kurama göre; her birey kendine özgü olduğundan ayrıntılı olarak tanınıp özelliklerinin ortaya çıkartılması gerekmektedir ve her meslek bir diğerinden farklı bir yapı ve özellik barındırdığı için farklı yönleri ile ele alınmalıdır (Atasever, 2023). Dolayısıyla etkili meslek seçimi, bireyin özellikleri ile mesleğin gerektirdiği niteliklerin eşleşmesine bağlıdır. Ölçme araçlarının etkin kullanılması ile ayrıntılı olarak tanınan bireyin (Atasever, 2023) kendisine en uygun mesleğe yönlendirilmesi ile eşleşme oranı ne kadar yüksek olursa meslekte başarılı olma ve meslekten doyum sağlama oranı o düzeyde artacaktır (Demirkol ve Aslan, 2021).

2.3.1.2. Ginzberg'in Mesleki Gelişim Kuramı

Ginzberg'e göre meslek seçimi bir anda verilen bir karar değil, farklı dönemlerde yaşanan bir dizi olayın sentezlenmesidir (Osipow, 1968). Meslek kararı, çocukluktan yetişkinliğe doğru devam eden gelişimsel bir süreçtir (Özcan ve Çalışkan, 2020). Aşamalı biçimde ilerleyen ve her dönemin bir sonrakinin hazırlayıcısı olduğu kariyer süreci, yaşam boyu devam eder ve kariyer planlamasında değişiklikler olabilir. Her dönemin kendine özgü mesleki gelişim görevleri vardır ve bireylerin özellikleri birbirinden farklı olduğu için onlara müdahale şekli de farklı olabilmektedir. (Siyez, 2013:172).

Ginzberg bireyin mesleki karar verme sürecini çocuğun gerçeği ve mevcut durumu düşünmeksizin gelecekte yapacağı mesleği söylediği fantezi dönemi; ilgi-yetenek-değer ve potansiyelini değerlendirip gerçek hayatın gereklerine odaklandığı geçici dönem; keşfetme-billurlaşma ve belirleme süreçlerinin olduğu gerçekçi dönem olarak üçe ayırmaktadır (Özcan ve Çalışkan, 2020). Bu üç dönem şu şekilde açıklanmaktadır (Siyez, 2013:174; Ayas, Deniz ve Kağan, 2010; Işık, 2014):

1. *Hayal (Fantezi) Dönemi*: 11 yaş öncesidir. Çocuklar bu dönemde yetenek ve ilgilerine uygun olup olmadığına bakmaksızın hoşlarına giden meslekleri yapmak istediklerini söylerler. Özdeşim kurmanın yoğun olduğu bir dönem olduğu için anne-babasının ya da çevrede güçlü gördüğü kişilerin mesleklerine yönelme görülebilmektedir.

2. *Deneme (Geçici Seçimler) Dönemi*: 11-12 ile 18 yaş arasındaki dönemleri kapsar. Kendi içinde alt basamaklara ayrılmıştır.

İlgi Basamağı (11-12 yaş): Bireyin ilgi alanları, hoşlandığı ve hoşlanmadığı

faaliyetler netleşmeye başlamıştır. Yaptığı seçimlerde ilgi alanlarını dikkate almaktadır.

Yetenek Basamağı (13-14 yaş): Bu dönemde birey yeteneklerini fark etmeye başladığından yeteneğine uygun meslekleri incelemeye başlamıştır.

Değerler Basamağı (15-16 yaş): Birey bu dönemde mesleğin toplumsal kabulü, meslekle ilgili doyum, kazanç durumları, statüsü gibi kavramları araştırmaya başlamıştır. Sadece ilgi ya da sadece yetenek, bireyin yapacağı seçimler için tek kriter olmaktan çıkmıştır.

Geçiş Basamağı (17-18 yaş): Bu dönem artık somut ve gerçekçi seçimlerin yapıldığı dönemdir. Birey bağımsız seçimler yapma aşamasına gelmiştir. İş, meslek ve çalışma hayatı konusunda bilgisi artmış, ilgi ve yeteneklerine uygun seçimler yapabilme becerisini kazanmıştır.

3. Gerçekçi Seçimler Dönemi: 18-22 yaşlarını kapsayan ve üniversite eğitimi dönemine denk gelen bu dönem, bireyin hedeflerinin belirginleştiği, kendisine uygun alanları araştırdığı, uzmanlaşacağı ana alanı belirlediği aşamadır.

2.3.1.3. Super'ın Mesleki Gelişim Kuramı

Gingzberg'in doktora öğrencisi olan Super, hocasının görüşlerinden esinlenmiştir ve “seçim” terimi yerine “geliştirme” terimini kullandığı kendi meslek teorisini oluşturmuştur (Güner ve Hacıcaferoğlu, 2022). Super'a göre kariyer gelişimi yaşam boyu devam eden bir süreçtir ve farklı dönemlerin (keşif, kurulma, kariyer ortası, kariyer sonu ve azalma-emeklilik) bir sentezidir (Akbaş ve Okutan, 2020). Bu nedenle de meslek tercihi bir anda gerçekleşmez (Mercan ve Kan, 2020).

Super (1980) kuramında; yaşam rollerinin eş zamanlı bir araya gelmesi ile yaşam tarzı oluşurken, bunların sıralı birleşimi ile de yaşam alanı yapılır ve yaşam döngüsünü meydana getirir, demektedir. Bu yapı, kariyer modelini oluşturmaktadır. Super'ın yaşam alanı, benlik kavramı, kariyer olgunluğu ve kariyer uyumluluğu gibi kavramların üzerinde durduğu görülmektedir (Kalafat, 2014). Meslek seçimi, bireylerin benlik kavramının meslek seçimine yansımalarıdır. Bireylerin ilgileri, yetenekleri, kendilerini nasıl gördükleri, hangi mesleği daha iyi yapabileceklerine dair inançları, seçecekleri mesleklere etki etmektedir (Jena ve Nayak, 2020).

Sürekli bir değişim, dönüşüm ve gelişimin olduğu, yaş dönemlerine göre

sınıflanan kariyer gelişim süreci beş evrede toplanmış ve şu şekilde belirtilmiştir (Sিয়েz, 2013:187; Yayla, 2023; Akbaş ve Okutan, 2020):

1. *Büyüme Dönemi (4-13 yaş)*: Kurama göre meslek seçiminin ilk dönemidir. Meslekle ilgili hayali seçimler yapılır, ilgi ve yetenekler anlaşılmaya başlanır. Meslekler gözlemlenir; birey nelerden hoşlanıp hoşlanmadığını belirleyerek bu durumu mesleklerle ilişkilendirir.

2. *Keşfetme Dönemi (14-24 yaş)*: Mesleklerle ilgili kararların alındığı, meslek tercihinin yapıldığı ve bu alanda uzmanlaşmanın sağlandığı bir dönemdir. Aynı zamanda bireyin uzmanlaştığı alanda iş yaşamına atıldığı ve iş denemelerinde bulunduğu bir dönemdir.

3. *Yerleşme Dönemi (25-45 yaş)*: Birey seçtiği mesleğe ilişkin uygulama yaşantıları içerisine girmiştir. Bu dönemde birey seçmiş olduğu meslekte yeni şeyler üretmek, ilerlemek ve terfi almak için uğraşır. Özellikle mesleğe ilişkin ciddi deneyimler kazanılır ve iş ortamına aktarılır.

4. *Koruma Dönemi (46-65 yaş)*: Bir önceki dönemdeki yoğunluk ve yorgunluğun azaldığı daha sakin bir iş yaşamının sürdüğü bir dönemdir. Birey artık eskisi kadar uzun süre çalışmamakta, o dönemde edindiği kazanımları devam ettirmeye çalışmaktadır. Meslekle ilgili yeni gelişimlere ayak uydurmakta zorluklar yaşamaya başladığı dönemdir.

5. *Geri Çekilme Dönemi (65 yaş ve üzeri)*: Birey hem fiziksel hem de zihinsel olarak yavaşlamıştır, eski aktiviteleri yapmakta zorlanmaktadır. Bu nedenle fiziksel gücünü değil geçmiş tecrübelerini ve bilgisini kullanabileceği alanlara yönelir. Devamında bireyin meslekten tamamen ayrıldığı ve işini bıraktığı dönemdir.

2.3.1.4. Roe'nun İhtiyaç Kuramı

Meslek seçimini çocukluk döneminde geçirilen yaşantılara bağlayan Anna Roe'nun İhtiyaç Kuramı, Maslow' un ihtiyaç hiyerarşisine dayanmaktadır (Özcan ve Çalışkan, 2020). Roe'ya göre her çocuk kendine özgü bir şekilde, güçlü ve zayıf yönleri ile dünyaya gelir. Ailenin yetiştirme tarzı çocuklarının bu özellikleri nasıl kullanacaklarına etki etmektedir (Tiro, Afdal ve Yusuf, 2021). Ona göre çocukluk döneminde ihtiyaçların karşılanma düzeyi bireyin seçeceği mesleği etkilemektedir. Anne-babanın yaklaşım şekli, ihtiyaçlarını karşılama düzeyi, hayal kırıklıkları, üzüntüleri, mutlulukları gibi faktörler bireyleri insanlara yaklaştırmakta veya

uzaklaştırmaktadır. Buradan hareketle Roe, ihtiyaçların karşılanma veya karşılanmama durumunun insanların meslek seçimindeki belirleyiciler olduğunu iddia etmiştir (Adıgüzel ve Erdoğan, 2014).

Roe'ya göre meslekler iki kategoriye ayrılmaktadır: İnsanlarla ilgili olan meslekler ve insanlarla ilgili olmayan meslekler. Pazarlamacılık ve sanatsal meslekler insanlarla ilgili olan mesleklere örnektir. İnsanlarla ilgili olmayan meslekler ise daha çok bilimsel, mekanik ve nesneler ile ilgili mesleklerdir (Güneri, 2013:153). Bireyler mesleklerini anne-babalarının tutumlarına göre geliştirdikleri karakter özelliklerine göre seçerler.

2.3.1.5. Holland'ın Tipoloji Kuramı

Eğitim kurumları, askeri kurumlar ve psikiyatrik kurumlar gibi çeşitli kurumlarda meslek danışmanı olarak çalışan (Adıgüzel ve Erdoğan, 2014) Holland meslekleri kişilik tipleri bağlamında sınıflandırmıştır (Mercan ve Kan, 2020).

Holland'ın kuramına göre meslek seçiminde çeşitli varsayımlar vardır (Adıgüzel ve Erdoğan, 2014; Faheem, 2017);

- İnsanlar benzer özellikler gösterebilirler. Bu benzerlikler dikkate alındığında bireyleri altı kişilik tipine göre sınıflandırabiliriz.
- Bu altı kişilik tipine uygun çeşitli meslekler bulunmaktadır.
- İnsanlar kendi kişilik tiplerine en uygun mesleklere yönelme eğilimindedirler.
- Bireylerin meslek seçimlerini, kendi kişilik özellikleri ve çevreyle olan etkileşimleri belirler.

Bireylerin hangi çevrede yaşadığını ve hangi kişilik özelliklerine sahip olduklarını bilmek hangi mesleği seçeceğini tahmin edebilmemizi sağlar (Yeşilyaprak, 1995). Kişilik özelliklerinin iş dünyasına yansımaları olarak tanımlanan Holland Kişilik Kuramı'na (Özcan ve Çalışkan, 2020) göre, meslek seçimine yardım etmek amacıyla altı kişilik tipi (gerçekçi, araştırmacı, sanatçı, sosyal, girişimci ve geleneksel) ve bu kişilik tiplerinin her birine uygun iş çevresi vardır (Bacanlı, 2013:107).

Fiziksel aktiviteler yapmaktan, alet ve makine kullanmak ile hayvanlarla uğraşmaktan hoşlanan, teknik becerileri yüksek kişilerden oluşan Gerçekçi Tip; analitik düşünme gücü yüksek, bilim ve matematiğe meraklı, insanlarla uğraşmaktansa problem çözmeyi tercih eden Araştırmacı Tip; kendini özgür hissedeceği iş ortamını

tercih eden, resim-müzik-artistik faaliyetleri yaşamının her alanında bulunduran, duyguları güçlü Yaratıcı Tip; iletişim becerisi yüksek, insanlara yardım etmeyi seven, öğretici ve sorumluluk alacağı işlerde olan arkadaş canlısı Sosyal Tip; ikna kabiliyeti ve sosyal yönü güçlü, atılımcı, kararlı ve kendine güvenen, finansal konularda risk alabilen Girişimci Tip; hesap yapıp rapor yazacağı büro işlerini seven, düzenli ve kurallara uygun yaşamayı tercih eden Geleneksel Tip; Holland'ın kuramında yer alan altı kişilik tipini oluşturmaktadır (Bacanlı, 2013:111; Demirkol ve Aslan, 2021; Şama, 2020).

2.3.1.6. Gottfredson'un Daraltma ve Uzlaşma Kuramı

Gottfredson, insanların mesleklere nasıl bağlandığını ortaya çıkarmak amacıyla meslek tercihlerini incelemiş, farklı sosyal sınıflar ile grupların meslek tercihlerinin birbirlerinden çok fazla ayrıştığını ve bu ayrışmanın yaşamın erken yaşlarında başladığını fark etmiştir (Siyez, 2013:200). Ayrıca Gottfredson'a göre kariyer gelişimi üst düzey bir bilişsel yeterlilik gerektirmektedir ve odak noktası mesleki hedeflerin gelişimidir (Çelik, 2018).

Gottfredson kariyer hedeflerinin gelişimini aşağıda belirtilen dört varsayıma dayandırmıştır (Bacanlı, 2013:200; Çelik, 2018):

1. Kariyer gelişimi yaşamın ilk yıllarında başlar.
2. Kariyer istekleri benlik kavramı ile ilişkilidir.
3. Kariyer doyumu bireyin kendi benlik algısı ile paralellik göstermektedir.
4. Birey kariyer tercihlerini yaparken bazı mesleki kalıp yargılarının etkisi altında kalır.

Gottfredson, kuramının anlaşılması için dört gelişimsel sürecin anlaşılması gerektiğini belirtmiştir (Çoğalan, 2019). Bu süreçler; yaşa bağlı bilişsel büyümenin gerçekleştiği 'bilişsel büyüme', kendine yönelerek benlik gelişiminin sağlandığı 'öz yaratım', en az tercih edilenden en çok istenilene doğru alternatif mesleklerin elendiği 'daraltma' ve meslek seçimi için imkân ve sınırlarını fark edilip uyum sağlamanın gerçekleştiği 'uzlaşma'dır (Bacanlı, 2013:201).

Gottfredson ayrıca bireylerin kariyer seçimlerinde mesleki cinsiyet tipi, prestij ve çalışma alanı gibi değişkenlerin önemine dikkat çekmiş, cinsiyet türünün bireylerin yaptığı seçimleri etkilediğini çünkü ABD'deki toplumun kariyer seçeneklerini cinsiyet

tipine göre sınırlandırdığını belirtmiştir (Karhan, 2021).

2.3.1.7. Kariyer Yapılandırma Kuramı

21. yüzyılda insanoğlu tüm alışkanlıklarında değişimler yaşamış, çalışma hayatı da bu değişimlerden etkilenmiştir. Kariyer süreçlerine yansıyan bu değişimler kariyer kuramları üzerinde yeniden düşünülmesine yol açmıştır (Sevinç ve Siyez, 2018). Buradan hareketle Savickas ve arkadaşları (2009), kariyer teorileri ve mesleki rehberlik tekniklerini bireylerin postmodern ekonominin ihtiyaçlarına uyum sağlayabileceği şekilde yeniden formüle etmişlerdir.

Super'ın mesleki gelişim kuramının genişletilmiş bir versiyonu olan Kariyer Yapılandırma Kuramı; 21. Yüzyılın küresel istihdam politikalarına yönelik ve çok kültürlü toplumlarda uygulanmak için geliştirilmiştir (Sevinç ve Siyez, 2018). Savickas Kariyer Yapılandırma Kuramı ile mesleki gelişim kuramının temel kavramlarını yeniden tanımlamış; Super'ın gelişimsel kuramı ile yaşam boyu ve yaşam alanı kavramlarından etkilenmiştir (Korkut-Owen ve Niles, 2013:289). Holland'ın tipoloji yaklaşımı ve Super'ın gelişim dönemlerinin kullanıldığı Kariyer Yapılandırma Kuramı; bireysel gelişim, psikodinamik motivasyon ve bireysel farklılık konularını birleştirerek kariyer konusunda büyük bir meta-teori oluşturmuştur (Sevinç ve Siyez, 2018).

Kariyer yapılandırma kuramı; yapılandırmacı ve öyküsel (narrative) yaklaşımları temel alan bütüncü bir kuram olarak bireylerin kendilerine uygun mesleki seçimlerde bulunması ve iş yaşamlarını başarılı bir şekilde sürdürebilmeleri için yöntemler sunmaktadır (Dönmezoğulları, 2020). Savickas'a göre bireyin benlik kavramı, geçmiş deneyimleri ve geleceğe yönelik hedeflerini bir araya getirerek oluşturduğu anlamlı hikayeden oluşmaktadır (Korkut-Owen ve Niles, 2013:288).

Kariyer Yapılandırma Kuramı'nda Savickas; Kariyer nedir?, Nasıl elde edilir?, Neden önemlidir? sorularına yanıt bulmak amacıyla mesleki kişilik, yaşam temaları ve kariyer uyumluluğu kavramlarını incelemiştir (Korkut-Owen ve Niles, 2013:289).

Bireyin kendine uygun mesleğe adapte olabilmek için ihtiyaç duyduğu yeterlilikleri, davranış kalıpları ve tutumları kariyer uyumluluğu ile ilgilidir (Atasever, 2023). Bu kurama göre bireyler, 21. yüzyıl ekonomisinde her zaman başarılı olamasalar da yeniden başlama, kariyer inşası ve kendini inşa etme kavramlarına dönük davranabilmelidir (Maree, 2015). Kariyer danışmanları bireylerin kariyerlerini

nasıl yapılandırdıklarıyla ve yönettikleriyle ilgilenir ve kariyer danışmasında amaç bireyin kendi kariyer sürecini yönetebilme becerisini kazanmasıdır (Atasever, 2023).

2.3.2. Kaygı

Yunanca ‘anxietes’ kelimesinden gelen ve İngilizce’de anxiety olarak geçen kaygı kelimesi (Yücel, 2003), Türkçe’de bunalım, boğuntu, endişe ve tedirginlik gibi anlamlar taşımaktadır (Yıldız, 2019). İlk olarak Çiçero tarafından kullanılan (Yücel, 2003) kaygı kelimesi daha sonra psikolojide ilk kez kaygı kavramı olarak Freud tarafından ele alınmıştır. Freud, egoya ait bir duygu (Şama, 2020) olarak tanımladığı kaygıyı iki biçimde açıklamıştır; ilki, gerçek nesnelere yönelik olan gündelik nevrozları hafifletmenin bir yolu biçimindeki gündelik kaygı, ikicisi fobik veya panik atak durumlarına benzeyen nevrotik kaygıdır (Strongman, 1995).

Bireyin iç ve dış dünyasında fiziksel, zihinsel ve duygusal tepkimeler olarak karşısına çıkan kaygı (Albano ve Kendall, 2002; Türköz, Bektaş ve Çiçek, 2021), şimdi ve gelecekte nasıl olacağı bilinmeyen; belirsiz durumlar karşısında yaşanan endişe ve gerginlik halidir (Şahin, 2019). Kaynağı belirsiz bir sıkıntı olması, kaygının karakteristik özelliğidir (Strongman, 1995). Genellikle duygusal bir durum veya bir özellik olarak görülen kaygı (Vingoli, 2015), kişinin performansını ve günlük yaşam aktivitelerini olumsuz etkileyebilen bir durum olduğundan psikolojik sağlık açısından önemlidir. Kaygı, bireyde olumsuz duygular oluşturan, kaynağının net şekilde bilinemediği, bedensel ve ruhsal belirtilerle ortaya çıkan, altında birçok nedenin bulunabildiği bir duygu durum halidir (Yayla, 2023).

Kaygı ve korku arasındaki fark, kaygının nesnesiz olması şeklinde açıklanmaktadır (Yayla, 2023). Günümüzden onlarca yıl önce Kirkegaard da korku ve kaygı arasında bugünküne benzer şekilde bir ayrım yapmış; korku belirli bir nesneden kaynaklanırken kaygının nesneden bağımsız olduğunu söylemiştir (Strongman, 1995).

Kaygı Spielberger’e göre; durumluk ve sürekli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (1966, akt. Yayla, 2023; Yıldız, 2019; Vignoli, 2015). Durumluk kaygı belli bir tehdit edici şarta bağlı geçici bir durumu; sürekli kaygı ise pek çok çeşitli durumda benzer tepkiler gösteren bir kişilik özelliğini ifade etmektedir (Mutlu ve Esen, 2022). Diğer bir deyişle; bazı insanlar çevreden gelen tehlikelere karşı durumdan bağımsız biçimde ve sürekli bir kaygı duymaktadırlar. Bu nedenle gerçek bir durum veya tehdide karşı duyulan durumluk kaygı normal bir duygu olarak kabul edilirken; sürekli kaygı, tedavi

desteğine ihtiyaç duyulan bir kişilik özelliği şeklinde tanımlanmaktadır (Batumlu ve Erden, 2007). Durumluk kaygı, bireyin stresli durum nedeniyle hissettiği korku duygusudur; fizyolojik olarak otonom sinir sisteminde oluşan uyarılma sonucu terleme, sararma, kızarma ve titreme gibi fiziksel reaksiyonlar görülmesine ve gerilim ve huzursuzluk gibi duygular hissedilmesine neden olur (Yıldız, 2019). Sürekli kaygıya ise çevresel etmenlerden bağımsız olarak bireyin yaşadığı huzursuzluk, endişe ve yoğun heyecan yaşama davranışları örnek gösterilebilir (Yıldız, 2019).

2.3.2.1. Kariyer Kaygısı

Toplumsal alanda yaşanan değişimlerin hızı, küreselleşme ve artan teknolojik gelişmeler insan yaşamını kolaylaştırıyor olsa da toplumları psikolojik olarak zorlamaktadır (Yücel, 2003). 21. yüzyılın değişen iş gücü piyasasının istihdam politikalarında yarattığı belirsizlikler; ekonomik koşullar, işsizlik oranları, iş piyasasındaki rekabet ve teknolojik değişimler (Savickas vd, 2009) çalışma hayatına başlayacak olan gençler açısından kaygı uyandırıcıdır (Vignoli, 2015).

İnsanların iş yaşamlarıyla ilgili yaşadığı endişe ve belirsizlik duyguları kariyer kaygısı olarak ifade edilmektedir. Bireylerin gelecekteki kariyer yolları, mesleki gelişimleri ve ekonomik güvenceleri hakkında duyduğu kaygılar ile meslek seçimi ve kariyer planlamasına ilişkin hissettiği başarısız olma korkusu kariyer kaygısı olarak tanımlanmaktadır (Vignoli, 2015; Ciminli, 2022).

Kariyer kaygısının temelinde; kişilerin iş bulma, işini kaybetme, görevde yükselememe, mesleki hedeflerini gerçekleştiremememe, ekonomik açıdan güvencesiz kalma gibi endişeler yatmaktadır. Toplumsal baskılar, ailevi beklentiler ve kişinin kendine dair yüksek standartları, kariyer kaygısının oluşmasında etkili olabilir (Ningrum, Muhibah ve Handoyo, 2022). Ayrıca kişilerin kariyer hedeflerine ulaşamama korkusu, mevcut işlerinden memnun olmama durumu veya yeni bir iş bulmakta zorlanması da kariyer kaygısının nedenlerinden sayılmaktadır (Pisarik, Rowell ve Thompson, 2017; Mutlu ve Esen, 2022).

Çalışan yetişkinlerin yanı sıra henüz iş hayatına başlamamış olan gençlerde de görülen (Mutlu ve Esen, 2022) kariyer kaygısını Akbaş ve Okutan (2020); bireyin lise yıllarında başlayıp üniversite dönemi ve sonrasında devam eden kaygı biçiminde açıklamaktadır. Lise dönemi bireyin bir yandan ilgi, yetenek ve değerlerini fark ettiği diğer yandan gelecekte sahip olacağı kariyeri için üniversite seçimini yaparak

yaşamını tasarladığı önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Korkmaz ve Kırdök, 2022). Bireyin geleceğini şekillendirecek seçimler yapmak zorunda olmasının getirdiği sorumluluklar kariyer kaygısıyla ilgilidir (Yayla, 2023). Bu nedenle, bireyin okul dönemlerinden itibaren kariyer anlamında doğru tercihler yapabilmesi ve kaygı durumlarını yönetebilmesi beklenmektedir (Mutlu ve Esen, 2022). Tüm bu tanımlardan yola çıkıldığında kariyer kaygısı genel olarak; bireyin tüm hayatını etkileyen kariyer tercihleri, planlamaları ve kariyerini devam ettirdiği süreçte yaşadığı kaygı durumu olarak açıklanabilir (Yayla, 2023).

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde; 21. yüzyıl becerileri, gelecek yönelimi ve kariyer kaygısı ile ilgili ulusal ve uluslararası literatürde yer alan çalışmalara yer verilmiştir.

2.4.1. 21. Yüzyıl Becerileri ile İlgili Araştırmalar

2.4.1.1. Ulusal Literatürde Yer Alan Araştırmalar

21. yüzyıl becerilerine yönelik olarak ulusal literatürde yer alan araştırmalar incelenmiş ve bu bölümde bazılarına yer verilmiştir.

Soruklu ve Şentürk (2023) tarafından gerçekleştirilen; “Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerileri ile Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerinin İncelenmesi” isimli araştırmada, öğretmen adaylarının 21. Yüzyıl becerileri ile yaşam boyu öğrenme eğilimlerinin düzeyi ve bu iki değişken arasındaki ilişki incelenmiştir. 296 öğretmen adayının yer aldığı çalışmanın sonuçları değerlendirildiğinde; öğretmen adaylarının 21. yüzyıl becerileri ve yaşam boyu öğrenme eğilimleri düzeyleri, ölçeklerden aldıkları puanlara göre ortalamanın üstünde olarak belirlenmiştir. Cinsiyet değişkenine göre sonuçlara bakıldığında öğretmen adaylarının 21. yüzyıl becerileri ile yaşam boyu öğrenme eğilimi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bulunulan bölüm değişkenine göre sonuçlar incelendiğinde ise 21. yüzyıl becerilerine ait olan kariyer bilinci, girişimcilik ve inovasyon becerileri, sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri alt boyutlarında anlamlı farklılık bulunduğu saptanmıştır. Ayrıca bu çalışma sonucunda, öğretmen adaylarının 21. yüzyıl becerileri ile yaşam boyu öğrenme eğilimleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür.

Can Göl (2023)’ün liselerde öğrenim gören öğrencilerin 21.yy becerileri, kariyer özyeterliliği ve kaygı düzeylerini karşılaştırdığı çalışmada öğrencilerin ayrıca sanatla

ilgili mesleklere ilişkin görüşleri incelenmiştir. Yapılan analizler neticesinde, 21.yy becerileri toplam puanı lise türlerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. “Bilgi ve Teknoloji Okuryazarlığı ile Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri” alt boyutlarında ise okul türleri arasında anlamlı bir fark vardır. Öğrencilerin kariyer özyeterliliğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizlerde, lise türlerine göre anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra lise türlerine göre öğrencilerin kariyer kaygısı toplam puanının farklılaştığı ve gruplar arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Genel olarak bakıldığında; araştırmada yer alan liselerin türlerine göre kariyer özyeterliliği ile 21.yy becerilerine ilişkin puanlar arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir fark bulunmaktadır. “Kariyer Kaygısı ile Kariyer Özyeterliliğine” ait puanlar arasında ise negatif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır. Ek olarak; 21. yy beceri puanları artıkça kariyere ilişkin özyeterlilik puanları da artmaktadır ve kariyer kaygısı azalmaktadır. Araştırmanın bir diğer yönü olan nitel bölümde öğrencilere, sanatla ilgili mesleklerin sosyo-ekonomik durumu ve toplumun bu mesleklere dair bakışı hakkında sorular sorulmuştur. Öğrencilerin % 75’i, yaşadıkları toplumun sanata değer vermediğini dile getirmiştir. Ayrıca aynı oranda öğrenci, üniversite eğitimini sanat alanında alan kişilerin, mezun olduktan sonra iş bulmasının güç olacağını düşünmektedir.

Öztürk (2023)’ün Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri ve teknolojik eğilimlerini incelediği araştırmada; öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri ve teknolojik yeterlilikleri, cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenleri açısından değerlendirilmiştir. Bu kapsamda yapılan araştırmaya ülkenin farklı yerlerinde bulunan üniversitelerin güzel sanatlar bölümü öğrencileri dâhil edilmiştir. Araştırma sonucunda, güzel sanatlar öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin nispeten yüksek olduğu, teknolojiye duyarlılıklarının ise orta düzeyde olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri ile teknolojik yetkinlikleri, cinsiyet ve sınıf düzeyine göre farklılık göstermektedir. Ek olarak, öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri ile teknolojik yetkinlikleri arasında pozitif yönde, anlamlı ve üst düzey bir ilişki vardır.

Aydoğan, Karatepe ve Yelken (2022)’nin üniversite öğrencilerinin kariyer farkındalıkları ile 21. yüzyıl becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları araştırmaya 716 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin kariyer farkındalığı ile 21. yüzyıl becerileri arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Kariyer farkındalığı puanları

arasında cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmazken, 21. yüzyıl becerilerine ilişkin puanlar arasında kadınlar lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilen araştırma sonuçlarına göre ayrıca, kariyer farkındalığının 21. yüzyıl becerilerini yüzde 28 oranda yordadığı belirlenmiştir.

Konate (2022) tarafından yapılan araştırma ile meslek lisesi öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri, umut düzeyleri ve kariyer karar verme güçlük düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda eğitim-öğretime devam eden 581 öğrencinin katıldığı araştırmada; öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerine dair kız öğrencilerin motivasyon eksikliği puanlarının erkeklerinkinden anlamlı düzeyde daha düşük olduğu, 21. yüzyıl becerilerinin alt boyutu olan eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinde kadınların ortalama puanlarının erkeklerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 21.yüzyıl becerileri ile umut düzeyi puanlarının, öğrencilerin sınıf düzeyi, akademik başarı algısı ve meslek seçimine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Yine araştırmanın sonuçlarına göre kariyer karar verme güçlük puanları, öğrencilerin eğitim aldığı bölüme, anne-baba eğitim durumuna, ailelerinin ekonomik durumuna, akademik başarı algısına ve meslek seçimine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri ile 21. yüzyıl becerileri ve umut düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu ve 21. yüzyıl becerilerinin kariyer karar verme güçlüklerini anlamlı şekilde yordadığı görülmektedir.

Erol (2022) tarafından hazırlanan “Öğretmenlerin 21. Yüzyıl Becerileri Kapsamında Karar Verme Stilleri İle Mesleki Özerklik Davranışları Arasındaki İlişki” isimli yüksek lisans tezinde; öğretmenlerin, 21. yüzyıl becerileri, karar verme stilleri ve mesleki özerklik düzeyleri ile bunların alt boyutlarına ilişkin puanlar değerlendirilmiştir. Buna göre alınan puanlar ortalamanın üzerinde yani yüksek olarak belirlenmiştir. Demografik değişkenlere göre öğretmenlerin 21. yüzyıl beceri düzeyleri incelendiğinde cinsiyet ve okul türü boyutlarında anlamlı farklılaşma olduğu görülmüş; kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlerden, ilköğretim öğretmenlerinin ise lise öğretmenlerinden daha yüksek puanlara ulaştıkları tespit edilmiştir. Karar verme stilleri alt boyutları demografik değişkenlere göre incelendiğinde cinsiyet ve mesleki kıdem boyutları açısından anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Mesleki özerklik düzeyleri açısından farklılaşma durumlarına bakıldığında; cinsiyet, mesleki kıdem ve

okul türü boyutlarında anlamlı farklılaşma vardır. Ayrıca, 21. yüzyıl toplam beceri puanları ile rasyonel karar verme stili alt boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Aynı şekilde 21. yüzyıl toplam beceri puanları ile öğretmen özerkliği toplam puanları arasındaki ilişki de yine istatistiksel olarak anlamlıdır. Bunlara ek olarak öğretmenlerin 21. Yüzyıl beceri düzeylerinin, ortalamanın altında veya üstünde olması bakımından değerlendirilmesinde; sadece özerklik toplam puanları ile rasyonel karar verme stili değişkenlerinin anlamlı bir rolü vardır.

Akıncı'nın (2022) sınavla öğrenci alan Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrencilerin yirmi birinci yüzyıl beceri ve kariyer kaygıları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, basit tesadüf yöntemi ile seçilmiş gönüllü 228 öğrenci yer almıştır. Yapılan istatistiksel değerlendirmelerin sonucunda öğrencilerin 21. yüzyıl beceri puanları ve kariyer kaygısı puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Engin ve Korucuk (2021) tarafından yapılan ve üniversite öğrencilerinin sahip oldukları 21. yüzyıl beceri düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesini amaçlayan çalışma, nicel araştırma türünde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın evreni, meslek yüksekokulunda öğrenim gören 534 öğrenciden meydana gelmektedir. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; öğrencilerin bilgi ve teknoloji okuryazarlığı beceri düzeyleri, eleştirel düşünme ve problem çözme beceri düzeyleri ve sosyal sorumluluk ve liderlik beceri düzeyleri yüksek görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin kariyer bilincinin çok yüksek düzeyde, girişimcilik ve inovasyon becerilerinin ise orta düzeyde yer aldığı belirlenmiştir. Bu sonuçlara ek olarak; öğrencilerin 21. yüzyıl beceri düzeyleri cinsiyet, bölüm, not ortalaması ve baba eğitim durumu değişkenlerine göre farklılaşmaktadır.

Çelik (2021) "Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerini Algılama Düzeylerinin İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezinde; lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerine ne ölçüde sahip oldukları algısını ve bu becerilerin algılanma düzeyindeki farklılıkları; sınıf seviyesi, cinsiyet, üniversiteye giriş için hazırlandıkları puan türü değişkenlerine göre incelemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda yapılan araştırmanın sonuçları; lise öğrencilerinin genel olarak 21. yüzyıl becerilerini ortalamanın üzerinde algıladıklarını, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerine yönelik algılarının ise ortalamanın altında olduğunu göstermektedir. Cinsiyet değişkenine göre; kız öğrencilerin girişimcilik ve yenilikçilik becerilerine yönelik algıları ile kariyer

farkındalıkları genel ortalamanın üstündedir. Öğrencilerin, üniversite sınavında sınava girecekleri puan türü değişkenine göre 21. yüzyıl becerilerini algılama düzeyleri incelendiğinde; Eşit Ağırlık (EA) puan türünde yükseköğretime hazırlanan öğrencilerin, Sayısal (SAY) puan türünde hazırlananlara göre eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri alt boyutunda kendilerini daha olumlu algıladıkları belirlenmiştir.

Altun ve Arslan (2021) tarafından yapılan çalışmanın amacı; 21.Yüzyıl becerilerinin, Z kuşağının teknolojik yönelimleri ve kariyer planlamaları üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Lisans ve ön lisans öğrencisi 246 katılımcının yer aldığı araştırmanın sonuçlarına göre 21.Yüzyıl becerileri, 2000 yılı sonrası doğan ve Z kuşağı olarak nitelenen üniversite öğrencilerinin teknoloji yönelimlerini anlamlı düzeyde etkilemektedir. Ayrıca erkek öğrencilerin teknoloji eğilimi, kız öğrencilere oranla daha yüksektir. Anne-baba eğitim durumu incelenen öğrencilerin annesi lise ve altı mezunu olanlar, annesi ön lisans/lisans mezunu olanlara göre daha fazla oranda teknolojiye eğilim göstermektedir. Babası lise ve altı mezunu olan öğrenciler ise babası lisansüstü mezunu olanlara göre daha fazla teknolojiye eğilim göstermektedir.

Karacan ve Ayaz (2020), değişen ve gelişen dünyada 21. yüzyıl becerilerine sahip bireylerin yetiştirilmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Teknolojik ilerlemelere paralel olarak günümüz gerekliliklerini sağlayan bir neslin yetişmesi için bireylerin kariyer uyum yeteneklerinin de gelişmesinin beklendiğini ifade etmişlerdir. Bu düşünceden hareketle yaptıkları çalışmada liselerde uygulanan PDR çalışmalarının öğrencilerin kariyer uyum yeteneklerine yönelik kazanımlar içerip içermediğini incelemişlerdir. Araştırmada kariyer yapılandırma kuramı kapsamında kod listesi kullanılmış ve yıllık programlar içerik analizine tabi tutulmuştur. Programlar maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemine uygun olarak Gaziantep ilinin farklı ilçelerinden ve farklı okul türlerine aittir. Çalışma grubunda toplam sekiz program yer almaktadır. Araştırma sonucunda incelenen rehberlik programlarının; karar verme becerisi, devamlılık, özerklik, özgüven gibi alanlarda yeniden güncellenmesi gerektiğini ortaya koyulmuştur.

Zeybek (2019)'in gerçekleştirdiği çalışma; hem bugünün 21. yüzyıl öğreneni hem de geleceğin 21. yüzyıl çalışanı olacak öğrencilerin, 21. yüzyıl becerilerini kullanma düzeylerini belirlemek ve belirlenen düzeylerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırma evreninin lise öğrencilerinden oluştuğu

çalışmanın bulguları incelendiğinde; öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenen becerilerini (bilişsel beceriler, otonom beceriler, iş birliği ve esneklik becerileri ve yenilikçilik becerileri) kullanma düzeyi orta düzeyin üstünde olarak saptanmıştır ve öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenen becerileri kullanımları; sınıf düzeyi, eğitim hedefleri gibi değişkenlere göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

Yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde, bireylerin 21. yüzyıl becerilerinin; cinsiyet, sınıf düzeyi, aile eğitim durumu, eğitim görülen alan, ders başarısı gibi değişkenler yönünden farklılıklar gösterdiği görülmektedir (Öztürk, 2023; Erol, 2022; Engin ve Korucuk; 2021; Çelik, 2021; Altun ve Arslan, 2021; Zeybek, 2019). İlgili araştırmalara göre; bireylerin 21. yüzyıl becerileri ile kariyer kaygısı, kariyer farkındalığı, kariyer karar verme, kariyer özyeterliği ve yaşam boyu öğrenme durumları arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır ve 21. yüzyıl becerilerinin, bireylerin kariyer süreçlerine etkisinin olduğu söylenebilir (Soruklu ve Şentürk, 2023; Can Göl, 2023; Aydoğan vd., 2022; Konate, 2022; Akıncı, 2022). Ayrıca Karacan ve Ayaz (2020) yaptıkları çalışma sonucunda okullarda uygulanan rehberlik programlarının 21. yüzyıl becerilerine göre güncellenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

2.4.1.2. Uluslararası Literatürde Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde 21. yüzyıl becerilerine yönelik olarak uluslararası literatürde yer alan çalışmalara yer verilmiştir.

Shadiev ve Wang (2022) yaptıkları çalışmada teknoloji destekli dil öğrenimi ve 21. yüzyıl becerileri üzerine yapılan araştırmaları incelemişlerdir. Bu kapsamda 2011 ile 2022 (Şubat) tarihleri arasında yayınlanan 34 makale seçilmiş ve değerlendirilmiştir. İncelenen çalışmaların çoğunlukla konuşma ve yazma gibi dil becerileri ile iletişim ve işbirliği gibi 21. yüzyıl becerilerine yönelik hazırlandığı saptanmıştır. Yapılan araştırmaların sonuçları incelendiğinde; teknoloji destekli dil öğrenme etkinliklerinin öğrencilerin öğrenme deneyimlerine olumlu katkı sağladığı, öğrencilerin öğrenme motivasyonu ile öğrenme etkinliklerine katılımlarını ve güvenlerini artırdığı bildirilmektedir.

González-Pérez ve Ramírez-Montoya (2022) tarafından hazırlanan çalışma, Eğitim 4.0'a göre 21. yüzyıl beceri çerçevelerinde dikkate alınan bileşenlerin neler olduğunu ortaya koyarak öğretme ve öğrenme süreçlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda elde edilen bulgular incelendiğinde, öğretmenler ve

okullarda bu çerçevelerin eksikliğine vurgu yapılmıştır. Gelecekte gereken becerileri geliştirmek için Eğitim 4.0 bileşenleri ile 21. yüzyıl beceri çerçevelerini oluşturmanın önemine değinen çalışmada; karakter, meta-öğrenme ve aktif öğrenme-öğretme stratejilerini birbirine bağlama gibi alanlara yönelik programlar hazırlanmasının öğrenci yeterlilikleri geliştireceği belirtilmiştir. Dolayısıyla bu çalışma, yenilikçi eğitim uygulamaları ile Eğitim 4.0 bileşenlerini bir araya getiren çalışmaları ortaya koymaktadır.

Bayley (2022) tarafında hazırlanan çalışma, COVID-19 salgını gibi dünyanın genelini etkileyen zorluklarla çocukların başa çıkabilmesi için uyum ve esneklik gibi 21. yüzyıl becerilerini geliştirmenin önemli olduğu fikrinden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Bu kapsamda Ruandalı öğrencilerin bilişsel esneklik, yaratıcılık ve problem çözme gibi uyum sağlama becerilerini kazanmalarını sağlayan zihinsel süreçlerin deneysel bir incelemesi yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında tek ebeveynle yaşayan ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin, farklı düşünme ve yaratıcı problem çözme alanlarında, iki ebeveynli ve sosyo-ekonomik düzeyi iyi olan öğrencilere göre daha yüksek puan aldığı görülmektedir. Buradan hareketle yapılan çalışma öğrencilerin 'Kalıpların dışında' düşünme, olaylara farklı bakış açısı getirme ve değişen koşullara uyum sağlama becerileri geliştirmesi yoluyla onların; sadece bugünün sorunlarını çözmelerini değil, aynı zamanda yarının sorunlarını da yaratmaktan kaçınabileceklerine vurgu yapmaktadır.

Valtonen, Hoang, Sointu, Näykki, Virtanen, Pöysä-Tarhonen, ... ve Kukkonen (2021) tarafından yapılan araştırma; üniversite öğrencilerinin algılanan 21. yüzyıl becerilerini ve eğilimlerini belirlemek amacıyla 2014, 2015 ve 2016 yıllarında üç aşamalı olarak veriler toplanarak yapılmıştır. Finlandiya üniversitesi öğrencilerinden toplanan veriler ile onların; 21. yüzyıl becerilerine dair üç alana ilişkin algıları (öğrenme becerileri, işbirliği eğilimleri ve BİT kullanma becerileri) araştırılmak istenmiştir. Buna göre elde edilen sonuçlar, üç alanın da öğrencilerde farklı şekillerde geliştiğini göstermektedir. Öğrencilerin BİT kullanma becerilerinin yıllara göre değişimi, öğrenme becerileri ve işbirliği eğilimlerine göre daha büyük oranda gerçekleşmektedir.

Sulam, Syakur ve Musyarofah (2019)'ın yürüttükleri araştırma; lise son sınıf öğrencilerine yönelik 21. yüzyıl becerilerinin yer aldığı öğrenmelerin nasıl yapılabileceği ve yapılan uygulamaların öğrencilerin kariyer süreci ve yaşam

becerilerine nasıl etki edeceği sorularına yanıt aramaktadır. Bu kapsamda, ilk araştırma sorusuna yönelik tanımlayıcı-nitel bir çalışma yürütülmüşken ikinci soru için tanımlayıcı-nicel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda “Kariyer ve Yaşam Becerilerini oluşturan beş alanda (esneklik ve uyum sağlama becerileri, inisiyatif ve kendini yönlendirme becerileri, sosyal ve kültürlerarası beceriler, üretkenlik ve sorumluluk becerileri ile liderlik ve sorumluluk becerileri) öğrenci puanlarının oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca yapılan çalışma gençlerin 21. yüzyılda, en fazla talep edilen becerilere sahip olarak işe başlamalarının beklendiğini ifade etmektedir.

Rahman (2019) çalışmasında, modern dünya düzeninde öğrencilerin başarılı olup ayakta kalabilmelerinin, 21. yüzyıl becerilerine sahip olmalarına bağlı olduğu fikrinden yola çıkarak “problem çözme” kavramını tanımlamak istemiştir. Buradan hareketle problem çözme; öğrencilerin karşılaştıkları sorunlarla baş etmesini sağlayan, onların hedeflerine uygun bir çözüm bulmak amacıyla sistematik gözlem ve eleştirel düşünme davranışlarını içeren bir süreç olarak ifade edilmiştir. Öğrencilerin gözlem becerileri vasıtasıyla tüm duyularını kullanıp veri toplayabileceklerinin ve bu veriler ile bilgiyi anlayıp yorumlayabileceklerinin belirtildiği çalışmada ayrıca eleştirel düşünmenin; öğrencilerin kavramsallaştırma, mantıksal akıl yürütme, stratejik davranma, analitik düşünme, karar verme ve herhangi bir sorunu sentez yaparak çözme gibi becerilere sahip olmasını sağlayacağı vurgulanmıştır.

Stehle ve Peters-Burton (2019) tarafından yürütülen çalışmada öğretmenlerin ders planları ve öğrencilerin yaptıkları çalışma örnekleri 21. yüzyıl becerilerinden olan; bilginin inşası, gerçek dünyada problem çözme, nitelikli iletişim, işbirliği, öğrenme için bilgi ve iletişim teknolojisinin (BİT) kullanımı ve öz düzenleme başlıkları altında incelenmiştir. Yapılan analizlerde, derslerin yaklaşık %75'inin en az bir 21. yüzyıl becerisini içerdiği ve %67'sinin ise iki veya daha fazlasını ele aldığı belirlenmiştir. Ayrıca ders planlarında BİT'in bilgi inşasına ve gerçek dünyadaki problemlerin çözümüne yönelik iletişimi ve yansıtmayı desteklediği saptanmıştır. Ancak öğretmenler derslerine 21. yüzyıl becerilerini dâhil etme noktasında başarılı olsalar da çok az derste bu becerilerin daha yüksek düzeyde uygulandığı görülmüştür. Bu noktada öğretmenlerin 21. yüzyıl becerilerinin özellikleri konusunda sahip oldukları bilgilere dair kendi öz değerlendirmelerini yapmalarının da önemli olacağı belirtilmektedir.

Uluslararası literatürde yer alan araştırmalar incelendiğinde; 21. yüzyıl becerilerinin öğrenmeyi desteklediği ve eğitim ortamlarında 21. yüzyıl becerilerine dönük düzenlemeler yapılabileceği belirtilmektedir (Shadiev ve Wang, 2022; González-Pérez ve Ramírez-Montoya, 2022; Valtonen vd., 2021; Stehle ve Peters-Burton, 2019). Ayrıca araştırma sonuçlarına göre; 21. yüzyıl becerileri, bireylerin yaşam becerisine olumlu katkı sağlamakta ve kariyer süreçlerini desteklemektedir (Bayley, 2022). Bu nedenle, gelecekteki meslek yaşamına hazırlanan bireylerin; problem çözme, mantıksal akıl yürütme, analitik düşünme, sorumluluk alma ve liderlik gibi becerilerini geliştirmeleri önerilmektedir (Sulam vd., 2019; Rahman, 2019).

2.4.2. Gelecek Yönelimi ile İlgili Araştırmalar

2.4.2.1. Ulusal Literatürde Yer Alan Araştırmalar

Bu bölümde gelecek yönelimi ile ilgili olarak ulusal literatürde yer alan araştırmalara yer verilmiştir.

Demir ve Çolakkadıoğlu (2023)'nın yaptığı araştırmada, lise öğrencilerinin gelecek vizyonları ile yaşam doyumu düzeyleri ve akılcı olmayan inançları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle değişkenler arasında ilişki katsayıları hesaplanmış ardından yaşam doyumu ve akılcı olmayan inançların gelecek vizyonları üzerindeki yordayıcılık rolü için regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, lise öğrencilerinin gelecek vizyonları ile yaşam doyum düzeyleri (pozitif) ve akılcı olmayan inançları (negatif) arasında anlamlı bir ilişki vardır. Ayrıca yaşam doyumunun ve akılcı olmayan inançların anlamlı düzeyde gelecek vizyonlarını yordadığı saptanmıştır.

Korkmaz (2023)'ın üniversite öğrencilerinin proaktif kariyer davranışları ve gelecekle ilgili vizyonları (umut, iyimserlik ve karamsarlık) arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmaya 435 üniversite öğrencisi katılmıştır. Toplanan verilerin analizi sonucunda; umut, iyimserlik ve karamsarlıktan oluşan gelecek vizyonları ile proaktif kariyer davranışları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüş ve gelecek vizyonlarının, proaktif kariyer davranışını pozitif olarak yordadığı saptanmıştır. Araştırma sonuçlarından yola çıkıldığında; üniversite öğrencilerinin gelecek vizyonlarının güçlendirilmesi ile onların proaktif kariyer davranışlarının artacağı düşünülmektedir.

Temurtaş (2022) araştırmasında lise öğrencilerinin gelecek yönelimi ve kariyer

uyumu ilişkisinde meslek kararı verme öz yetkinliğinin aracı rolünü incelemiştir. Osmaniye ilindeki altı farklı lisede okuyan 414 öğrencinin yer aldığı araştırmanın sonuçlarına göre; gelecek yönelimi, kariyer uyumu, meslek kararı verme öz yetkinliğinin tamamı, birbirleri ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler içindedir ve gelecek yönelimi kariyer uyumunu anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Aynı zamanda gelecek yöneliminin kariyer uyumu ilişkisinde, meslek kararı verme öz yetkinliği kısmi aracılık rolündedir.

Yıldırım Kurtuluş, Kurtuluş ve Yaman (2022)'ın ergenlerin benlik saygısı ile kariyer kaygısı ilişkisinde, gelecek beklentisinin aracı rolünü inceledikleri araştırmanın örneklemini İstanbul'da liseye devam eden, 14-18 yaş arasındaki 306 ergenden oluşmaktadır. Araştırma sonuçları; ergenlerin benlik saygısı ve gelecek beklentisi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ve benlik saygısının gelecek beklentisi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğunu göstermektedir. Ek olarak; ergenlerin benlik saygısı ve gelecek beklentisi ile kariyer kaygısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benlik saygısı ve gelecek beklentisinin ergenlerin kariyer kaygısı üzerinde anlamlı birer yordayıcı olduğunu belirten araştırma sonuçlarına göre, ergenlerin benlik saygısı ve kariyer kaygısı arasında gelecek beklentisinin aracı rolü bulunmaktadır.

Doğanülkü ve Güneşlice (2022) tarafından yapılan araştırmanın amacı; üniversite öğrencilerinin gelecek vizyonları ile proaktif kariyer davranışları arasındaki ilişkide kariyer karar pişmanlığının düzenleyici rolünü incelemektir. Bu kapsamda yapılan araştırmada; proaktif kariyer davranışlarının, gelecek vizyonları ve kariyer karar pişmanlığı ile anlamlı ilişkilere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kariyer karar pişmanlığının, gelecek vizyonları ile proaktif kariyer davranışları arasındaki ilişkide düzenleyici rolde olduğu saptanmıştır.

Toker ve Kalıpçı (2021)'nin yaptıkları çalışmada, meslek yüksekokulu öğrencilerinin benlik saygıları, olumlu gelecek beklentisi ve geleceğe yönelik tutumlarının mutlulukları üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında 715 üniversite öğrencisinden veri toplanmıştır. Toplanan veriler analiz edildiğinde; “kendini sevmek” ve “öz yeterlilik” alt boyutları arasında pozitif anlamlı ilişkiler olduğu, “olumlu yönelim” ve “planlı yönelim” alt boyutları ile mutluluk arasında pozitif anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Ayrıca “kaygılı yönelim” alt boyutu ile mutluluk arasındaki ilişkinin negatif yönde anlamlı olduğu, mutluluk ile

olumlu gelecek beklentisi arasındaki ilişkinin ise pozitif yönde anlamlı olduğu saptanmıştır. Bağımsız değişkenlerin tümüne bakıldığında mutluluk üzerinde en fazla etkiye sahip olan değişkenin “kendini sevmeye” alt boyutu olduğu görülmektedir. Son olarak; benlik saygısı, geleceğe yönelik tutum ve olumlu gelecek beklentisi değişkenlerinin mutluluk üzerindeki değişimi açıklama oranı %54 olarak hesaplanmıştır.

Bölükbaşı ve Kırdök (2019) gerçekleştirdikleri araştırmada, lise öğrencilerinin kariyer uyumu ve yaşam doyumu ilişkisinde gelecek yöneliminin aracı rolünün olup olmadığını incelemişlerdir. Liseye devam eden toplam 617 öğrencinin yer aldığı araştırma sonuçlarına bakıldığında; kariyer uyumu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide, gelecek yöneliminin tam aracılık rolüne sahip olduğu belirlenmiştir.

Taş ve Özmen (2019)’in, bireylerin meslek seçimlerinde ailelerinin sağladığı maddi-manevi destek ile onların olumlu gelecek beklentileri ve kariyer uyum yetenekleri arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçladıkları çalışmada, üniversite öğrencilerinden veri toplanmıştır. Elde edilen veriler incelendiğinde; meslek seçimi sürecinde ailenin desteğinin, hem olumlu gelecek beklentisini hem de kariyer uyum yeteneklerini doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre; olumlu gelecek beklentisi kariyer uyum yeteneklerini doğrudan etkilemektedir ve olumlu gelecek beklentisi -kısmi de olsa- meslek seçiminde aile desteği ve kariyer uyum yetenekleri arasındaki ilişkide aracılık etkisine sahiptir.

Gelecek yönelimi ile ilgili ulusal literatürde yer alan çalışmalar değerlendirildiğinde, çoğunun gelecek yönelimi ile kariyer uyumu arasındaki ilişkiye yönelik olduğu görülmektedir (Temurtaş, 2022; Bölükbaşı ve Kırdök, 2019; Taş ve Özmen, 2019). Ayrıca bireyin proaktif kariyer davranışları, kariyer karar pişmanlığı, yaşam doyumu, kariyer kararı, aile desteği, akılcı olmayan inanç ve benlik saygısı açısından araştırmalar yapılmış ve gelecek yönelimi ile aralarında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Demir ve Çolakkadıoğlu, 2023; Korkmaz, 2023; Yıldırım Kurtuluş vd., 2022; Doğanülkü ve Güneşlice, 2022; Toker ve Kalıpçı, 2021).

2.4.2.2. Uluslararası Literatürde Yer Alan Araştırmalar

Gelecek yönelimi ile ilgili olarak uluslararası literatürde yer alan araştırmalara bu bölümde yer verilmiştir.

Zeng, He, Li, Liang, Zhang, Yi ve Quan (2022) tarafından Çin’de yapılan

Çalışma ile meslek yüksekokulu ğrencilerinin yaşam memnuniyetini belirleyen faktörler araştırılmıştır. Yaşam memnuniyetini artırmaya yönelik müdahalelerin tasarlanmasına teorik destek sağlamayı amaçlayan araştırmada; umut, gelecekteki iş benliği ve yaşam doyumunu arasındaki iki potansiyel aracı olarak kariyer uyumluluğu ve akademik öz yeterliliğin rolü incelenmiştir. Sonuçlara bakıldığında; umut, gelecekteki iş benliği, kariyer uyumluluğu ve akademik öz yeterliliğin yaşam memnuniyetiyle pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca kariyer uyumluluğu veya akademik öz yeterliğin, umudun ve gelecekteki çalışma benliğinin yaşam tatmini üzerindeki etkilerine aracılık ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ek olarak; daha yüksek akademik öz-yeterlik, daha yüksek yaşam doyumuyla ilişkilidir ve erkekler kadınlara göre daha fazla umut, daha fazla kariyer uyumu, daha yüksek akademik öz yeterlik ve daha yüksek yaşam doyumunu bildirme eğilimindedirler.

Bi, Wang ve Ji (2022) tarafından 795 Çinli; ortaokul, lise ve niversite öğrencisine yönelik yapılan araştırmada, özerklik tanıyan ebeveynlik uygulaması ile ergenlerin yaşam memnuniyeti arasındaki ilişki ve duygusal öz yeterlilik ve geleceğe yönelik yönelimin bu ilişkiye aracılık edip etmediği incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında; özerklik veren ebeveynlik uygulamasının ergenlerin yaşam memnuniyetiyle doğrudan ilişkili olduğu, hem duygusal öz yeterliliğin hem de geleceğe yönelimin bu ilişkiye dolaylı olarak etkisinin olduğu görülmüştür. Ayrıca aracılardan etkileri ergenliğin çeşitli aşamalarında farklılık göstermektedir. Örneğin; niversite öğrencileri için olumlu duyguları ifade etmedeki öz yeterlik, ebeveyn özerkliği verme ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiye bağımsız olarak aracılık etmektedir. Lise ve niversite son sınıf öğrencileri için ise olumsuz duyguları yönetme konusundaki öz yeterlik ve geleceğe yönelik yönelim bu ilişkiye sırasıyla aracılık etmektedir. Ek olarak geleceğe yönelim, özerklik verme ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkiye aracılık ederken, ortaokul ve lise örneklemelerinde farklı yönde farklılık göstermiştir.

Fusco, Sica, Boiano, Esposito ve Aleni Sestito (2019) tarafından yapılan çalışmada; mesleki kimlik, geleceğe yönelim ve dayanıklılık arasındaki ilişkilere odaklanmıştır. Bu amaçla İtalya'daki lise ğrencilerinin; mesleki kimlik boyutları, gelecek yönelimi ve dayanıklılığı arasındaki ilişkiler araştırılarak farklı mesleki kimlik statülerindeki gelecek yönelimi ve dayanıklılık puanları karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde geleceğe yönelik yönelim ve dayanıklılık;

taahhütte bulunmayla pozitif, bağıllık ve keşifle özdeşleşmeyle pozitif, mesleki esneklik ve kendinden şüphe duymayla ise negatif yönde ilişkilidir. Ayrıca çalışmada yapılan kümeleme analizi, gelecekteki yönelim ve dayanıklılıkla ilişkileri araştırılan mesleki kimliğin altı yönünü ortaya çıkarmıştır.

Polovina ve Josic (2019)'in 1.969 Sırp ergenin kişisel geleceklerine ilişkin beklentilerinin genel yönlerini araştırmak istediği çalışma kapsamında, ergenlerden kişisel geleceklerini hayal etmeleri istenmiştir. Bu yolla ergenlerin; bilişsel açıklık, hayalini gerçekleştirme konusundaki inanç ve öz-yönelimlilik durumları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde; ergenlerin kendi gelecek vizyonlarını motive edici ve yol gösterici biçimde vurguladıkları görülmüştür. Buna göre; motivasyonel-iyimser ve bilişsel korkulu olarak farklı ve iki zıt boyutta etiketlenen görüşler ortaya çıkmıştır. Araştırmada yer alan kızlar, bilişsel ve motivasyonel-duygusal yönlerini erkeklere göre daha güçlü bir şekilde ifade etmişlerdir. Ergenlerin devam ettiği okul türüne göre sonuçlara bakıldığında ise meslek okullarından gelen öğrencilerin gelecekle ilgili daha kaygılı oldukları görülmüştür (bilişsel-korkulu boyuta ilişkin puanları daha yüksektir).

Ginevra, Annovazzi, Santilli, Di Maggio ve Camussi (2018)'nin kariyer uyumu, geleceğe yönelim ve mesleki ilgiler arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada; daha geniş bir mesleki ilgi yelpazesini teşvik etmede kariyer uyumluluğu ve geleceğe yönelimin rolünü test ettiler. Araştırmaya toplam 762 İtalyan ergen (383 erkek, 379 kadın) katılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde, kariyer uyumunun dört kaynağı ile mesleki ilgilerin genişliği arasındaki ilişkide geleceğe yönelimin aracı rolünün bulunduğu görülmektedir. Buradan hareketle araştırma sonuçlarına göre; kariyer uyumu ve geleceğe yönelim konusundaki müdahaleler, daha geniş bir mesleki ilgi yelpazesini teşvik edebilir ve ergenlere mevcut iş piyasasının taleplerine yanıt vermeleri için daha fazla fırsat sağlayabilir.

Wilkins, Santilli, Ferrari, Nota, Tracey ve Soresi (2014), 242 İtalyan lise öğrencisinden oluşan bir örnekleme kullanarak; umut ve iyimserliğin kariyer uyumunun dört boyutu (merak, güven, kontrol ve ilgi) üzerindeki doğrudan ilişkisini ve bu dört uyum yeteneği boyutunun ilişkiler üzerindeki aracılık etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın sonuçları, hem umudun hem de iyimserliğin kariyer uyumluluğunun çeşitli boyutlarını anlamlı şekilde yordadığını göstermiştir. Ek olarak; uyumluluk boyutları, iyimserliğin memnuniyet üzerindeki ilişkilerine aracılık

etmemektedir.

Gelecek yönelimi ile ilgili olarak uluslararası literatürde yer alan araştırmalara bakıldığında; bireylerin kariyer uyumu, yaşam doyumu, yaşam memnuniyeti, iş benliği, dayanıklılığı, özyeterliliği, öz-yönelimliliği ile gelecek yönelimleri arasındaki ilişkilerin ele alındığı ve aralarında anlamlı ilişkiler bulunduğu görülmektedir (Zeng vd., 2022; Bi vd., 2022; Fusco vd., 2019; Polovina ve Josic, 2019; Ginevra vd., 2018; Wilkins vd., 2014). Gelecek yönelimi ile cinsiyet değişkeni arasında görülen anlamlı farklılığın yönü ülkelere göre değişiklik göstermektedir (Zeng vd., 2022; Polovina ve Josic, 2019).

2.4.3. Kariyer Kaygısı ile İlgili Araştırmalar

2.4.3.1. Ulusal Literatürde Yer Alan Araştırmalar

Bu bölümde kariyer kaygısı ile ilgili ulusal literatürde yer alan araştırmalara yer verilmiştir.

Cırcır, Uzun, Tagay ve Gönültaş (2024)'ın yaptıkları araştırmada; mükemmeliyetçilik ile çeşitli değişkenlere göre (cinsiyet, algılanan sosyoekonomik düzey ve algılanan akademik başarı) ergenlerin kariyer kaygısının yordanabilirliğini incelemişlerdir. Bu kapsamda yapılan ilişkiel tarama sonuçlarına göre; mükemmeliyetçi karakter özelliği, cinsiyetin kız olması, orta düzey sosyoekonomik durum ve düşük akademik başarı düzeyi ergenlerin kariyer kaygısı ile pozitif yönde ilişkili ve anlamlı birer yordayıcı olarak saptanmıştır. Ayrıca araştırmaya göre; cinsiyetin erkek olması ile yüksek düzey sosyoekonomik durum ve yüksek düzeyde akademik başarı ergenlerin yaşadığı kariyer kaygısı ile negatif yönde ilişkili ve anlamlı birer yordayıcıdır.

Yayla (2023) tarafından yapılan araştırma; lise öğrencilerinin mükemmeliyetçilik ile kariyer kaygısı arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünü incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 14-18 yaş arasındaki 561 öğrenci yer almıştır. Toplanan veriler analiz edildiğinde; kariyer kaygısı alt boyutlarından olan mesleğe yönelik kaygı ve aile etkisi puanları ile mükemmeliyetçiliğin alt boyutlarından olan sosyal kaynaklı mükemmeliyetçilik puanları arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki varken, benlik saygısı değişkeni ile arasında ise negatif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Benlik saygısı ile mükemmeliyetçiliğin alt boyutlarından olan sosyal kaynaklı mükemmeliyetçilik

arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yapılan analizler, sosyal kaynaklı mükemmeliyetçilik ile kariyer kaygısı alt boyutlarından mesleğe yönelik kaygı ve aile etkisi arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolde olduğunu göstermektedir. Ayrıca sosyal kaynaklı mükemmeliyetçilik ile kariyer kaygısı alt boyutlarından olan aile etkisi arasında benlik saygısının kısmi aracı rolü bulunmaktadır. Ek olarak; kız ve erkek öğrencilerin kariyer kaygısı puanları, cinsiyete göre farklılaşmamaktadır ancak sınıf düzeyi ve algılanan akademik başarıya göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Samancı (2023), lise öğrencilerinin olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilikleri ile kariyer kaygıları ve gelecek beklentileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla hazırladığı çalışmasını ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirmiştir. Örneklemi 506 öğrencinin oluşturduğu araştırmanın verileri incelendiğinde olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik, kariyer kaygısı ve gelecek beklentisi puanları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılaşma bulunmadığı görülmüştür. Kariyer kaygısının meslek seçimine yönelik alt boyutuyla sınıf düzeyi arasında anlamlı farklılaşma bulunan araştırmada ayrıca kariyer kaygısının alt boyutu olan meslek seçimine yönelik puanlar ile algılanan sosyoekonomik düzey puanları arasında da anlamlı farklılaşma saptanmıştır. Diğer sonuçlar incelendiğinde; olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik ve kariyer kaygısı puanları ile lise türü değişkeni arasında anlamlı farklılaşma bulunmadığı ve anne eğitim düzeyi değişkeni ile de arasında anlamlı farklılaşma bulunmadığı görülmektedir. Ancak olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçiliğin yüksek standartlar alt boyutu ve kariyer kaygısı ve gelecek beklentisi puanlarının baba eğitim düzeyi değişkeni ile arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Toplam kariyer kaygısı puan ortalamaları ile toplam gelecek beklentisi puan ortalamaları incelendiğinde ise aralarında zayıf düzeyde ve negatif anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir.

Ciminli (2023), 519 ortaöğretim öğrencisi ile yaptığı çalışmada, öğrencilerin mükemmeliyetçilik algılarının ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarının kariyer kaygılarını yordama durumunu araştırmak istemiştir. Çalışma sonucunda elde edilen verilere göre öğrencilerin mükemmeliyetçilik algıları, meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançları ve kariyer kaygıları arasında pozitif anlamlı ilişki vardır. Öğrencilerin mükemmeliyetçilik algılarının ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarının, kariyer kaygısının %19'unu açıkladığı saptanmıştır. Buna göre

ortaöğretim öğrencilerinin mükemmeliyetçi tutumları ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançları arttıkça kariyer kaygıları da artmaktadır. Çalışmadan elde edilen başka bir sonuca göre de kariyer kaygısı okul türüne göre farklılık göstermemektedir ve meslek seçimine dair akılcı olmayan inançlar kaygısını artırmaktadır.

Çoğalan ve Yazıcı (2022) tarafından lise öğrencilerinin özgüvenleri, kariyer denetim odakları ve kariyer kaygıları arasındaki ilişkileri araştırmak amacıyla yürüttükleri çalışmada örneklem 764 öğrenciden oluşmaktadır. İlişkisel tarama modelinde yapılan çalışmanın sonuçları analiz edildiğinde özgüven ve kariyer denetim odağının kariyer kaygısını %37 oranında açıkladığı belirlenmiştir. Buna göre; özgüvenin alt boyutlarından olan iç özgüven ve kariyer denetim odağının alt boyutlarından olan içsel denetim, güçlü diğerleri ile çaresizlik, kariyer kaygısını anlamlı düzeyde açıklamaktadır.

Mutlu ve Esen (2022) yaptıkları araştırmada öğrencilerin kariyer kaygılarına dair düşüncelerini ortaya koymak istemişlerdir. Bu kapsamda turizm alanında öğrenim gören 65 üniversite öğrencisi çalışmanın örneklemi oluşturmuştur. Öğrencilerin kariyer kaygılarına yönelik düşünceleri projektif yöntemler ile analiz edilmiştir. Cümle tamamlama ve kelime çağırışım teknikleri kullanılarak toplanan veriler incelendiğinde katılımcıların aile etkisine dair kariyer kaygılarının; kariyer kararlarını sosyal çevrelerine anlatamamaları, ebeveynlerinin eğitim düzeyleri ve aile gelir düzeyleri başlıklarında toplandığı görülmektedir. Meslek seçimine yönelik olarak öğrencilerin kariyer kaygısı yaşamalarının nedenlerine bakıldığında ise ekonomik şartlar, kişisel faktörler ve yabancı dil öne çıkmaktadır. Öğrenciler ayrıca meslek seçiminde yaşadıkları zorluklar ve kariyer belirsizlikleri nedeniyle kariyer kaygısı hissettiklerini ve bu durumun kariyer kararsızlığına neden olduğunu belirtmişlerdir. Toplanan bulgulara göre öğrenciler meslek kararı vermekte zorlanmakta, mezun olduktan sonra kariyerlerine nasıl devam edecekleri konusunda net bir karara varamamaktadırlar. Kariyer kararları konusunda ailelerin destekçi ve anlayışlı bir tutum sergilediğinin belirlendiği araştırma sonuçlarına göre ailelerin öğrenciler üzerinde kariyer kaygısı oluşturmadığı söylenebilir. Mesleki hayallerini çevrelerindeki kişilere anlatmak ile ilgili kaygı yaşadıklarını söyleyen katılımcılar, eğitim düzeyi yüksek aileleri olduğunda kariyer kaygılarının azalma olasılığı olduğunu, ailelerinin gelir düzeyinin düşük olması durumunda ise kariyer kaygılarını etkilediğini belirtmişlerdir.

Küçükkeskin (2021) tarafından yapılan bu çalışmanın amacı; yaşam doyumu ve umutsuzluk arasındaki ilişkide kariyer kaygısının aracılık rolünü incelemektir. Evreni 500 öğrenciden oluşan araştırmanın bulgularına bakıldığında; kariyer kaygısı ölçek puanlarına ilişkin en yüksek ortalamalar meslek seçiminde ortaya çıkmaktadır. Kariyer kaygısı, yaşam doyumu ve umutsuzluk arasında negatif yönlü düşük ve orta düzey ilişkiler olduğu belirlenen araştırmada; umutsuzluğun yaşam doyumu üzerinde dolaylı ve anlamlı etkisi olduğu saptanmıştır. Bundan dolayı kariyer tatmini, umutsuzluk ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide aracı roldedir.

Şama (2020)'nın ergenlerin kariyer kaygılarını, çeşitli demografik değişkenler bağlamında inceleyerek aile desteği ve umudun, kariyer kaygısını ne derece yordadığını öğrenmek istediği araştırma sonuçları incelendiğinde; kızların kariyer kaygısı düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca yapılan araştırmada; liseden mezun olmaya yakın öğrencilerin alt sınıftaki öğrencilere göre, Mesleki Teknik Anadolu Lisesindekilerin Anadolu Lisesindekilere göre, aile gelir düzeyi düşük olanların yüksek olanlara göre, kariyer kararı vermeyenlerin kararını verenlere göre, COVID-19 pandemisinden günlük yaşamı ve aile ilişkileri etkilenenlerin etkilenmeyenlere göre kariyer kaygılarının anlamlı düzeyde daha yüksekte olduğu belirlenmiştir. Bunların dışında ergenlerin kariyer kararı verme durumları ile aile etkisi ve umut kariyer kaygısını yordamaktadır.

Akbaş ve Okutan (2020) araştırmalarında, 11. ve 12. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin meslek seçimi ve aile etkisine yönelik kariyer kaygılarını çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre incelemişlerdir. 990 öğrenciden oluşan örneklemde toplanan veriler değerlendirildiğinde; öğrencilerin meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının okul türü, cinsiyet, anne-baba tutumu değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Öğrencilerin aile etkisine yönelik kariyer kaygıları incelendiğinde anne eğitim durumu, ailenin gelir düzeyi ile anne-baba tutumuna göre anlamlı farklılık saptanmıştır. Ayrıca meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı ile aile etkisine yönelik kariyer kaygısı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.

Kariyer kaygısı ile ilgili olarak ulusal literatürde yer alan çalışmalar incelenmiş, farklı durum ve değişkenler açısından araştırmalar yapıldığı görülmüştür. Bireylerin mükemmeliyetçilik düzeyleri, cinsiyeti, sosyo-ekonomik durumu, akademik başarı düzeyi, gelecek beklentisi, özgüveni, kariyer denetim odağı, yaşam doyumu, sınıf düzeyi, benlik saygısı gibi yönlerden kariyer kaygısının araştırıldığı çalışmaların

sonuçlarına bakıldığında anlamlı farklılık ve ilişkiler belirlenmiştir(Circır vd., 2024; Yayla, 2023; Samancı, 2023; Ciminli, 2023; Coğalan ve Yazıcı, 2022; Mutlu ve Esen, 2022; Küçükkeskin, 2021; Şama, 2020; Akbaş ve Okutan, 2020).

2.4.3.2. Uluslararası Literatürde Yer Alan Araştırmalar

Kariyer kaygısı ile ilgili uluslararası literatürde yer alan araştırmalar incelenmiş ve ilgili araştırmalara bu bölümde yer verilmiştir.

Hidayati, Visabilillah, Zahiroh ve Azmiya (2023) çalışmalarında lise son sınıf öğrencilerinin kariyer kaygısını ve kariyer kaygısı ile baş edebilmek için uygun çözümleri incelemeyi amaçlamışlardır. Durum çalışması olarak yapılan araştırmada kariyer kaygısı yüksek olan üç lise öğrencisi ile çalışılmıştır. Elde edilen verilere göre lise son sınıf öğrencilerinin; ileri düzeyde eğitim alamama veya istedikleri şekilde çalışamama, özgüven problemi ve çevre baskısı nedeniyle kariyer kaygısı yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Boo, Wang ve Kim (2021) tarafından yürütülen çalışmada kariyer uyumluluğu ve bunun kariyer kaygısı ve gelecek zaman perspektifi arasındaki ilişki incelenmiştir. Çin ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki üniversite öğrencileri çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Yapılan değerlendirmeler; kariyer uyumluluğunun az da olsa kariyer kaygısı ile ilişkili olduğunu, gelecek zaman perspektifinin ise kariyer kaygısı ile negatif yönde ilişkisinin bulunduğunu göstermektedir. Gelecek zaman perspektifi ayrıca kariyer uyumu ve kariyer kaygısı arasındaki ilişkide kısmi aracı roldedir. Kariyer uyumunun kariyer kaygısı ile negatif yönde ilişkisinin saptanması ise yüksek uyum sağlama becerisine sahip olmanın kariyer kaygısını azalttığını düşündürmektedir. Buna göre zorluklarla baş edebilen, ilgi alanları geniş ve öğrenme isteği yüksek olan öğrencilerin geleceğin zorlukları ve istihdam edilme konusunda daha az endişelenmeleri beklenmektedir.

Rahmadani ve Sahrani (2021)'nın üniversite son sınıfta okuyan ve COVID-19 salgınının ortasında kalan üniversite öğrencileri ile gerçekleştirdiği araştırma; salgının getirdiği belirsizlikler, ekonomik durgunluk, iş kayıpları, faaliyetlerin azaltılmasına bağlı ücret düşüşleri gibi sebeplerin gelecekte kariyer kaygısının ortaya çıkmasını güçlendireceği fikrinden yola çıkarak hazırlanmıştır. Buna göre çalışmanın amacı, üniversite son sınıfta okuyan öğrencilerin gelecek kariyer kaygısına karşı COVID-19 salgını sırasındaki stresin deneysel rolünü test etmektir. Araştırma sonucunda elde

edilen veriler incelendiğinde, COVID-19 salgınında yaşanan stresli durumların üniversite son sınıf öğrencilerinin kariyer kaygısında önemli bir rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Shin ve Lee (2019) yaptıkları araştırmada kişinin kendine odaklı dikkati ile (öz yansıtma ve öz derin düşünme alt boyutları ile) kariyer kaygısı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Güney Kore’de 326 lisans öğrencisinin katılımı ile yapılan araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde; öz yansıtma ve öz derin düşünmenin, kariyer uyumu yoluyla kariyer kaygısı üzerinde anlamlı ve dolaylı etkisi olduğu görülmüştür. Buradan hareketle, kariyer uyumluluğunun artması desteklendiğinde üniversite öğrencilerinin kariyer kaygısını yönetmeleri beklenmektedir.

Pisarik ve diğerleri (2017) lisans eğitimi alan yedi üniversite öğrencisi ile yaptıkları çalışmada, onların deneyimlerinden yola çıkarak kariyer kaygısı olgusunu araştırmışlardır. Fenomenoloji yönteminde yapılan çalışmada katılımcılara; “Kariyer kaygısı olgusuyla ilgili deneyimleriniz nelerdir?” ve “Hangi bağlamlarda kariyer kaygısı yaşıyorsunuz?” soruları yöneltilmiştir. Alınan yanıtlar sonucunda yedi farklı tema ortaya çıkmıştır. Bunlar; “genel kaygı belirtileri, varoluşsal kaygılar, baskı, kariyer rehberliği eksikliği, bilişsel çarpıtmalar, sosyal karşılaştırmalar ve ekonomik/mesleki belirsizlik”tir. Elde edilen bulguların kariyer kaygısı konusunda yapılacak çalışmalara bağlamsal ve gelişimsel anlamda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Daniels, Stewart, Stupnisky, Perry ve LoVerso (2011), çeşitli demografik durumlar ile öğrenme ortamı değişkenlerinin lisans öğrencilerinin kariyer kaygılarındaki yordayıcı etkisini incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında; yaş ve cinsiyet gibi değişkenlerin çok az etkisinin bulunduğu görülmüştür. Ayrıca meslek fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin sanat fakültesi öğrencilerine göre daha az kariyer kaygısı ve kariyer kararsızlığı yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Kariyer kaygısına yönelik uluslararası literatürde yer alan çalışmalar değerlendirildiğinde, kariyer kaygısının; kariyer uyumluluğu, kendine odaklı dikkat, gelecek yönelimi, özgüven, stresli durumlar ve demografik değişkenler açısından incelendiği ve aralarında anlamlı ilişkiler bulunduğu görülmektedir (Boo vd., 2021; Rahmadani ve Sahrani, 2021; Shin ve Lee, 2019; Daniels vd., 2011). Araştırma sonuçlarına göre ayrıca mesleki belirsizlik, özgüven eksikliği, istendiği gibi çalışamama, ekonomik durum, çevre baskısı ve karşılaştırmalar yapılması kariyer

kaygısını artırmaktadır (Hidayati vd., 2023; Pisarik vd., 2017).

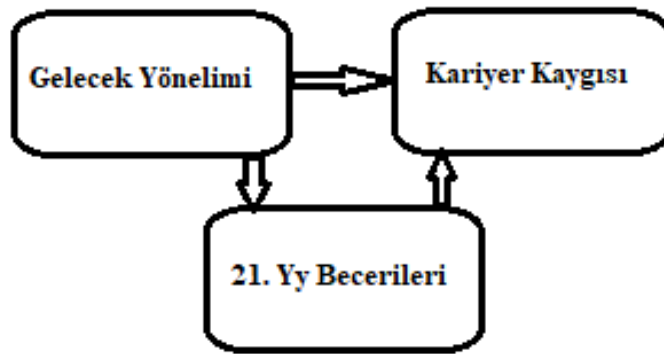
3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları ile veri toplama süreci ve verilerin analizi yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nicel yöntemde ve ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Nicel yöntem ile yapılan araştırmalar; ölçme ve gözleme dayalı, tekrar edilebilen objektif çalışmalardır (Bekman, 2022). Nicel araştırmalarda sıklıkla kullanılan (Bekman, 2022) tarama araştırmaları; seçilen örneklemin bazı özelliklerini belirleyerek betimleme yapmak amacıyla veri toplanmasını hedefleyen araştırmalardır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel 2022: 184). Tarama araştırmalarında var olan bir durum olduğu gibi ortaya koyulur, o durumu değiştirme veya etkileme çabası gösterilmez.

Tarama araştırmalarının bir türü olan ilişkisel tarama modelinde iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkiler araştırılır (Karasar, 2009:81). Lise öğrencilerinin gelecek yönelimi ve kariyer kaygısı ilişkisinde 21. yüzyıl becerilerinin aracı rolde olup olmadığının belirlenmesinin amaçlandığı araştırmada; iki bağımlı değişken olan gelecek yönelimi ve kariyer kaygısı arasındaki ilişki ile 21. yüzyıl becerilerinin aracılığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu nedenle ilişkisel tarama modeli, araştırmanın deseni olarak belirlenmiştir. Araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin yapılacak ilişkisel tarama Şekil 3.1.'de görselleştirilmiştir.

Şekil 3.1. Araştırmanın İlişkisel Tarama Modeli

3.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubu, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Samsun ilinde öğrenim gören lise öğrencilerinden oluşmuştur. Araştırmanın örnekleme yöntemi olarak

maksimum çeşitlilik örneklem seçilmiştir. Büyüköztürk ve diğerleri (2022:93) maksimum örnekleme yöntemini; yapılan araştırmada amaçlanan her ne ise onunla tutarlı olacak bir biçimde ve farklı durumlar ile arasındaki benzer veya ayrı yönlerin, örüntülerin belirlenmesi yoluyla problemin daha geniş bir perspektifle açıklanması olarak tanımlamaktadır.

Türkiye genelinde örgün eğitim sisteminde yer alan tüm ortaöğretim öğrencilerine ulaşmanın zaman ve maliyet açısından getireceği zorluklar nedeniyle çalışma evreni olarak, Samsun ilinde yer alan beş farklı okul türü belirlenmiştir. Bunlar; Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Meslek Lisesi, İmam-Hatip Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi'dir. Kız ve erkek öğrencileri olan, sınavla veya sınavsız öğrenci alan, örgün eğitim yapan ve hemen her sosyo-ekonomik düzeyden öğrencinin bulunduğu bu okullar, maksimum çeşitlilik örneklem olarak seçilmiştir. Bu doğrultuda random olarak 589 öğrenciden veri toplanmıştır.

Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin dağılım ile yüzdelik değerleri Tablo 3.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Değişken	Alt değişken	f	%
Cinsiyet	Erkek	263	44.7
	Kadın	326	55.3
Okul Türü	Fen Lisesi	113	19.2
	Sosyal Bilimler Lisesi	108	18.3
	Meslek Lisesi	125	21.2
	İmam-Hatip Lisesi	121	20.5
	Anadolu Lisesi	122	20.7
Sınıf Düzeyi	9	156	26.5
	10	148	25.1
	11	147	25.0
	12	138	23.4
Anne Eğitim Durumu	İlköğretim	191	32.4
	Lise	220	37.4
	Lisans	139	23.6
	Lisansüstü	39	6.6
Baba Eğitim Durumu	İlköğretim	149	25.3
	Lise	203	34.5
	Lisans	180	30.6
	Lisansüstü	57	9.7
Aile Gelir Düzeyi	Düşük	95	16.1
	Orta	320	54.3
	Yüksek	174	29.5

Tablo 3.1.'e bakıldığında; araştırma evreninde yer alan 589 katılımcının 263'ünün (%44.7) erkek, 326'sının (%55.3) kız öğrenci olduğu görülmektedir. Katılımcıların öğrenim gördükleri okul türleri incelendiğinde; 113 öğrencinin (%19.2) fen lisesinde, 108 öğrencinin (%18.3) sosyal bilimler lisesinde, 125 öğrencinin (%21.2) meslek lisesinde, 121 öğrencinin (%20.5) imam-hatip lisesinde ve 122 öğrencinin (%20.7) Anadolu lisesinde eğitim-öğretime devam ettiği saptanmıştır. Sınıf düzeyi bakımından en fazla katılımcının 156 öğrenci (%26.5) ile 9. sınıf seviyesinde olduğu araştırmada; 10. sınıf seviyesinde 148 öğrenci (%25.1), 11. sınıf seviyesinde 147 öğrenci (%25) ve 12. sınıf seviyesinde 138 öğrenci (%23.4) yer almıştır. Katılımcıların anne eğitim durumuna ilişkin alınan yanıtlar sonucunda; 220 katılımcının (%37.4) annesinin lise mezunu olduğu, 191 katılımcının (%32.4) annesinin ilköğretim mezunu olduğu, 139 katılımcının (% 23.6) annesinin ise lisans mezunu olduğu belirlenmiştir. Lisansüstü mezunu olan anneler ise 39 katılımcının (%6.6) annesidir ve anne eğitim durumunda en düşük orana sahiptir. Katılımcıların baba eğitim durumlarına bakıldığında 203 katılımcının (%34.5) babasının lise mezunu olduğu, 180 katılımcının (%30.6) babasının ise lisans mezunu olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 149 katılımcının (25.3) babası ilköğretim mezunudur. Lisansüstü mezunu olan baba sayısının 57 (%9.7) olduğu araştırmada bu oran da yine baba eğitim seviyesi içerisinde en düşük olandır. Son olarak tablo incelendiğinde; katılımcıların aile gelir düzeylerinin çoğunlukla 320 katılımcı (%54.3) ile orta gelir düzeyinde olduğu, 95 katılımcının (%16.1) düşük, 174 katılımcının (%29.5) ise yüksek gelir düzeyinde bulunduğu görülmüştür.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin toplanması; kişisel bilgi formu, Çevik ve Şentürk (2019) tarafından geliştirilen “Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği” (ÇBYBÖ), Ginevra, Sgaramella, Ferrari, Nota, Santilli ve Soresi (2017) tarafından geliştirilen ve Akça, Korkmaz ve Alkal (2018) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılarak Türkçe'ye uyarlanan “Gelecek Vizyonları Ölçeği” (GVÖ) ve Çetin Gündüz ve Nalbantoğlu Yılmaz (2016) tarafından geliştirilen “Kariyer Kaygısı Ölçeği” kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ölçeklere ilişkin detaylı açıklama aşağıda yapılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulmuş olan formda katılımcıların; öğrenim gördükleri okul türü, sınıf düzeyi, cinsiyeti, anne ve babalarının eğitim durumu ile

ailelerinin gelir düzeyine yer verilmiştir. Hazırlanan form, Ek 1’de gösterilmiştir.

3.3.2. Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği (ÇBYBÖ)

41 maddeden ve beş boyuttan oluşan “Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği” (Ek 2’de sunulmuştur), Çevik ve Şentürk (2019) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, “bilgi ve teknoloji okuryazarlığı, eleştirel düşünme ve problem çözme, girişimcilik ve inovasyon, sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri, kariyer bilinci” adlı beş alt boyutu kapsamaktadır. Ölçek, 5’li likert tipinde olup “Tamamen katılıyorum” ile “Kesinlikle katılmıyorum” arasında değişen beş seçeneği içermektedir. Ayrıca ölçekte yer alan; 1 ve 15 arasındaki maddeler bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerilerini, 16 ile 21 arasındaki maddeler eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini, 22 ile 31 arasındaki maddeler girişimcilik ve inovasyon becerilerini, 32 ile 35 arasındaki maddeler sosyal sorumluluk ve liderlik becerilerini ve 36 ile 41 arasındaki maddeler ise kariyer bilinci boyutunu ölçmek için kullanılmıştır. Ölçeğin orijinal çalışmasında bazı maddeler ters kodlanmıştır. Bunlar; 16, 17, 18, 19, 20, 21 ve 35 numaralı maddelerdir. Ölçeğin toplamından, en az 41 ve en çok 205 arasında puan alınabilmektedir. Bu araştırma için ölçeğin Cronbach’s Alpha iç tutarlık katsayısı .835 olarak elde edilmiştir. Cronbach’s Alpha değerinin (0.70) üzerinde olması ölçeğin güvenirlik değerinin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir (Keskin ve Pakdemirli, 2016; Coşkun ve Bebiş, 2015; Büyüköztürk, Akgün, Kahveci ve Demirel, 2004).

3.3.3. Kariyer Kaygısı Ölçeği (KKÖ)

Çetin Gündüz ve Nalbantoğlu Yılmaz (2016) tarafından geliştirilen "Kariyer Kaygısı Ölçeği" (Ek 3’de sunulmuştur), 2 alt boyut ve 14 sorudan oluşmaktadır. Ölçekteki ilk beş madde aile etkisine yönelik kariyer kaygısını, devamındaki dokuz madde ise meslek seçimine yönelik kariyer kaygısını ölçmektedir. Ölçeğin geliştirilme sürecinde kariyer gelişim sürecinde meslek seçimine yönelik kaygı alt boyutuna ait güvenirlik .797, aile etkisine yönelik kaygı alt boyutuna ait güvenirlik ise .742 bulunmuştur. Ayrıca beşli Likert tipinde olan ölçeğin yanıtları; “Hiç katılmıyorum (1)”, “Katılmıyorum (2)”, “Kararsızım (3)”, “Katılıyorum (4)” ve “Tamamen katılıyorum (5)” şeklindedir. Ölçeğe ait alt boyutlardan alınan yüksek puana bağlı olarak ilgili boyutta yaşanan kariyer kaygısının yüksek olduğu söylenebilir (Çetin Gündüz ve Nalbantoğlu Yılmaz, 2016). Bu araştırma için ölçeğin Cronbach’s Alpha iç tutarlık katsayısı .909 olarak elde edilmiştir.

3.3.4. Gelecek Vizyonları Ölçeği (GY)

Ginevra, Sgaramella, Ferrari, Nota, Santilli ve Soresi (2017) tarafından geliştirilen "Gelecek Vizyonları Ölçeği" (Ek 4'te sunulmuştur), Akça, Korkmaz ve Alkal (2018) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılarak Türkçe'ye uyarlanmıştır. 18 maddeden oluşan ölçek; bireylerin geleceğe yönelik umut, iyimserlik ve kötümserlik düzeylerini bir bütün halinde ortaya koymaktadır. Ölçekte yer alan; 1, 2, 3, 4, 5, 7. maddeler iyimserlik alt boyutunu; 6, 13, 14, 16, 17. maddeler kötümserlik alt boyutunu; 8, 9, 10, 11, 12, 15, 18. maddeler ise umut alt boyutunu ölçmektedir. Likert tipi derecelendirmenin kullanıldığı ölçme aracı, 1; "Beni hiç tanımlamıyor", 2; Beni biraz tanımlıyor, 3; Beni yeterince tanımlıyor, 4; Beni iyi tanımlıyor ile 5; "Beni çok iyi tanımlıyor" şeklinde puanlanmaktadır. Toplam puan alınırken kötümserlik alt boyutundaki tüm maddeler tersten hesaplanmalıdır. Ölçekten alınan toplam puanın yükselmesi durumu; bireyin kariyerinin de yer aldığı gerçek yaşam olaylarına dair genel iyi olma durumunun da yükseldiği anlamına gelmektedir. Her bir alt boyuta ilişkin alınan puanın artması, o boyuta ait özelliğin bireyde arttığı anlamına gelmektedir. Bu araştırma için ölçeğin Cronbach's Alpha iç tutarlık katsayısı .804 olarak elde edilmiştir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecine başlamadan önce ilk olarak araştırma verilerinin toplanmasında kullanılacak ölçekler için gereken izinler alınmıştır (Ek 5). Ölçek izinlerinin alınmasının ardından Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı'na başvuru yapılmış ve çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna dair Etik Kurul onayı alınmıştır (Ek 6). Ölçek onayları ve Etik Kurul onayının alınması ile birlikte lise öğrencilerinden veri toplanabilmesi amacıyla Samsun İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne uygulama onayı için başvuru yapılmıştır. Yapılan başvurunun Samsun İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından uygun görülmesi neticesinde (Ek 7) beş farklı okul türünde (Fen lisesi, Anadolu lisesi, Sosyal bilimler lisesi, İmam hatip lisesi, Meslek lisesi) eğitim-öğretime devam eden öğrencilerden veri toplanmıştır. Verilerin toplanmasında kullanılacak ölçekler araştırmacı tarafından Google form uygulaması üzerinde çevrimiçi hale getirilmiştir. Araştırmanın amacı ve gönüllülük esası ile ilgili gerekli bilgiler araştırmacı tarafından yüz yüze verildikten sonra veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde öncelikle toplanan verilerin dağılımının normalliği test edilmiştir. Bunun için Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testi yapılmış, dağılımın Tablo 3.2.de gösterilen skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerlerine bakılmıştır.

Tablo 3.2. Dağılımın Normalliğine İlişkin Çarpıklık-Basıklık Tablosu

Ölçek	Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)
Gelecek Yönelimi	.231	.082
Kariyer Kaygısı	-.038	-.251
Çok Boyutlu 21. Yy. Becerileri	-.121	.214

Skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerlerinin Tabachnick ve Fidell'e göre (2013:3) +1.5 ile -1.5 ve George ve Mallery'ye (2010:20) göre -2 ile +2 arasında yer alması, dağılımın normal olduğunu ve verilerin analizinde parametrik testler kullanılabileceğini ifade etmektedir. Buradan hareketle Tablo 3.2.'de gösterilen skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerleri incelendiğinde dağılımın normal olduğu söylenebilmektedir.

Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasında beşli ölçek aralıkları 0.80 ($5 - 1 = 4 \Rightarrow 4/5 = 0.80$) oranında eşit aralıklar olarak şu şekilde belirlenmiştir: 5.00 - 4.20 = Kesinlikle katılıyorum; 4.20 - 3.40 = Katılıyorum; 3.40 - 2.60 = Kararsızım; 2.60 - 1.80 = Katılmıyorum; 1.80 - 1.00 = Kesinlikle Katılmıyorum.

Korelasyonlar arasındaki ilişki, +1 ile -1 arasında değer alan korelasyon katsayısı (r) ile gösterilir. Korelasyon katsayısının ± 1 'e yaklaşması mükemmel bir ilişkiyi gösterirken 0'a yaklaşması ilişkinin bulunmadığı anlamına gelir. Korelasyon katsayısı 0.30'dan küçük ise ilişki zayıf, 0.30 - 0.70 arasında ise ilişki orta düzeyde, 0.70'den büyük ise ilişki yüksek düzeyde olarak kabul edilir. (Büyüköztürk vd., 2022:192; Karasar, 2009:220). Korelasyon katsayısı; $r = -1$ ise tam negatif doğrusal ilişki vardır, $r = +1$ ise tam pozitif doğrusal ilişki vardır ve $r = 0$ ise iki değişken arasında ilişki yoktur, biçiminde yorumlanır.

Gelecek yönelimi ve kariyer kaygısı arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı korelasyonu ile ortaya konmuştur. Değişkenler arasındaki ilişkide 21. yüzyıl becerilerinin aracı rolü ise yapısal eşitlik modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Bu yolla değişkenler arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır (Dursun ve Kocagöz,

2010; Temurtaş, 2022). Aracılığa ilişkin analizde AMOS programı kullanılmıştır. Ayrıca ortalama, standart sapma, korelasyon hesaplama gibi diğer betimsel istatistikler için de SPSS paket program kullanılmıştır. Yapısal eşitlik modeli için doğrulayıcı faktör analizinde (DFA) kullanılan uyum iyiliği indeksleri ve normal değerleri, indeks normal değer kabul edilebilir uyum değerlerine ilişkin iyilik ölçütleri Tablo 3.3'te verilmiştir.

Tablo 3.3. DFA İçin Kabul Edilebilir Uyum Değerleri Tablosu

No	Uyum Ölçüleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
1	χ^2	-	-
2	χ^2/sd	$0 < \chi^2/df < 2$	$2 < \chi^2/sd < 5$
3	RMSEA	$0 < RMSEA < 0.05$	$0.05 < RMSEA < 0.08$
4	GFI	$0.90 < GFI < 1.00$	$0.85 < GFI < 0.90$
5	CFI	$0.95 < CFI < 1.00$	$0.90 < CFI < 0.95$
6	SRMR	$0 < SRMR < 0.05$	$0.05 < SRMR < 0.10$

Kaynak: Yeşildal, Erişen ve Kırac, 2020.

4. BULGULAR

Bu bölümde; ölçeklerden elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda ulaşılan bulgular açıklanmaktadır. Ölçek puanlarına ilişkin betimsel istatistik sonuçları değerlendirilmiş ve değişkenler arası korelasyonlar hesaplanmıştır. Daha sonra değişkenlere yönelik yapısal eşitlik modeli oluşturulmuş ve değişkenlerin aracılık durumu incelenmiştir.

4.1. Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın değişkenleri olan; lise öğrencilerinin gelecek yönelimi, kariyer kaygısı ve 21. yüzyıl beceri puanlarına ilişkin betimsel istatistik sonuçları Tablo 4.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1. Ölçek Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler Tablosu

Ölçek	Alt faktör	Minimum	Maximum	$\bar{x}$	ss
Gelecek yönelimi	İyimser	1.00	5.00	2.90	.91924
	Kötümser	1.00	5.00	2.01	.85079
	Umut	1.00	5.00	3.39	.93782
	GYtoplam	1.33	5.00	2.84	.58120
Kariyer kaygısı	Aile	1.00	5.00	2.15	.92892
	Mesleki	1.00	5.00	3.21	.98916
	KKtoplam	1.00	5.00	2.83	.82665
21.yüzyıl becerileri	Bilgi	1.00	5.00	3.76	.60536
	Eleştirel	1.00	5.00	2.34	.77912
	Girişimcilik	1.00	5.00	3.23	.71209
	Sosyal	1.00	5.00	2.78	.64526
	Kariyer	1.50	4.83	3.76	.49553
	21yygenel	1.49	4.59	3.33	.37254

Yapılan analiz neticesinde katılımcıların gelecek yönelimlerinin $\bar{x}=2,84$ ile beni yeterince tanımlıyor düzeyinde, kariyer kaygılarının $\bar{x}=2,83$ ile kararsızım düzeyinde ve 21.yüzyıl becerilerinin $\bar{x}=3,33$ ile kararsızım düzeyinde olduğu görülmektedir.

Gelecek yönelimi ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde; en yüksek düzeyin “umut” ($\bar{x}=3.39$) boyutu olduğu ve beni yeterince tanımlıyor düzeyinde bulunduğu, en düşük düzeyin ise “kötümser” ($\bar{x}=2,01$) boyutu olduğu ve beni biraz tanımlıyor düzeyinde bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca “iyimser” ($\bar{x}=2,90$) alt boyutu beni yeterince tanımlıyor düzeyindedir.

Kariyer kaygısı ölçeğinin alt boyutlarına bakıldığında “mesleki (meslek seçimine yönelik kaygı)” ($\bar{x}=3.21$) boyutu kararsızım düzeyindedir ve “aile (aile

etkisine yönelik kaygı)” ($\bar{x}=2,15$) boyutu katılmıyorum düzeyinde yer almaktadır. “Meslek seçimine yönelik kaygı” ve “aile etkisine yönelik kaygı” boyutlarına birlikte bakıldığında ise “meslek seçimine yönelik kaygı” boyutunun daha yüksek olduğu görülmektedir.

21.yüzyıl becerileri ölçeğinin alt boyutlarına bakıldığı zaman; en yüksek düzeyde “bilgi (bilgi ve teknoloji okuryazarlığı)” ($\bar{x}=3,76$) ve “kariyer (kariyer bilinci)” ($\bar{x}=3,76$) alt boyutları bulunmaktadır ve katılıyorum düzeyinde yer almaktadır. Bir diğer alt boyut olan “eleştirel (eleştirel düşünme ve problem çözme)” ($\bar{x}=2,34$) boyutu, katılmıyorum ile en düşük düzeyde yer alan alt boyuttur. Ayrıca “girişimcilik (girişimcilik ve inovasyon)” ($\bar{x}=3,23$) ve “sosyal (sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri)” ($\bar{x}=2,78$) boyutları kararsızım düzeyinde yer almaktadır.

4.2. Cinsiyet, Okul Türü ve Sınıf Düzeyi Bakımından Bulgular

4.2.1. Cinsiyet Bakımından Bulgular

Öğrencilerin gelecek yönelimi, kariyer kaygısı ve 21. yüzyıl becerilerine yönelik düzeylerinin cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılık olup olmadığına ilişkin yapılan t testi analizi Tablo 4.2.’de verilmiştir.

Tablo 4.2. Cinsiyet Bakımından t-Testi Tablosu

	Boyutlar	Cinsiyet	N	X Ort.	ss	sd	t	p
Gelecek yönelimi	İyimser	Erkek	263	3.01	.91538	587	2.779	.006*
		Kız	326	2.80	.91295			
	Kötümser	Erkek	263	2.11	.92985	587	2.652	.008*
		Kız	326	1.92	.77271			
	Umut	Erkek	263	3.45	.98294	587	1.388	.166
		Kız	326	3.35	.89842			
	Toplam	Erkek	263	2.93	.62435	587	3.432	.001
		Kız	326	2.77	.53375			
Kariyer kaygısı	Aile	Erkek	263	2.15	.95493	587	.044	.965
		Kız	326	2.14	.90887			
	Mesleki	Erkek	263	3.05	1.00865	587	-3.732	.000*
		Kız	326	3.34	.95343			
	Toplam	Erkek	263	2.72	.83555	587	-2.835	.005
		Kız	326	2.91	.81045			
21. yy becerileri	Bilgi	Erkek	263	3.74	.68083	587	-.868	.386
		Kız	326	3.78	.53711			
	Eleştirel	Erkek	263	2.42	.87480	587	2.236	.026*
		Kız	326	2.28	.68707			
	Girişimcilik	Erkek	263	3.25	.79102	587	.449	.654
		Kız	326	3.22	.64239			
	Sosyal	Erkek	263	2.72	.70881	587	-2.182	.030*
		Kız	326	2.84	.58499			
	Kariyer	Erkek	263	3.70	.54796	587	-2.825	.005*
		Kız	326	3.81	.44299			
	Toplam	Erkek	263	3.32	.42560	587	-.527	.598
		Kız	326	3.34	.32397			

*p< .05 Anlamlılık düzeyi

Tablo 4.2.'de yer alan veriler ışığında öğrencilerin cinsiyet değişkeni bakımından; gelecek yönelimi, kariyer kaygısı ve 21. yy beceri düzeyleri yönünden anlamlı farklılık olup olmadığına ilişkin toplam puan üzerinden yapılan t testi sonucunda anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ölçeklerin alt faktörlerine göre:

“Gelecek yönelimi” açısından bakıldığında, iyimser ($t=2.779$; $p<.05$) ve kötümser ($t=2.652$; $p<.05$) alt faktörlerinde anlamlı fark bulunmuştur. Anlamlı farklılığın her iki alt boyutta da erkek öğrenciler lehine (iyimser $\bar{x}=3.01$ ve kötümser $\bar{x}=2.11$) olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle, erkek öğrencilerin gelecek yönelimleri kızlara göre daha olumludur.

“Kariyer kaygısı” yönünden meslek (meslek seçimine yönelik kaygı) alt boyutta ($t=-3.732$; $p<.05$) anlamlı fark bulunmuştur. Anlamlı farklılığın kız öğrenciler ($\bar{x}=3.34$) lehine olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle, kızların meslek seçimine yönelik kaygıları, erkeklere göre daha yüksektir.

“21. yüzyıl becerileri” yönünden alt faktörler incelendiğinde; eleştirel (eleştirel düşünme ve problem çözme) alt faktöründe ($t=2.236$; $p<.05$) erkekler ($\bar{x}=2.42$) lehine, sosyal (sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri) alt faktöründe ($t=-2.182$; $p<.05$), kızlar ($\bar{x}=2.84$) lehine ve kariyer (kariyer bilinci) alt faktöründe ($t=-2.825$; $p<.05$) kızlar ($\bar{x}=3.81$) lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. 21. yüzyıl becerileri bakımından erkeklerin eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri daha yüksek çıkmıştır. Bununla birlikte kızlar sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri ile kariyer bilinci noktasında erkelerden daha yüksek ortalamaya sahiptir.

4.2.2. Okul Türü Bakımından Bulgular

Öğrencilerin gelecek yönelimi, kariyer kaygısı ve 21. yüzyıl becerilerine yönelik düzeylerinin okul türü değişkeni açısından anlamlı farklılık olup olmadığına ilişkin yapılan varyans analizi Tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3. Okul Türü Bakımından Varyans Analizi Tablosu

	Boyutlar	Kaynak	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalama	f	p	Anlamlı Farklılık
Gelecek Yönelimi	İyimser	Gruplar arası	2.512	4	.628	.742	.564	
		Gruplar İçi	494.354	584	.846			
		Toplam	496.865	588				
	Kötümser	Gruplar arası	2.224	4	.556	.767	.547	
		Gruplar İçi	423.397	584	.725			
		Toplam	425.620	588				
	Umut	Gruplar arası	9.039	4	2.260	2.597	.035*	Fen ile meslek ve İhl arasında fen lehine; sosyal ile meslek arasında meslek lehine
		Gruplar İçi	508.115	584	.870			
		Toplam	517.154	588				
	Toplam	Gruplar arası	2.212	4	.553	1.645	.162	
		Gruplar İçi	196.413	584	.336			
		Toplam	198.625	588				
Kariyer kaygısı	Aile	Gruplar arası	12.355	4	3.089	3.644	.006*	İhl ile Fen ve Sosyal arasında İhl lehine
		Gruplar İçi	495.026	584	.848			
		Toplam	507.381	588				
	Mesleki	Gruplar arası	19.855	4	4.964	5.219	.000*	Fen, Meslek, İhl, Anadolu arasında Fen lehine
		Gruplar İçi	555.471	584	.951			
		Toplam	575.326	588				
	Toplam	Gruplar arası	15.498	4	3.875	5.857	.000*	Fen ile İhl, meslek ve Anadolu arasında diğerleri lehine
		Gruplar İçi	386.314	584	.661			
		Toplam	401.813	588				İhl ile sosyal arasında İhl lehine
		Toplam						
21.yy becerileri	Bilgi	Gruplar arası	3.845	4	.961	2.652	.032*	İhl ile Sosyal arasında Sosyal lehine
		Gruplar İçi	211.634	584	.362			
		Toplam	215.479	588				
	Eleştirel	Gruplar arası	6.673	4	1.668	2.781	.026*	İhl ile Fen ve Anadolu arasında İhl lehine
		Gruplar İçi	350.264	584	.600			
		Toplam	356.937	588				
	Girişim	Gruplar arası	3.366	4	.841	1.667	.156	
		Gruplar İçi	294.789	584	.505			
		Toplam	298.154	588				
	Sosyal	Gruplar arası	4.691	4	1.173	2.852	.023*	Meslek ile sosyal arasında meslek lehine
		Gruplar İçi	240.130	584	.411			
		Toplam	244.821	588				
	Kariyer	Gruplar arası	1.985	4	.496	2.035	.088	
		Gruplar İçi	142.398	584	.244			
		Toplam	144.383	588				
	Toplam	Gruplar arası	.933	4	.233	1.688	.151	
		Gruplar İçi	80.675	584	.138			
		Toplam	81.607	588				

*p< .05 Anlamlılık düzeyi

Tablo 4.3.'e göre öğrencilerin gelecek yönelimi, kariyer kaygısı ve 21. yüzyıl becerilerine yönelik düzeylerinin okul türü değişkeni açısından anlamlı farklılık olup olmadığına ilişkin yapılan varyans analizi sonucunda:

“Gelecek yönelimi” açısından; umut alt faktöründe ($f = 2.597 < .05$) anlamlı fark bulunmuştur. Ölçeğin diğer alt boyutlarına ilişkin analizde anlamlı bir fark bulunmamış, umut faktöründe çıkan anlamlılık için Tukey HSD testi uygulanmıştır. PostHoc Analiz sonucunda fen lisesi ile meslek lisesi ve İhl (imam-hatip lisesi) arasında fen lisesi lehine; sosyal bilimler lisesi ile meslek lisesi arasında meslek lisesi lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

“Kariyer kaygısı” bakımından; aile (aile etkisine yönelik kaygı) ($f=3.644<.05$) ile mesleki (meslek seçimine yönelik kaygı) ($f=5.219<.05$) alt faktörlerde ve toplamda ($f=5.857<.05$) anlamlı fark bulunmuştur. Anlamlı farklılık için Tukey HSD testi uygulanmıştır. PostHoc Analiz sonucunda toplama bakıldığında fen lisesi ($\bar{x}=2,57$) ile imam-hatip lisesi ($\bar{x}=2,98$), meslek lisesi ($\bar{x}=2,97$) ve Anadolu lisesi ($\bar{x}=2,87$) arasında imam-hatip lisesi, meslek lisesi ve Anadolu lisesi lehine; imam-hatip lisesi ($\bar{x}=2,98$) ile sosyal bilimler lisesi ($\bar{x}=2,68$) arasında imam-hatip lisesi lehine anlamlı farklılık görülmektedir. Alt boyutlara bakıldığında aile (aile etkisine yönelik kaygı) boyutunda imam-hatip lisesi ($\bar{x}=2.38$) ile fen lisesi ($\bar{x}=1.96$) ve sosyal bilimler lisesi ($\bar{x}=2.01$) arasında imam-hatip lisesi lehine; mesleki (meslek seçimine yönelik kaygı) boyutunda fen lisesi ($\bar{x}=2.91$) ile meslek lisesi ($\bar{x}=3.40$), imam-hatip lisesi ($\bar{x}=3.32$), anadolu lisesi ($\bar{x}=3.29$) arasında fen lisesi lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

“21. yüzyıl becerileri” yönünden; bilgi (bilgi ve teknoloji okuryazarlığı) ($f=2.652<.05$), eleştiri (eleştirel düşünme ve problem çözme) ($f=2.781<.05$) ve sosyal (sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri) ($f=2.852<.05$), alt faktörlerde anlamlı fark bulunmuştur. Ölçeğin diğer alt boyutlarına ilişkin analizde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Anlamlı farklılık için Tukey HSD testi uygulanmış, PostHoc Analiz sonucunda, bilgi (bilgi ve teknoloji okuryazarlığı) alt boyutunda imam-hatip lisesi ($\bar{x}=3.65$) ile sosyal bilimler lisesi ($\bar{x}=3.91$) arasında sosyal bilimler lisesi lehine; eleştirel düşünme ve problem çözme boyutunda imam-hatip lisesi ($\bar{x}=2.52$) ile fen lisesi ($\bar{x}=2.22$) ve Anadolu lisesi ($\bar{x}=2.24$) arasında imam-hatip lisesi lehine; sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri boyutunda sosyal bilimler lisesi ($\bar{x}=2.68$) ile meslek lisesi arasında ($\bar{x}=2.93$) meslek lisesi lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

4.2.3. Sınıf Düzeyi Bakımından Bulgular

Öğrencilerin gelecek yönelimi, kariyer kaygısı ve 21. yüzyıl becerilerine yönelik düzeylerinin sınıf düzeyi değişkeni açısından anlamlı farklılık olup olmadığına ilişkin yapılan varyans analizi Tablo 4.4.’te verilmiştir.

Tablo 4.4. Sınıf Düzeyi Bakımından Varyans Analizi Tablosu

	Boyutlar	Kaynak	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f	p	Anlamlı farklılık
Gelecek yönelimi	İyimser	Gruplar arası	2.336	3	.779	.921	.430	
		Gruplar İçi	494.529	585	.845			
		Toplam	496.865	588				
	Kötümser	Gruplar arası	3.981	3	1.327	1.841	.138	
		Gruplar İçi	421.639	585	.721			
		Toplam	425.620	588				
	Umut	Gruplar arası	2.354	3	.785	.892	.445	
		Gruplar İçi	514.800	585	.880			
		Toplam	517.154	588				
	Toplam	Gruplar arası	2.527	3	.842	2.513	.058	
		Gruplar İçi	196.098	585	.335			
		Toplam	198.625	588				
Kariyer kaygısı	Aile	Gruplar arası	7.128	3	2.376	2.779	.040*	10-11 arasında 10 lehine
		Gruplar İçi	500.253	585	.855			
		Toplam	507.381	588				
	Mesleki	Gruplar arası	3.640	3	1.213	1.242	.294	
		Gruplar İçi	571.686	585	.977			
		Toplam	575.326	588				
	Toplam	Gruplar arası	4.193	3	1.398	2.056	.105	
		Gruplar İçi	397.620	585	.680			
		Toplam	401.813	588				
21. yy becerileri	Bilgi	Gruplar arası	.402	3	.134	.364	.779	
		Gruplar İçi	215.077	585	.368			
		Toplam	215.479	588				
	Eleştirel	Gruplar arası	2.248	3	.749	1.236	.296	
		Gruplar İçi	354.689	585	.606			
		Toplam	356.937	588				
	Girişimcilik	Gruplar arası	1.204	3	.401	.791	.499	
		Gruplar İçi	296.950	585	.508			
		Toplam	298.154	588				
	Sosyal	Gruplar arası	.413	3	.138	.330	.804	
		Gruplar İçi	244.408	585	.418			
		Toplam	244.821	588				
	Kariyer	Gruplar arası	.672	3	.224	.911	.435	
		Gruplar İçi	143.711	585	.246			
		Toplam	144.383	588				
	Toplam	Gruplar arası	.214	3	.071	.513	.674	
		Gruplar İçi	81.393	585	.139			
		Toplam	81.607	588				

Tablo 4.4'e göre öğrencilerin gelecek yönelimi, kariyer kaygısı ve 21. yüzyıl becerilerine ilişkin düzeylerinin sınıf düzeyi değişkeni açısından anlamlı farklılık olup olmadığına ilişkin yapılan varyans analizi sonucunda:

“Kariyer kaygısı” bakımından; aile (aile etkisine yönelik kaygı) alt faktöründe ($f=2.779<.05$) anlamlı fark bulunmuştur. Ölçeğin diğer alt boyutlarına ilişkin analizde

anlamli bir fark bulunmamış, aile etkisine yönelik kaygı faktöründe çıkan anlamlılık için Tukey HSD testi uygulanmıştır. PostHoc Analiz sonucunda 10.sınıf öğrencileri ile 11.sınıf öğrencileri arasında 10.sınıf öğrencileri lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

“Gelecek yönelimi ” ve “21. yüzyıl becerileri” yönünden sınıf düzeyinde anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

4.3. Değişkenler Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Araştırmada yer alan gelecek yönelimi, kariyer kaygısı ve 21. yüzyıl becerileri ile alt boyutlar arasındaki ilişkiler pearson korelasyon analizi ile incelenmiş ve aşağıda gösterilen Tablo 4.5.'te sunulmuştur.

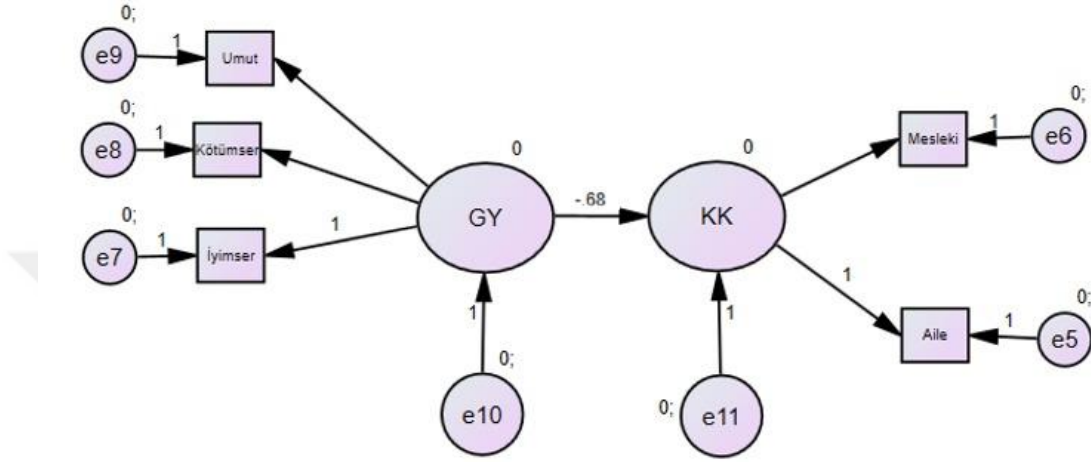
Tablo 4.5. Değişkenler Arası Korelasyon Değerleri Tablosu

Pearson Correlat ion	Aile	Meslek	KK toplam	İyi	Kötü	Umut	GY toplam	Bilgi	Eleştiri	Girişim	Sosyal	Kariyer
Meslek	,401**											
KK toplam	,710**	,930**										
İyi	-,255**	-,371**	-,387**									
Kötü	,278**	,339**	,372**	-,203**								
Umut	-,249**	-,375**	-,388**	,586**	-,270**							
GY toplam	-,178**	-,293**	-,296**	,812**	,130**	,827**						
Bilgi	-,151**	-,172**	-,193**	,188**	-,163**	,361**	,259**					
Eleştiri	,067	,114**	,114**	-,033	,398**	-,118**	,070	-,153**				
Girişim	-,159**	-,339**	-,324**	,344**	-,164**	,424**	,380**	,645**	-,051			
Sosyal	,020	,155**	,127**	-,123**	,015	-,292**	-,242**	-,454**	-,104*	-,486**		
Kariyer	-,135**	-,032	-,079	,111**	-,224**	,300**	,156**	,557**	-,232**	,430**	-,310**	
21yy toplam	-,166**	-,205**	-,225**	,263**	-,092*	,385**	,343**	,880**	,129**	,836**	-,419**	,603**

Tablo 4.5.'te yer alan veriler incelendiğinde; kariyer kaygısı (kktoplam) ile gelecek yönelimi (gytoplamlar) arasında ($r=-.29$) düşük düzeyde negatif anlamlı; kariyer kaygısı (kktoplam) ile 21.yy becerileri (21.yygenel) arasında ($r=-.22$) düşük düzeyde negatif anlamlı ve gelecek yönelimi (gytoplamlar) ile 21.yüzyıl becerileri (21.yygenel) arasında ($r=.34$) düşük düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ölçeğin tamamında alt boyutlar arası ilişkilerde de düşük düzeyde pozitif ya da negatif ilişkiler olduğu belirlenmiştir.

4.4. 21. Yüzyıl Becerilerinin Aracı Rolüne İlişkin Bulgular

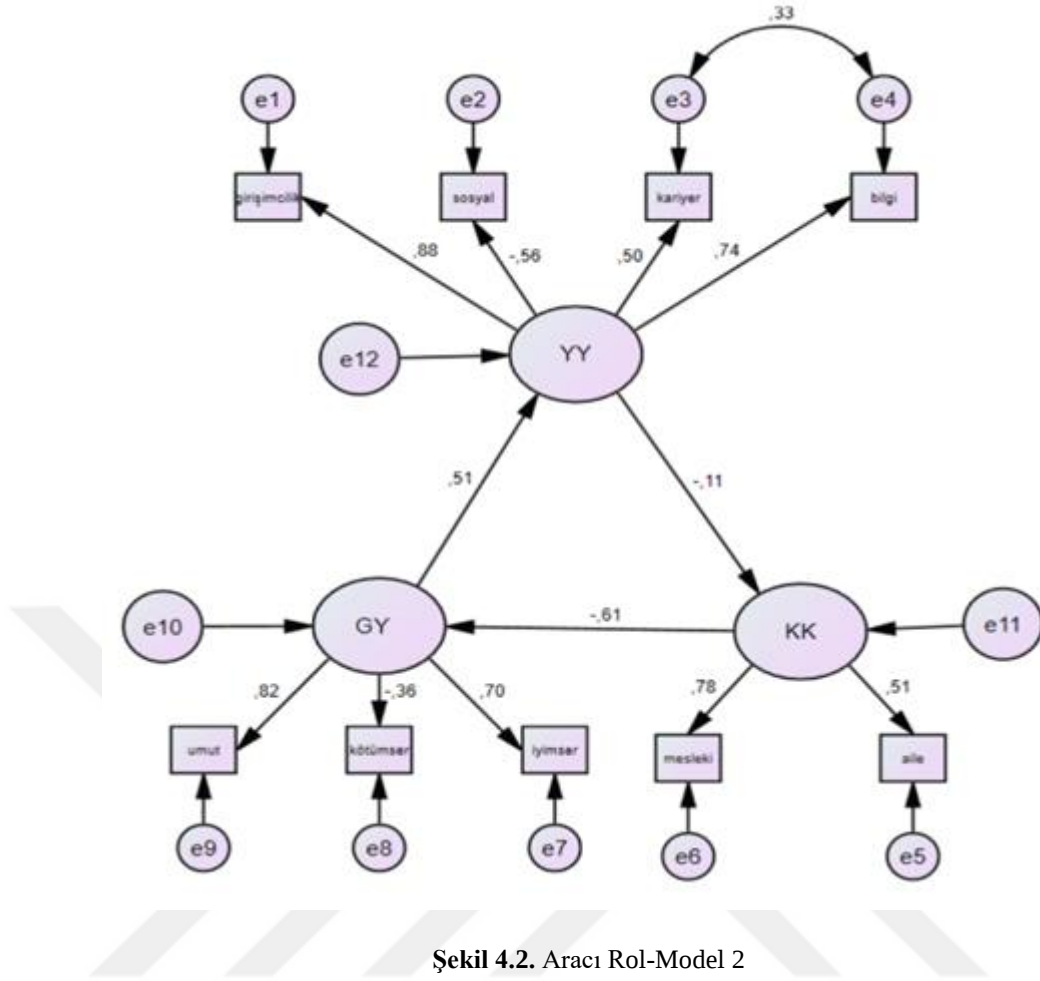
Gelecek yönelimi ile kariyer kaygısı puanları ilişkisinde 21. yüzyıl becerilerinin aracı rolü, yapısal eşitlik modeli ile test edilmiş ve model 1 oluşturulmuştur. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular Şekil 4.1’de gösterilmiştir.

Şekil 4.1. Aracı Rol-Model 1

GY: Gelecek Yönelimi, KK: Kariyer Kaygısı, Aile: Aile Etkisine Yönelik Kaygı, Meslek: Meslek Seçimine Yönelik Kaygı.

Araştırmada, ölçeklerden elde edilen verilerin çözümlemesinde öncelikle ölçek alt boyutlarına ilişkin ölçüm modelleri değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerinin gelecek yönelimi ve kariyer kaygıları arasındaki ilişkide 21. yüzyıl becerileri aracı rolü için Baron ve Kenny'nin (1986) önerdiği yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemle göre, aracı değişken (21. yüzyıl becerileri) ile yordayan değişken (gelecek yönelimi) arasında anlamlı bir ilişki bulunmalıdır. Ayrıca, yordayan değişkenin (gelecek yönelimi) etkisi incelendiğinde, aracı değişkenin (21. yüzyıl becerileri) yordanan değişkeni (kariyer kaygısı) anlamlı bir şekilde yordaması gerekmektedir. Aracı değişkenin etkisi dikkate alındığında, yordayan değişken (gelecek yönelimi) ile yordanan değişken (kariyer kaygısı) arasındaki ilişkide azalma veya anlamsızlaşma meydana gelmelidir. Bu hipotezin araştırılması amacıyla Şekil 4.2.’de yer alan model 2 oluşturulmuş ve yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak test edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Şekil 4.2.’de gösterilmiştir.

Şekil 4.2. Aracı Rol-Model 2

GY: Gelecek Yönelimi, KK: Kariyer Kaygısı, Aile: Aile Etkisine Yönelik Kaygı, Meslek: Meslek Seçimine Yönelik Kaygı, YY: 21. Yüzyıl Becerileri, Bilgi: Bilgi ve Teknoloji Okuryazarlığı, Girişimcilik: Girişimcilik ve İnovasyon, Sosyal: Sosyal Sorumluluk ve Liderlik, Kariyer: Kariyer Bilinci.

Oluşturulan modelin uyum indeksleri incelendiğinde modelin uyum göstererek doğrulandığı görülmektedir ($\chi^2=156,672$, $sd=23$, $\chi^2/sd = 6,812$, $RMSEA= .099$, $NFI= .89$, $CFI= .91$). Model 1 ve Model 2'deki test sonuçlarına göre Baron ve Kenny'nin (1986) önerdiği yöntemle aracılık etkisinin varlığı incelenmiştir. Şekil 4.2.'de yer alan Model 2'ye bakıldığında, 21.yüzyıl becerileri aracı değişken olarak dâhil edildiğinde kariyer kaygısı ile gelecek yönelimi arasındaki yol katsayısının $-.61$ olduğu görülmektedir. Şekil 4.1.'de yer alan Model 1'deki doğrudan etkinin $-.68$ 'den, Şekil 4.2.'de bulunan Model 2'de $-.61$ 'e düşmesi, aracı değişkenin (21. yüzyıl becerileri) kısmi aracılık yaptığını göstermektedir. Etkide azalma gözlemlendiği için, 21. yüzyıl becerilerinin bu ilişkiye kısmen aracılık ettiği söylenebilir.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda çalışmanın sonucu, ilgili literatür ile tartışılarak ortaya konulmuştur. Ayrıca araştırmacılara kaynak olması açısından önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Tartışma ve Sonuç

5.1.1. Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Sonuçlar

Yapılan araştırmada; lise öğrencilerinin gelecek yönelimlerini belirlemek amacıyla “Gelecek Vizyonları Ölçeği”, kariyer kaygı durumlarını ortaya koymak amacıyla “Kariyer Kaygısı Ölçeği” ve 21. yüzyıl becerilerine ilişkin düzeylerini görmek amacıyla da “Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği” uygulanmıştır. Ölçeklerin her biri 5’li likert tipinde ölçeklerdir ve puan ortalaması 5’e yaklaştıkça öğrencilerin; gelecek yönelimlerinin “beni çok iyi tanımlıyor” ile netleşmesi, kariyer kaygısının “tamamen katılıyorum” ile artması ve 21. yüzyıl becerilerinin “tamamen katılıyorum” ile ayrışması beklenmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde; katılımcıların gelecek yönelimlerinin $\bar{x}=2,84$ ile beni yeterince tanımlıyor düzeyinde, kariyer kaygılarının $\bar{x}=2,83$ ile kararsızım düzeyinde ve 21.yüzyıl becerilerinin $\bar{x}= 3,33$ ile kararsızım düzeyinde olduğu görülmektedir. Ölçeklerden toplanan genel puan ortalamalarının her biri orta düzeydedir. Dolayısıyla lise öğrencileri kendilerini orta düzeyde tanımaktadırlar denilebilir. Ergenlik döneminde bulunan lise öğrencileri kendilerini, özerk varlıklar olarak görmeye başladıklarından geleceklerine ilişkin düşüncelerini tanımlayabilmeleri beklenir (Özdemir ve Çok, 2011). Bu süreçte ergenlerin sosyal ortamları büyük önem taşımaktadır zira çevresindeki kişiler ve özellikle ebeveynleri ile kurdukları ilişkiler onların farkındalık kapasitesini artıracaktır (Özer ve Özden Yıldırım, 2023). Konidari ve Benetton (2019) bu noktada konuya ilişkin farklı bir bakış açısı sunmaktadır; özellikle 1950’lerden sonra pek çok ülkede gençlerin kasıtlı bir erteleme davranışı içinde bulunduğunu, profesyonel hayata hazırlık için gereken süreyi uzattıklarını, işe başlamayı ertelediklerini ve bu nedenle geleceğe dair belirsizlikler ile yaşamayı tercih ettiklerini ifade etmektedir. Trommsdorf (1986) ise kendileri için hangi yaşam tarzının en iyisi olduğunu belirlemeye çalışmanın, gençlerin kendi seçimlerine dair güvensizlik yaşamalarına yol açabileceğini, bu yüzden seçim yapmaktan kaçınabileceklerini belirtmektedir. Bu görüşlerin dışında dünya genelinde yaşanan teknolojik ilerleme ve

gelişmelerin beraberinde toplumsal değişimlere de yol açtığı, iş dünyasını ve istihdam politikalarını değiştirdiği bilinmektedir (Hirschi ve Dauwalder, 2015; Ginevra vd., 2017; Ginevra vd., 2018; Savickas vd., 2009; Guichard vd., 2015; Di Maggio vd., 2016). Sürekli devam eden gelişim ve değişimler nedeniyle gençlerin geleceklere yönelik planlamalar yapabilmesi zorlaşmaktadır. Lise öğrencilerinin gelecek yönelimleri konusunda kararsız olmalarının ve belirsizlikler yaşamalarının bu durumdan da kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir.

Lise öğrencilerinin gelecek yönelimlerini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda alt boyutlara bakıldığında gençlerin umut düzeyinin ($\bar{x}=3.39$), “beni yeterince tanımlıyor” ile diğer boyutlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. En düşük düzey ise kötümser boyutu ($\bar{x}=2,01$) olarak görülmektedir. Bu noktada gençler, her ne kadar ortalamaya yakın düzeyde tanımlamalar yapsalar da diğer boyutlara kıyasla gelecek yönelimlerini umutlu olarak belirtmişlerdir. Ergenlik döneminde birey gelişim görevi gereği; öfke patlamaları, ağlama nöbetleri, aşırı coşkulanma, heyecanlanma veya tedirginlik gibi yoğun hissedilen ve istikrarsız olan duygusal durumlar yaşar (Topçuoğlu, 2023). Ayrıca ergenlik dönemi, bireyin iç dünyasında oluşan pek çok çatışma nedeniyle umutsuzluk ve depresyon riskinin arttığı bir dönem olarak belirtilmektedir (Tamar ve Özbaran, 2004). Bu araştırma kapsamında; lise öğrencilerinin umut alt düzeyi puanları diğer boyutlara oranla daha yüksek çıkmış ve kötümser alt boyut puanları en düşük düzeyde yer almıştır. Bu konuda yapılan araştırmalar; umut düzeyi yüksek olan bireylerin yaşamları süresince karşılaştıkları zorluklarla baş etmek, karar verebilmek, inisiyatif kullanabilmek, stresli durumları yönetebilmek, esnek ve uyumlu olabilmek ile yılmazlık becerileri sergilemek gibi yönlerden daha başarılı olduklarını göstermektedir (Zeng vd., 2022; Ginevra vd., 2018; Ginevra vd., 2017; Savickas vd., 2009; Altınay, 2018; Hagen vd., 2005; Boo vd., 2021). Bu durum genç bireylerin; sürekli gelişen ve değişen 21. yüzyıl dünyasında kendilerine olumlu bir gelecek yapılandırmasını kolaylaştıracaktır (Temurtaş, 2022; Santilli vd., 2019; Santilli vd., 2020; Toker ve Kalıpçı, 2021; Ginevra vd., 2020; Snyder, 2002).

Kariyer kaygısı ölçeğinin alt boyutlarına bakıldığında lise öğrencilerinin meslek seçimine yönelik kaygı boyutuna ilişkin puan ortalaması $\bar{x}=3.21$ ile “kararsızım” düzeyinde ve aile etkisine yönelik kaygı boyutuna ilişkin puan ortalaması $\bar{x}=2,15$ ile “katılmıyorum” düzeyindedir. Bu durum lise öğrencilerinin meslek seçimine yönelik

kaygı düzeyinin, aile etkisine yönelik kaygıdan daha yüksek olduğunu göstermektedir. Lise öğrencilerinin içinde bulunduğu ergenlik dönemi onların; ilgi ve yeteneklerini daha çok fark ettiği, toplumsal kabule verdikleri önemin arttığı, arkadaşlık ilişkilerine daha çok zaman ayırdığı, benliğini tanıma ve kişilik gelişimi adına çatışmalar yaşadığı, özerkliğini kazanmaya çalıştığı ve tüm bunları yaparken meslek tercihi yaptığı, meslek kararı verdiği ve kendisi adına en doğru kariyer planlaması için uğraştığı bir zaman dilimini ifade etmektedir (Beyers, Soenens ve Vansteenkiste, 2024; Siyez, 2013:174; Işık, 2014; Akbaş ve Okutan, 2020; Korkmaz ve Kırdök, 2022; Dönmezer, 2003). Dolayısıyla bu araştırma kapsamında lise öğrencilerinin meslek seçimine yönelik kaygı düzeyinin aile etkisine yönelik kaygıdan daha yüksek olması, bireylerin gelişim dönemi görevlerine paralel bir sonuç olarak düşünülmektedir.

Lise öğrencilerinin 21.yüzyıl becerilerinin alt boyutlarına ilişkin yapılan bilgi ve teknoloji okuryazarlığı ($\bar{x}=3,76$) ve kariyer bilinci ($\bar{x}=3,76$) alt boyutları “katılıyorum” düzeyi ile en yüksek ortalamaya sahiptir. Diğer alt boyutlar olan girişimcilik ve inovasyon ($\bar{x}=3,23$) ile sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri ($\bar{x}=2,78$) “kararsızım” düzeyi ile ortalama bir puan aralığında yer almışken eleştirel düşünme ve problem çözme boyutu ($\bar{x}=2,34$) “katılmıyorum” ile en düşük düzeyde yer almaktadır. Buradan hareketle lise öğrencilerinin 21. yüzyıl beceri puanlarının; bilgi ve teknoloji okuryazarlığı alt boyutu yönünden daha yüksek, eleştirel düşünme ve problem çözme alt boyutu yönünden ise daha düşük seviyede olduğu söylenebilir. Benzer bir araştırma olan gençlerin sahip olduğu 21. yüzyıl becerilerini araştırmak amacıyla Engin ve Korucuk (2021) tarafından yapılan araştırma sonuçları incelendiğinde; bilgi ve teknoloji okuryazarlığı ortalamasının yüksek çıktığı görülmektedir. Ayrıca Valtonen ve arkadaşları (2021) yaptıkları çalışmada bilgi ve teknoloji kullanma becerilerinin her sene daha fazla değişime uğradığını belirtmişlerdir. Teknolojik ilerleme ve gelişmelere bağlı olarak içinde bulunduğumuz bilgi çağında bilgiyi kullanmanın ve yaymanın en kolay yolu teknolojik cihazlardır (Taş, 2018; Yıldız, 2024). Dünya genelinde her geçen gün teknolojinin ve dijital sistemlerin kullanıldığı alanlar genişlemektedir. Ülkemiz de dünyadaki gelişmeler doğrultusunda bilgi toplumu olmaya adapte olmak için teknolojik alt yapıya dayanan pek çok kamusal düzenleme yapmıştır (Alaca ve Yılmaz, 2016). Dijital teknolojik sistemlerin her alanda hızla ve artarak gelişmeye devam ettiği 21. yüzyıl dünyasında büyüyen çocuk ve gençler bu cihazlarla kuşatılmış durumdadır ve gün geçtikçe bu araçları kullanım süreleri artmaktadır (Zeybekoğlu Akbaş ve

Dursun, 2020). Bu durum, bilgi ve teknoloji okuryazarlığı alt boyutu ortalamasının diğer alt boyutlara göre daha fazla çıkmasının nedeni olarak düşünülmektedir. Özellikle internet, sosyal medya ve çeşitli dijital platformların kullanım sıklığının da arttığı düşünüldüğünde bu kanı güçlenmektedir (Büyükçorak ve Dinç, 2020). Eleştirel düşünme ve problem çözme alt boyutuna ilişkin puan ortalamasının diğer boyutlara kıyasla daha düşük düzeyde çıkmış olması değerlendirildiğinde; Çelik (2021) tarafından yapılan araştırma sonuçları bu araştırma ile benzer sonuçlar göstermektedir. Ancak bu sonucun aksine Engin ve Korucuk (2021)'un çalışmasında, katılımcıların eleştirel düşünme ve problem çözme becerisi düzeylerinin yüksek çıktığı görülmektedir. Bayley (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ise dezavantajlı durumda yaşayan öğrencilerin farklı düşünme ve yaratıcı problem çözme puanları diğer öğrencilerden daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Ek olarak farklı bir araştırmada; internet ve telefonsuz dört saatten fazla zaman geçiren katılımcılar, dört saatten az kalan katılımcılara oranla problem çözme becerileri ölçeğinden daha yüksek puan almışlardır (Aktaş, Dönmez, Canıbeyaz, Gedik, 2023). Tüm bu bilgilerden hareketle; teknolojinin ve dijital sistemlerin yaşamdaki kolaylaştırıcı etkisinin, bireylerin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin gelişimini olumsuz yönde etkilemiş olabileceği düşünülmektedir.

5.1.2. Cinsiyet, Okul Türü ve Sınıf Düzeyi Bakımından Sonuçlar

5.1.2.1. Gelecek Yönelimi (Cinsiyet, Okul Türü, Sınıf Düzeyi) Sonuçları

Cinsiyet bakımından gelecek yönelimine ilişkin puanlar değerlendirildiğinde; iyimser ($t=2.779$) $p<.05$) ve kötümser ($t=2.652$, $p<.05$) alt boyutlarda anlamlı farklılık bulunmuştur. Anlamlı farklılığın erkek öğrenciler lehine yüksek olduğu görülmekle birlikte iyimser puan ortalaması ($\bar{x}=3.01$) kötümser puan ortalamasından ($\bar{x}=2.11$) daha yüksektir. Buradan hareketle erkek öğrencilerin gelecek yönelimlerinin kızlara göre daha olumlu olduğu söylenebilir. Öğrencilerin gelecek yönelimleri hakkında yapılan pek çok araştırma (Jia, Hou ve Shen, 2022; Mello, Finan ve Worrell, 2013; Altınay, 2018; Gülşen, 2022; İmamoğlu ve Güler-Edwards, 2007; Güleri, 1998) incelenmiş ve bu konuda cinsiyet yönünden anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak Shoshana'nın (2020) yaptığı çalışmaya bakıldığında; İsrail'de eğitim gören Müslüman erkek öğrencilerin, geleceğin daha iyi olacağına dair inançlarının olmaması nedeniyle umutsuz oldukları, bu nedenle lise eğitimlerini yarıda bıraktıkları görülmektedir. Şimşek, Ünal, Erbay Mermer ve Özasan (2022) tarafından yapılan

araştırmada ise kız öğrencilerin gelecek beklentisinin erkek öğrencilerden daha düşük düzeyde olduğu saptanmıştır ve bu yönüyle araştırmamıza benzer bir sonuç olduğu söylenebilir. Araştırmamız kapsamında erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha olumlu gelecek yöneliminin olması, cinsiyete ilişkin roller bağlamında değerlendirilebilir. Bu noktada; kız çocuklarının hayallerinin, kariyer planlamalarının ve seçebilecekleri mesleklerin, içinde bulundukları toplumdan etkilendiğini söyleyen çalışmalar mevcuttur (Şeker, 2020). Greene ve DeBacker (2004) cinsiyet ve geleceğe yönelim ile ilgili hazırladıkları çalışmada, kadınların ve erkeklerin gelecek hayallerinin; araştırmanın yapıldığı zaman ve yerde yerleşik olan cinsiyet stereotiplerini yansıtacak biçimde farklılaştığını belirtmişlerdir.

Okul türü yönünden gelecek yönelimi bulguları incelendiğinde ise umut alt faktöründe ($f=2.597, <.05$) anlamlı fark bulunmuş; fen lisesi, meslek lisesi ve imam-hatip lisesi arasında fen lisesi lehine; sosyal bilimler lisesi ve meslek lisesi arasında meslek lisesi lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Buna göre; meslek lisesi öğrencilerinin umut alt boyutu puanları sosyal bilimler lisesi öğrencilerinden daha yüksektir ve fen lisesi öğrencilerinin umut alt boyutu puanları, meslek lisesi ve imam-hatip lisesi öğrencilerinden daha yüksek olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla fen lisesi öğrencilerinin gelecek yönelimlerinin diğer lise türlerinde eğitim gören öğrencilere kıyasla daha umutlu olduğu söylenebilir. Ancak bu araştırmanın aksine; Şimşek, Ünal, Erbay Mermer ve Özaslan (2022)'ın yaptığı çalışmada, fen lisesi öğrencilerinin gelecek beklenti düzeyleri diğer okul türleri arasında en düşük düzeyde olarak belirlenmiştir. Bu araştırma sonucunu doğrulayan başka bir çalışma bulunmamakla birlikte; fen lisesi öğrencileri, eğitim gördükleri okullara kayıt olabilmeleri için sekizinci sınıfın sonunda lise giriş sınavlarına girmektedirler. Bu sınavlardan aldıkları puanlar ile yerleştikleri okullar, sıralamada diğer okulların önünde ve üst sıralarda bulunan eğitim kurumlarıdır. Sekizinci sınıf öğrencileri, sınav öncesindeki süreçte ciddi bir sınav hazırlığının ardından aldıkları üst düzey puanlarla bu okullara yerleşmektedirler. Sınav hazırlık sürecinde yaşadıkları zorlukların ardından hedeflerine ulaşma deneyimini yaşamaktadırlar. Buradan hareketle; kendilerine güven duydukları gibi, kendileri ve çevrelerindeki kişilerce, gelecekte iyi bir eğitim alarak iyi mesleklere sahip olacaklarına dair de umutlu olmaları mümkündür, denilebilir. Zira yapılan pek çok araştırmada (Zeng vd., 2022; Ginevra vd., 2018; Ginevra vd., 2017; Savickas vd., 2009; Altınay, 2018; Hagen vd., 2005; Boo vd., 2021) geçtiği üzere;

umut düzeyi ve geleceğe olumlu bakış açısı yüksek olan bireylerin, zorluklarla baş edebilme ve stresli durumları yönetebilme becerileri daha yüksektir.

İnsan yaşamı boyunca yeni öğrenmeler ile gelişimini sürdürür. Yaş aldıkça öğrendikleri ile bakış açısı ve gelecek yönelimleri değişebilir (Nurmi, 1991). Trommsdorff ve arkadaşları (1979) iki yıl arayla yaptıkları araştırmada bireylerin gelecek yönelimlerinde zamanla farklılıklar olduğundan bahsetmektedirler. Altınay (2018) da yaptığı çalışmada ergenlerin olumlu gelecek yönelimleri ile yaş düzeyi arasında farklılıklar olduğunu, 15 yaşında bir ergenin olumlu gelecek yöneliminin 12-13 yaşındaki bir ergenden daha düşük olduğunu belirtmiştir. Ancak yaptığımız araştırmanın verileri incelendiğinde gelecek yöneliminde sınıf düzeyi yönünden anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bu durum örnekleme oluşturan öğrencilerin bakış açısına ve bireysel farklılıklara bağlı olarak düşünülebilir.

5.1.2.2. Kariyer Kaygısı (Cinsiyet, Okul Türü, Sınıf Düzeyi) Sonuçları

Cinsiyet yönünden kariyer kaygısına ilişkin bulgular incelendiğinde; meslek seçimine yönelik kaygı alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur ve anlamlı farklılığın kız öğrenciler lehine olduğu görülmüştür. Bu nedenle kız öğrencilerin meslek seçimine yönelik yaşadıkları kaygının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle kız öğrenciler kariyer kaygısını, meslek seçimi yönünden erkeklerden daha fazla hissetmektedirler. Araştırmanın diğer sonuçlarında belirtilen; erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla gelecek yönelimi açısından daha olumlu bakış açısına sahip olmaları da bu sonucu destekler niteliktedir. Alanyazına bakıldığında Göncü Akbaş ve Okutan (2020) tarafından yapılan araştırmada benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir; cinsiyet faktörüne ilişkin aile etkisine yönelik anlamlı bir farklılık bulunmazken meslek seçimine yönelik kız öğrencilerin kaygı düzeyi daha yüksektir. Bir diğer çalışma olan Kalafat ve Sancak'ın (2023) araştırmasında da kız öğrencilerin mesleki kaygısı erkek öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Meslek seçimine yönelik kaygı puan ortalaması daha yüksek olan kız öğrencilerin bu durumu; toplumsal norm ve beklentilere bağlı kariyer yapılandırmasını düşündürmektedir (Hartung, Porfeli ve Vondracek, 2005; Makarova, Aeschlimann ve Herzog, 2019; Şeker, 2020). Kız öğrencilerin; çevre beklentileri, çalışma koşulları, anne olma gibi etkenler nedeniyle kariyer seçimlerinde kendilerini sınırlandırmak durumunda kalmaları, meslek seçimi yönünden kaygı duymalarına neden gösterilebilir.

Okul türü bakımından kariyer kaygısı puanları değerlendirildiğinde; aile etkisine yönelik kaygı alt boyutu ($f=3.644<.05$) ile meslek seçimine yönelik kaygı alt boyutu ($f=5.219<.05$) ve toplamda ($f=5.857<.05$) anlamlı fark bulunmuştur. Bulunan anlamlı farklılık için toplam puana bakıldığında; fen lisesi ($\bar{x}=2,57$), imam-hatip lisesi ($\bar{x}=2,98$), meslek lisesi ($\bar{x}=2,97$) ve Anadolu lisesi ($\bar{x}=2,87$) arasında imam-hatip lisesi, meslek lisesi ve Anadolu lisesi lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Ayrıca imam-hatip lisesi ($\bar{x}=2,98$) ile sosyal bilimler lisesi ($\bar{x}=2,68$) arasında kariyer kaygısı toplam puan ortalamasına bakıldığında imam-hatip lisesi lehine anlamlı farklılık görülmektedir. Buradan hareketle; fen lisesi öğrencilerinin kariyer kaygısı puan ortalamasının diğer lise öğrencilerinden düşük olduğu söylenebilir. Ulaşılan bu sonucun gelecek yönelimi alt boyutu olan umut faktörüne ilişkin bulgularla eşleştiği düşünülmektedir. Gelecek yönelimi umutlu olan fen lisesi öğrencilerinin, kariyer kaygısı ortalamasının düşük olması olasıdır. Yapılan çalışmalar umudu yüksek olan bireylerin zorlayıcı yaşam olaylarına daha güçlü ve korkusuz yaklaşabileceklerini belirtmektedir (Savickas vd., 2009; Ginevra vd., 2017; Hagen vd., 2005; Çalışkan ve Dilmaç, 2021). Ayrıca geçmiş başarıları bireylerin özgüvenlerini artıracığından lise giriş sınavında başarı göstererek fen lisesini kazanan öğrencilerin, üniversite sınavı ve devamındaki kariyer yapılandırma aşamalarında diğer okul öğrencilerine nazaran daha az kaygı duymaları beklenebilir. Zeng ve arkadaşları (2022) yaptıkları araştırmada akademik özgüvenin, umut ve yaşam doyumu üzerinde etkisi olduğunu söylemektedir. Cırcır ve arkadaşları (2024) ise çalışmalarında düşük akademik başarı düzeyinin, gençlerin kariyerlerine endişe ile yaklaşmalarına neden olduğunu belirtmiştir. Kariyer kaygısı alt boyutları incelendiğinde ise aile etkisine yönelik kaygı boyutunda; imam-hatip lisesi ($\bar{x}=2.38$), fen lisesi ($\bar{x}=1.96$) ve sosyal bilimler lisesi ($\bar{x}=2.01$) arasında imam-hatip lisesi lehine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu durumda imam-hatip lisesi öğrencilerinin yaşadıkları kariyer kaygılarında aile etkisi alt boyutu ortalaması diğer lise öğrencilerinden daha yüksektir denilebilir. Bir diğer kariyer kaygısı alt boyutu olan meslek seçimine yönelik kaygı alt boyutu puanlarına bakıldığında; fen lisesi ($\bar{x}=2.91$) ile meslek lisesi ($\bar{x}=3.40$), imam-hatip lisesi ($\bar{x}=3.32$), Anadolu lisesi ($\bar{x}=3.29$) arasında fen lisesi lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, fen lisesi öğrencilerinin meslek seçimine yönelik kaygı ortalamasının; meslek, imam-hatip ve Anadolu lisesi öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğu söylenebilir. Kariyer kaygısı alt boyutları olan meslek seçimine yönelik kaygı ve aile etkisine yönelik kaygı puan ortalamalarına ilişkin sonuçlar birlikte

değerlendirildiğinde; imam-hatip lisesi öğrencilerinin aile etkisine yönelik kaygısı, fen lisesi öğrencilerinin ise meslek seçimine yönelik kaygısı diğerlerine oranla daha yüksek çıkmıştır. Nalbantoğlu Yılmaz ve Çetin Gündüz'ün (2018) lise öğrencilerinin kariyer kaygılarını araştırmak amacıyla yürüttükleri çalışmanın sonuçları incelendiğinde; aile etkisine yönelik kaygı puan ortalamaları meslek lisesi türünde yüksek çıkmışken, meslek seçimine yönelik kaygı bakımından okul türüne ilişkin anlamlı fark bulunamamıştır. Araştırmacılar elde edilen bu bulguları açıklamak amacıyla öğrencilerin algıladıkları okul başarı durumlarını incelemişler ve elde ettikleri bulgular ışığında; okul başarısı düşük ve orta olan öğrencilerin aile etkisine yönelik kaygı puan ortalamasının, okul başarısı yüksek olan öğrencilerin ise meslek seçimine yönelik puan ortalamasının yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Buradan hareketle araştırmacılar bu sonucu; okul başarısı düşük olan öğrencilerin girecekleri sınavlar konusunda başarısız olacaklarını düşünmeleri ve ailelerinin beklentilerini karşılayamamanın verdiği kaygı durumu olarak açıklamışlardır. Ancak araştırmamızda aile etkisine yönelik kaygıyı en fazla yaşayan öğrenciler imam-hatip lisesi öğrencileri olmuştur ve elimizde okul başarısı yönünden bir veri bulunmamaktadır. İmam-hatip liseleri kuruluş amacı gereği dini değerleri diğer lise türlerine göre daha fazla ön plana almış okullardır (Sarı, 2021; Öztürk, 2023). Dini, manevi ve değerlere yönelik içeriğin yoğunlukta olması, imam-hatip liselerinin aile etkisinin de daha fazla hissedildiği okullar olduğunu düşündürmektedir. Buradan hareketle aile etkisine yönelik kaygının en fazla hissedildiği okul türü imam-hatip lisesidir denilebilir. Fen lisesi öğrencilerinin meslek seçimine yönelik kaygısı değerlendirildiğinde ise Yavrutürk (2023) tarafından yapılan çalışmada öğrenciler mesleki kaygıyı; hedeflerine ulaşamama noktasında, odaklanamama, performans kaybı veya uyku problemi gibi durumlar ile açıklamışlardır. Ayrıca Nalbantoğlu Yılmaz ve Çetin Gündüz (2018), kariyer kararı verip vermeme durumunun da meslek seçimine yönelik kariyer kaygısını etkilediğini belirtmektedir.

Sınıf düzeyi değişkeni açısından kariyer kaygısı alt boyutlarından aile etkisine yönelik kaygı alt faktöründe ($f=2.779 < .05$) anlamlı farklılık bulunmuştur. Yapılan analiz sonucunda aile etkisine yönelik kaygı faktöründe 10.sınıf öğrencileri ile 11.sınıf öğrencileri arasında 10.sınıf öğrencileri lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Buna göre 10. sınıf öğrencilerinin aile etkisine yönelik kariyer kaygısı, 11. sınıf öğrencilerinden daha yüksektir denilebilir. Ergenlik dönemindeki gençler gün geçtikçe

kendi kişisel alanlarını ve tercihlerini oluşturmak ve özerk olmak istemektedirler (Özdemir ve Çok, 2011). Bu nedenle aile etkisine yönelik kaygının yaşla birlikte azalması beklenebilir. Ancak her ne kadar ergenler için arkadaşlarının fikirleri önemli olmaya başlasa da yaşamlarını etkileyecek kararlarda ailelerinin fikirlerini almak isteyebilirler (Wilks, 1986; Nurmi, 1991). Ayrıca bu noktada; liselerde eğitim gören öğrencilerin, üniversitede okumayı düşündükleri ve bu doğrultuda üniversite sınavında sorularını yanıtlayacakları alana yönelik ders seçimlerini 10. sınıfın sonunda yaptıkları akla gelmektedir. Dolayısıyla öğrenciler; okul rehberlik servisleri kadar ailelerinin de görüşlerini almakta olduklarından 10. sınıf öğrencilerinin aile etkisine yönelik kaygısı, 11. sınıf öğrencilerinden daha yüksek çıkmıştır denilebilir.

5.1.2.3. 21. Yy. Becerileri (Cinsiyet, Okul Türü, Sınıf Düzeyi) Sonuçları

21. yüzyıl becerileri cinsiyet yönünden incelendiğinde; eleştirel düşünme ve problem çözme alt boyutunda ($t=2.236$) $p<.05$) erkek öğrenciler ($\bar{x}=2.42$) lehine, sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri alt boyutunda ($t=-2.182$) $p<.05$), kız öğrenciler ($\bar{x}=2.84$) lehine ve kariyer bilinci alt boyutunda ($t=-2.825$) $p<.05$) kız öğrenciler ($\bar{x}=3.81$) lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Buna göre; 21. yüzyıl becerileri bakımından erkek öğrencilerin eleştirel düşünme ve problem çözme beceri puan ortalamaları kızlardan daha yüksek olduğu ve kız öğrenciler sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri ile kariyer bilinci alt faktörlerinde erkelerden daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular ışığında alanyazın incelenmiştir. Can Göl (2023), Kanwal ve Choudhary (2023) ile Konate (2022) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre; mevcut araştırmanın aksine, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinde kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık vardır. Benzer bir sonuç Ay ve Akgöl (2008)'ün öğrencilerin eleştirel düşünme gücüne ilişkin yaptığı çalışmada da görülmektedir; kız öğrencilerin eleştirel düşünme gücü erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Sosyal sorumluluk ve liderlik alt boyutu ile ilgili; Engin ve Korucuk (2021) -yine bu araştırmadan farklı olarak - erkek öğrencilerin sosyal sorumluluk ve liderlik becerilerinin kız öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kariyer alt boyu değerlendirildiğinde ise Engin ve Korucuk (2021)'un çalışmasından elde edilen bulgulara göre kız öğrencilerin kariyer bilinci erkek öğrencilerden daha yüksektir ve bu mevcut araştırma ile benzer bir sonuçtur. Can Göl (2023)'ün çalışmasında kariyer bilinci becerisine ilişkin sonuçlara bakıldığında, sonuçların bu araştırmanın paralelinde olduğu görülmektedir ve kız öğrencilerin lehine

anlamli farklılık vardır. Ayrıca yapılan araştırmaların bazıları, 21. yüzyıl becerileri ile cinsiyet arasında anlamli bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Soruklu ve şentürk, 2023; Öztürk, 2023; Varki (2020). Tüm bu bilgilerden hareketle sonuçlara bakıldığında; elde edilen veriler bağlamında benzer sonuçlar bulunmakla birlikte farklı sonuçların bulunduğu pek çok araştırmaya ulaşılmıştır. Teknolojik gelişmelere bağlı durmadan devam eden değişimin içerisindeki bireyin dünyadaki sürekli değişime ayak uydurabilmesi ancak kendini sürekli geliştirmesi ile mümkün olacağından (Lodi vd.,2021) 21. yüzyıl becerileri olarak belirtilen yeterlikler ön plana çıkmaktadır. 21. yüzyıl becerilerine dair ortak bir tanım bulunmamakla beraber (Joynes vd, 2019) 21. yüzyıl becerileri çağdaş yaşamda insanın hayatta kalabilmek için sahip olması gereken beceriler olarak tanımlanmaktadır (Yıldız, 2024). Bu doğrultuda 1980'lerden itibaren çeşitli hükümetler, politika yapıcılar, kurumlar, eğitimciler veya şirketler değişen iş yeri koşullarına yönelik araştırmalar yapmışlar (Altınpulluk ve Yıldırım, 2021). Her ne kadar pek çok ülke bu konuda araştırmalar yapıyor olsa da her ülke, her kültür, her eğitim kurumu ve her aile birebir benzer ihtiyaçlara ve özelliklere sahip değildir. Aynı şekilde her birey eşit gelişim fırsatlarına da sahip değildir. Bilindiği üzere bireyler; doğuştan getirdikleri özelliklerinden belki daha çok, maruz kaldıkları uyaranlar ve sahip oldukları öğrenmeler ile gelişimlerini sürdürmekte ve geleceklerini şekillendirmektedirler (Ellison vd., 2014; Santilli vd., 2015). Buradan hareketle; farklı ebeveynler, farklı sosyo-ekonomik imkânlar, farklı yetişme tarzları gibi etkenlere bağlı olarak bireysel farklılıklar oluşması doğaldır. Bu araştırma kapsamında elde edilen sonuçların alanyazındaki başka araştırmalarla benzer ve farklı sonuçlarının olması da bireysel farklılıklar bağlamında değerlendirilebilir.

Okul türü bakımından 21. yüzyıl becerileri değerlendirildiğinde ise; bilgi ve teknoloji okuryazarlığı ($f=2.652<.05$), eleştirel düşünme ve problem çözme ($f=2.781<.05$) ve sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri ($f=2.852<.05$) alt faktörlerinde anlamli farklılıklar bulunmuştur. Bunlar; bilgi ve teknoloji okuryazarlığı alt boyutunda imam-hatip lisesi ($\bar{x}=3.65$) ile sosyal bilimler lisesi ($\bar{x}=3.91$) arasında sosyal bilimler lisesi lehine; eleştirel düşünme ve problem çözme boyutunda imam-hatip lisesi ($\bar{x}=2.52$) ile fen lisesi ($\bar{x}=2.22$) ve Anadolu lisesi ($\bar{x}=2.24$) arasında imam-hatip lisesi lehine; sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri boyutunda sosyal bilimler lisesi ($\bar{x}=2.68$) ile meslek lisesi arasında ($\bar{x}=2.93$) meslek lisesi lehine bulunan anlamli farklılıklardır. Elde edilen bu sonuçlara göre; sosyal bilimler lisesi öğrencilerinin bilgi

ve teknoloji okuryazarlığı puan ortalamasının imam-hatip lisesi öğrencilerinden yüksek olduğu; imam-hatip lisesi öğrencilerinin eleştirel düşünme ve problem çözme puan ortalamasının fen ve Anadolu lisesi öğrencilerinden yüksek olduğu ve meslek lisesi öğrencilerinin sosyal sorumluluk ve liderlik becerilerine ilişkin puan ortalamasının sosyal bilimler lisesi öğrencilerinden yüksek olduğu görülmektedir. Konu ile ilgili alanyazın incelendiğinde; 21. yüzyıl becerilerini okul türleri bağlamında ele alan çalışmanın azlığı dikkat çekicidir. Can Göl'ün (2023) bu konuda yaptığı araştırmada; Anadolu lisesi öğrencilerinin bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerileri meslek lisesi öğrencilerinden daha yüksek bulunmuştur. Aynı araştırmada meslek lisesi öğrencilerinin eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri; fen lisesi, imam-hatip lisesi ve güzel sanatlar lisesi öğrencilerinden daha düşük düzeyde bulunmuştur. Kısacası ilgili araştırma sonuçları; meslek lisesi öğrencilerinin hem eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri hem de bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerilerinde diğer liselere oranla düşük değerlere sahip olduğunu göstermektedir. Buna göre Can Göl (2023)'ün çalışması ile bu araştırma arasında benzerliğe rastlanamamıştır. Lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri hakkında Çelik (2021) ise konuyu öğrencilerin yükseköğretime hazırlık yaptıkları puan türü yönünden ele almıştır. Çelik (2021) yaptığı çalışmada; eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin EA puan türünde yükseköğretime hazırlanan öğrencilerde SAY puan türündeki öğrencilere kıyasla daha fazla bulunduğunu belirtmiştir. Bu araştırmada elde edilen; imam-hatip lisesi öğrencilerinin fen ve Anadolu Lisesi öğrencilerine göre eleştirel-düşünme ve problem çözme yönünden daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları sonucu, Çelik (2021)'in çalışması açısından değerlendirildiğinde; öğrencilerin eğitim gördüğü alan ile sahip olduğu beceriler arasında anlamlı bir ilişki olabileceğini düşündürmektedir. Buna göre; imam-hatip lisesi eğitim müfredatının öğrencilere, inanç esasları ve temel ilkelerini akla dayalı biçimde açıklamak ve karşı fikirlere cevap verebilmek (Algül ve Meydan, 2022) gibi beceriler kazandırmasının, öğrencilerin eleştirel-düşünme ve problem çözme yönünden gelişmelerine katkı sağladığı düşünülebilir. Bu araştırmada anlamlı farklılık olarak öne çıkan diğer bir bulgu, sosyal bilimler lisesi öğrencilerinin bilgi ve teknoloji okuryazarlığı alt boyutunda imam-hatip lisesi öğrencilerinden daha yüksek puan ortalamasına sahip olmasıdır. İlk kez 2003-2004 eğitim-öğretim yılında faaliyete geçen sosyal bilimler liseleri, üniversite hocalarından oluşan bir bilim danışma kuruluna sahip okullar olarak, edebiyat ve sosyal bilimler alanlarında ihtiyaç duyulan üstün nitelikli bilim insanlarını yetiştirmeyi ve öğrencileri bu alanlarda

araştırma yapmaya yöneltmeyi amaçlamaktadır (Boybeyi ve Boybeyi, 2007). Kuruluşundan bu güne üniversiteler ile işbirliği içinde olmaları ve bilimsel çalışmalara ağırlık vermeleri nedeniyle sosyal bilimler lisesi öğrencileri, bilgiye ulaşma kaynaklarını daha fazla kullanıyor olabilirler. Ek olarak; imam hatip lisesi öğrencilerinin bilgi ve teknoloji okuryazarlığı konusunda daha düşük ortalamaya sahip olmaları, öğrencilerin teknolojik cihazları kullanmayı tercih edip etmemeleri veya teknolojik cihazlara sahip olup olmama durumu ile de ilgili olabilir. Lise öğrencilerinin sahip olduğu 21. yüzyıl becerilerine okul türü açısından yaklaşıldığında elde edilen son bulgu, meslek lisesi öğrencilerinin sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri yönünden sosyal bilimler lisesi öğrencilerinden daha yüksek ortalamaya sahip olmasıdır. Meslek liselerinin kuruluş amacı öğrencilerine meslek edindirmektir. Bu süreçte öğrenciler, örgün eğitimde edindikleri bilgiyi sahada uygulayarak seçtikleri mesleğin becerilerini kazanmak amacıyla çeşitli kurum ve kuruluşlarda stajyer olarak görev alırlar (Kablay, 2021). Her ne kadar bu stajyerlik tam zamanlı bir işe yerleşme durumu olmasa da öğrencinin görev alarak sorumluluk üstlendiği ve inisiyatif kullandığı bir süreçtir. Bu tür bir deneyime sahip olmaları meslek lisesi öğrencilerinin sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri yönünden, henüz çalışma hayatını deneyimlememiş olan sosyal bilimler lisesi öğrencilerine nazaran yüksek ortalamaya sahip olmalarının nedeni olarak düşünülebilir.

Araştırma verileri incelendiğinde 21. yüzyıl becerilerinde sınıf düzeyi yönünden anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu yönü ile Çelik (2021) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları ile benzerdir denilebilir. Zeybek (2019)'ın yaptığı araştırmanın bulguları incelendiğinde 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri düzeyi 9. ve 10. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olarak belirlenmiştir. Önür ve Kozikoğlu'nun (2018) ortaokul öğrencilerine yönelik yaptığı çalışma sonucuna göre ise sınıf düzeyi yükseldikçe 21. yüzyıl becerilerinin azaldığı görülmüştür. Elde edilen bu farklılıkların araştırmaların yapıldığı yer, zaman, sosyo-ekonomik değişkenler ve bireysel özellikler nedeniyle ortaya çıktığı düşünülmektedir.

5.1.3. Değişkenler Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Lise öğrencilerinin gelecek yönelimi puanları, kariyer kaygısı puanları ve 21. yüzyıl becerilerine ilişkin puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda; kariyer kaygısı ile gelecek yönelimi arasında ($r = -.29$) düşük düzeyde negatif anlamlı; kariyer kaygısı ile 21.yy

becerileri arasında ($r = -.22$) düşük düzeyde negatif anlamlı ve gelecek yönelimi ile 21.yüzyıl becerileri arasında ($r = .34$) düşük düzeyde pozitif anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Buradan hareketle; gelecek yönelimi artan öğrencilerin kariyer kaygısının azaldığı, 21. yüzyıl becerileri artan öğrencilerin kariyer kaygısının azaldığı ve 21. yüzyıl becerileri artan öğrencilerin gelecek yöneliminin de arttığı söylenebilir.

Konu ile ilgili olarak alanyazında bulunan araştırmalar incelenmiştir. Buna göre; Korkmaz'ın (2023) araştırmasında; umut, iyimserlik ve karamsarlıktan oluşan gelecek vizyonları ile proaktif kariyer davranışları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Temurtaş (2022) ise araştırmasında gelecek yönelimi, kariyer uyumu, meslek kararı verme öz yetkinliğinin birbirleri ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler içinde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Taş ve Özmen (2019) yaptıkları çalışmada meslek seçimi sürecinde ailenin desteğinin, hem olumlu gelecek beklentisini hem de kariyer uyum yeteneklerini doğrudan etkilediğini belirtmiştir. Fusco ve arkadaşları (2019) tarafından yapılan çalışmada geleceğe yönelik yönelim ve dayanıklılık; taahhütte bulunmayla pozitif, bağlılık ve keşifle özdeşleşmeyle pozitif, mesleki esneklik ve kendinden şüphe duymayla ise negatif yönde ilişkili olarak ifade edilmiştir. Can Göl'ün (2023) yaptığı araştırma sonuçlarına bakıldığında kariyer kaygısı ile kariyer özyeterliliğine ait puanlar arasında ise negatif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ve ayrıca 21. yy beceri puanları arttıkça kariyere ilişkin özyeterlik puanlarının da artıp kariyer kaygısının azaldığı görülmektedir. Aydoğan ve diğerleri (2022) ise üniversite öğrencilerinin kariyer farkındalıkları ile 21. yüzyıl becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları araştırma sonucunda; öğrencilerin kariyer farkındalığı ile 21. yüzyıl becerileri arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki saptamışlardır. Konate'nin (2022) çalışması değerlendirildiğinde; öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri ile 21. yüzyıl becerileri ve umut düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Akıncı (2022) tarafından yapılan araştırma sonucunda, öğrencilerin 21. yüzyıl beceri puanları ve kariyer kaygısı puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Demir ve Çolakkadıoğlu (2023) yaptıkları çalışmada gelecek vizyonları ile yaşam doyum düzeyleri (pozitif) ve akılcı olmayan inançları (negatif) arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yıldırım Kurtuluş ve diğerlerinin (2022) yaptığı araştırma sonuçlarına bakıldığında ergenlerin benlik saygısı ve gelecek beklentisi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve bu iki değişkenin kariyer kaygısı ile negatif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu sonucuna

ulaşılmıştır. Zeng ve arkadaşlarının (2022) çalışmasına bakıldığında; umut, gelecekteki iş benliği, kariyer uyumluluğu ve akademik öz yeterliliğin yaşam memnuniyetiyle pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Samancı (2023)'nın araştırması, öğrencilerin kariyer kaygısı puan ortalamaları ile toplam gelecek beklentisi puan ortalamaları arasında zayıf düzeyde ve negatif anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Boo ve arkadaşları (2021) ise yaptıkları araştırmanın sonunda; kariyer uyumluluğunun az da olsa kariyer kaygısı ile ilişkili olduğu, gelecek zaman perspektifinin ise kariyer kaygısı ile negatif yönde ilişkisinin bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır. İlgili araştırmalar neticesinde ulaşılan sonuçların, bu araştırma kapsamında ulaşılan sonuçları destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Bireyin gelecekte karşılaşacağı yaşam olaylarına yönelik tutumu, umut, iyimserlik ve kötümserliğin olmaması durumu kavramlarına bağlı olacaktır (Toker ve Kalıpçı, 2021; Guichard, 2015; Ginevra vd., 2018; Ginevra vd., 2020). Bu nedenle lise dönemindeki bir gencin zorluklarla başa çıkabilme sürecine katkı sağlayacak olan bu kavramlar, olumlu kariyer yapılandırması için oldukça önemlidir (Savickas vd., 2009; Ginevra vd., 2017). Umudu olan bir birey problemleri ile baş edebilir ve kaygı verici durumları yönetebilir (Çalışkan ve Dilmaç, 2021; Hagen vd., 2005; Temurtaş, 2022; Çetin ve Murat, 2023). Ayrıca gelecek yönelimi iyimser olan kişiler olumsuz yaşam olayları ile kötümser olanlara göre daha iyi baş edebilirler (Çalışkan ve Uzunkol, 2018). Dolayısıyla iyimserlik, bireyin psikolojik ve fiziksel refahı için faydalıdır (Scheir vd., 1994). Lise yılları, ergenlik dönemindeki bireyin kendini keşfettiği ve üst öğrenim kurumu olan üniversiteye veya bir mesleğe hazırlandığı dönemdir (Yayla, 2023). 21. yüzyılın durmaksızın ilerleyen bilimsel ve teknolojik gelişmeleri, işveren beklentilerinin değişimi ve iş koşullarındaki farklılaşmanın olduğu bu süreçte üniversiteye hazırlanan ve meslek kararı vererek kendine bir yaşam inşa etmeye çalışan (Akıncı, 2022) gencin, endişe ve huzursuzluk yaşaması doğaldır (Akça, Korkmaz ve Alkal, 2018). Bu noktada gençleri geleceğin dünyasının değişen ve gelişen meslek yaşamlarına hazırlamak amacıyla 21. yüzyıl becerilerine sahip şekilde yetiştirmek önemlidir. Değişime ayak uydurma, esnek ve yaratıcı olma, problem çözme ve işbirliği kurma gibi birtakım 21. yüzyıl becerileri aynı zamanda bireyin umutlu ve iyimser olabilmesini de kolaylaştırıcı beceriler olarak düşünülebilir. Buna göre; zorluklarla baş edebilen, ilgi alanları geniş ve öğrenme isteği yüksek olan kişilerin geleceğin zorlukları ve istihdam edilme konusunda daha az endişelenmesi

beklenebilir (Boo vd., 2021). Dolayısıyla bu araştırmadan elde edilen sonuçlar ve alanyazındaki araştırmalardan yola çıkarak; 21. yüzyıl becerileri arttığında gelecek yöneliminin artacağı, 21. yüzyıl becerileri ve gelecek yöneliminin arttığı durumda kariyer kaygısının azalacağı düşünülebilir.

5.1.4. 21. Yüzyıl Becerilerinin Aracı Rolüne İlişkin Sonuçlar

Bu araştırmada, lise öğrencilerinin gelecek yönelimi ve kariyer kaygısı ilişkisinde 21. yüzyıl becerilerinin aracı rolü olup olmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgular ışığında 21. yüzyıl becerilerinin bu ilişkiye kısmen aracılık ettiği söylenebilir.

Araştırmada yer alan değişkenler bağlamında alanyazın taraması yapıldığında, tüm yönleriyle benzer araştırma bulunamamakla birlikte bu araştırma ile ilgili olabileceği düşünülen çalışmalar incelenmiştir. Buna göre; Boo ve arkadaşları (2021) yaptıkları araştırmada; gelecek zaman perspektifinin kariyer uyumu ve kariyer kaygısı arasındaki ilişkide kısmi aracı rolde olduğunu belirtmişlerdir. Yıldırım Kurtuluş ve arkadaşları (2022) ise araştırma sonuçlarına göre, ergenlerin benlik saygısı ve kariyer kaygısı arasında gelecek beklentisinin aracı rolü olduğunu bulmuşlardır. Doğanülkü ve Güneşlice (2022) kariyer karar pişmanlığının, gelecek vizyonları ile proaktif kariyer davranışları arasındaki ilişkide düzenleyici rolde olduğunu saptamışlardır. Taş ve Özmen (2019)'in araştırma sonuçlarına göre; olumlu gelecek beklentisi -kısmi de olsa- meslek seçiminde aile desteği ve kariyer uyum yetenekleri arasındaki ilişkide aracı roldedir. Bölükbaşı ve Kırdök (2019) kariyer uyumu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide, gelecek yöneliminin tam aracılık rolüne sahip olduğu belirtmişlerdir.

Yapılan çalışmalar ve bu araştırma sonuçları birlikte değerlendirildiğinde; araştırma değişkenleri olan gelecek yönelimi, kariyer kaygısı ve 21. yüzyıl becerilerinin birbirleri ile ilişkilerinin olduğu görülmektedir. Gelecek yöneliminin alt boyutları olan umut ve iyimserliğin, bireyin kariyer sürecine katkı sağlayarak kariyer kaygısını azalttığı ve 21. yüzyıl becerilerinin bireyi güçlendirerek olumlu bakış açısını desteklediği, dolayısıyla aracılık etkisini gösterdiği düşünülmektedir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde, gerçekleştirilen çalışmadan elde edilen bulgular ışığında gelecekte yapılacak çalışma ve uygulamalara ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Öneriler şu şekildedir;

1. Aile gelir düzeyi, anne-baba eğitim durumu, okul başarısı gibi değişkenler ile

araştırmanın kapsamı genişletilebilir.

2. 21. yüzyıl becerileri ve gelecek yönelimlerine ilişkin boylamsal araştırmalar yapılabilir.

3. Öğrencilerin gelecek yönelimleri ve kariyer kaygısını etkileyen faktörler hakkında hem nitel hem nicel araştırmalar yapılabilir.

4. 21. yüzyıl becerileri ve kaygı ile ilgili farklı kültürlerde çalışmalar yapılarak karşılaştırmalar yapılabilir.

5. 21. yüzyıl becerileri temelli uygulamalı çalışmalar yapılarak kazanılan becerilerin gelecek yönelimine ve kariyer kaygısına etkisi araştırılabilir.

KAYNAKLAR

- Abdullah, M. Q. (2018). Optimism/pessimism and its relationship with locus of control among children and adolescents. *Mathews Journal of Psychiatry & Mental Health*, 3(1), 017. Erişim: 5 Nisan 2024, <https://www.mathewsopenaccess.com/full-text/optimism-pessimism-and-its-relationship-with-locus-of-control-among-children-and-adolescents>
- Adıgüzel, O., & Erdoğan, A. (2016). Anne Roe ve Holland'ın kişilik kuramları ile Shein'in kariyer değerlerinin içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmesi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(3). <https://dergipark.org.tr/en/pub/uaifd/issue/21601/231988>
- Ahmad, R., & Bujang, S. (2013). Issues and challenges in the practice of performance appraisal activities in the 21st century. *International Journal of Education and Research*, 1(4), 1-8. Erişim: 2 Nisan 2024, <https://www.academia.edu/download/33106205/45.pdf>
- Aggarwal, A. (2021). *Global framework on core skills for life and work in the 21st century*. ILO. Geneva. Erişim: 2 Nisan 2024, <https://www.voced.edu.au/content/ngv:91128>
- Akbaş, M. G., & Okutan, E. (2020). Lise öğrencilerinin kariyer kaygısına yönelik alan araştırması: Antalya ili örneği. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8(20), 158-187. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1164722>
- Akça, M. Ş., Korkmaz, O., & Alkal, A. (2018). Gelecek vizyonları ölçeği Türkçe formu geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 1-21. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/610903>
- Akhan, O. (2022). Tarih öğretmenlerinin derslerinde aktif öğrenme yöntem ve tekniklerini kullanmalarına yönelik deneyimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 26(2), 431-444. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1394005>
- Akıncı, A. Y. (2022). Anadolu lisesi öğrencilerinin yirmi birinci yüzyıl becerileri ve kariyer kaygısı. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(57):1338-1345. <http://dx.doi.org/10.29228/JO>
- Aktaş, E., Donmez, E., Canıbeyaz, R., & Gedik, M. (2023). Üniversite öğrencilerinde mobil bağımlılık düzeyi ve problem çözme becerisinin incelenmesi. *Fenerbahçe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 188-204. <https://doi.org/10.56061/fbujohs.1183929>
- Alaca, E., & Yılmaz, B. (2016). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı ve bilgi toplumuna dönüşüm: Türkiye'de durum. *Türk Kütüphaneciliği*, 30(3), 507-523. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/805290>
- Albano, A. M., & Kendall, P. C. (2002). Cognitive behavioural therapy for children and adolescents with anxiety disorders: clinical research advances. *International Review of Psychiatry*, 14(2), 129-134. <https://doi.org/10.1080/09540260220132644>
- Algül, Ö., & Meydan, H. (2022). Aihl Kelam Ders Kitabında "Dinin Anlaşılmasında Farklı Yorumlar" Ünitesinin Eleştirel Düşünme Açısından İncelenmesi. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*(13), 95-120. <https://doi.org/10.53112/tudear.1100038>
- Altınay, B. (2018). *12-15 Yaş grubu ergenlerin gelecek yönelimlerinin pozitif psikolojinin bazı değişkenleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Altınpulluk, H., & Yıldırım, Y. (2021). 2010-2019 yılları arasında yayınlanan 21. Yüzyıl becerileri araştırmalarının incelenmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 11(1), 438-461. <https://doi.org/10.18039/ajesi.734426>
- Altun, B., & Arslan, H. (2021). 2000 yılı sonrası doğan öğrencilerin 21.yüzyıl becerileri ile kariyer planlaması ve teknoloji yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.

- Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8 (15), 48-65. Erişim: 8 Nisan 2024, https://www.uysad.com/FileUpload/as907385/File/90_basak_altun_huseyin_arslan_2000_yili_sonrasi_dogan_ogrencilerin_21.yuzyil_becerileri_ile_kariyer_planlamasi_.pdf
- Anagün, Ş. S. (2018). Teachers' perceptions about the relationship between 21st century skills and managing constructivist learning environments. *International Journal of Instruction*, 11(4), 825-840. Erişim: 31 Mart 2024, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1191700.pdf>
- Arslan, A. (2020). Öğretmen adayları perspektifinden pandemi öncesi ve sonrası öğrencilere kazandırılması gereken 21. yüzyıl becerilerinin belirlenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 553-571. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.779446>
- Aslan, M., & Doğan, S. (2020). Dışsal motivasyon, içsel motivasyon ve performans etkileşimine kuramsal bir bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(26), 291-301. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.638479>
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/302499>
- Atasever, A. N. (2023). Kariyer planlama psikoeğitim programının kariyer gelişimine etkisi. *Rahva Teknik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 45-57. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2833129>
- Atış Akyol, N. & Aşkar, N. (2022). Erken çocukluk döneminde 21. yüzyıl becerileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(3), 2597-2629. <https://doi.org/10.17152/gefad.1081472>
- Ay, Ş., & Akgöl, H. (2008). Eleştirel düşünme gücü ile cinsiyet , yaş ve sınıf düzeyi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 1(2), 65-75. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/304497>
- Ayas, T., Deniz, M., & Kağan, M. (2010). Ginzberg ve arkadaşlarının gelişim kuramına dayalı örnek bir mesleki grup rehberliği çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 7 (2), 1096-1117. Erişim: 17 Nisan 2024, <https://www.j-humansciences.com/mod/page/view.php?id=95#gsc.tab=0&gsc.sort=>
- Aydoğan M., Karatepe R., & Yelken, Y. T. (2022). Üniversite öğrencilerinin kariyer farkındalıklarıyla 21. yüzyıl becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1578-1597. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1132893>
- Bacanlı, F. (2013). Özellik-faktör uyumlu kuramlar. B. Yeşilyaprak (ed.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya*. (4. baskı) içinde (s.90-133). Ankara: Pegem Akademi.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173–1182. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.6.1173>
- Battelle for Kids. (2019). *Partnership for 21st century learning: Framework for 21st century learning definitions*. Erişim: 2 Nisan 2024, https://www.battelleforkids.org/wp-content/uploads/2023/11/P21_Framework_DefinitionsBFK.pdf
- Batumlu, D., & Erden, M. (2007). Yıldız Teknik Üniversitesi yabancı diller yüksek okulu hazırlık öğrencilerinin yabancı dil kaygıları ile İngilizce başarıları arasındaki ilişki. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(1), 24-38. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/63258>

- Bayley, S. H. (2022). Learning for adaptation and 21st-century skills: Evidence of pupils' flexibility in Rwandan primary schools. *International Journal of Educational Development*, 93, 102642. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2022.102642>
- Bekman, M. (2022). Halkla ilişkiler uygulamalarında nicel araştırma yöntemi: İlişkisel tarama modeli. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 238-258. <https://doi.org/10.54707/meric.1143322>
- Beyers, W., Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2024). Autonomy in adolescence: a conceptual, developmental and cross-cultural perspective. *European Journal of Developmental Psychology*, 1-21. <https://doi.org/10.1080/17405629.2024.2330734>
- Bi, X., Wang, S., & Ji, Y. (2022). Parental autonomy granting and adolescents' life satisfaction: The mediating roles of emotional self-efficacy and future orientation. *Journal of Happiness Studies*, 23(5), 2113-2135. <https://doi.org/10.1007/s10902-021-00486-y>
- Bilici, H., & Kutukız, D. (2018). Turizm eğitimi alanlara dair kariyer beklentileri: Fethiye ilçesinde bir araştırma. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 5 (3), 23-35. <https://jrtr.org/index.php/jrtr/article/download/280/281>
- Binkley, M., Erstad, O., Herman, J., Raizen, S., Martin, R., & Rumble, M. (2010). *Defining 21st century skills. Assessment & teaching of 21st century skills*, The University of Melbourne. Erişim: 31 Mart 2024, <https://www.intel.com.tr/content/dam/www/public/emea/tr/tr/pdf/education/tools-and-resources/century21-skills-report.pdf>
- Boo, S., Wang, C., & Kim, M. (2021). Career adaptability, future time perspective, and career anxiety among undergraduate students: A cross-national comparison. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 29, 100328. <https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2021.100328>
- Boybeyi, S., & Boybeyi, M. (2007). Sosyal bilimler lisesi örneğinde ortaöğretim: eğitim programlarında farklılaşmanın sonuçları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 11(11), 51-55. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/198245>
- Bölükbaşı, A., & Kırdök, O. (2019). Lise öğrencilerinin kariyer uyumu ve yaşam doyumu ilişkisinde gelecek yöneliminin aracı rolü. *Eğitim ve Bilim*, 44(200). <https://doi.org/10.15390/EB.2019.8090>
- Budak, N. (2021). Geleceğin meslekleri ve dijital beceriler. C. Selek Öz (ed.). *Çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri seçme yazılar – V içinde* (s.283-312), Sakarya: Değişim Yayınları. Erişim: 15.04.2024 https://ceko.sakarya.edu.tr/sites/ceko.sakarya.edu.tr/file/11_Gelecegin_Meslekleri_ve_Dijital_Beceriler_Nazan_BUDAK2.pdf
- Bulut, B., & Bacanlı, F. (2023). Gelecek oryantasyonu ölçeği'nin Türk lise öğrencilerine uyarlanması. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 6(2), 101-113. <https://doi.org/10.58501/kpdd.13966455>
- Büyükçorak, M., & Dinç, M. (2020). Sosyal medyanın aşırı kullanımının psikolojik etkileri ve Türk gençlerinin sosyal medyayı kullanım özellikleri. *Psikoloji Araştırmaları*, 1(1), 30-33. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2865933>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2022). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. (32. baskı). Ankara:Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Özkahveci, Ö., & Demirel, F. (2004). Güdülenme ve öğrenme stratejileri ölçeğinin türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 4(2), 207-239. Erişim: 12 Nisan 2024, https://www.researchgate.net/profile/Oezcan-Akguen/publication/279175043_Gudulenme_ve_Ogrenme_Stratejileri_Olceginin_Tur

[kce Formunun Gecerlik ve Guvenirlik Calismasi/links/5c248bea458515a4c7fb2fae/Gueduelenme-ve-Oegrenme-Stratejileri-Oelceginin-Tuerkce-Formunun-Gecerlik-ve-Guevenirlik-Calismasi.pdf](https://kce-Formunun-Gecerlik-ve-Guvenirlik-Calismasi/links/5c248bea458515a4c7fb2fae/Gueduelenme-ve-Oegrenme-Stratejileri-Oelceginin-Tuerkce-Formunun-Gecerlik-ve-Guevenirlik-Calismasi.pdf)

- Can Göl, R. (2023). *Güzel sanatlar lisesi ile diğer liselerde öğrenim gören öğrencilerin 21.yy becerileri- kariyer özyeterliği ve kaygısı düzeylerinin karşılaştırılması ve sanatla ilgili mesleklere ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Cansoy, R. (2018). Uluslararası çerçevelere göre 21. yüzyıl becerileri ve eğitim sisteminde kazandırılması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 3112-3134. <https://doi.org/10.15869/itobiad.494286>
- Cardoso, P., Silva, J. R., Gonçalves, M. M., & Duarte, M. E. (2014). Narrative innovation in life design counseling: The case of Ryan. *Journal of Vocational Behavior*, 85(3), 276-286 <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2014.08.001>
- Care, E., & Luo, R. (2016). *Assessment of transversal competencies: Policy and practice in the Asia-Pacific region*. UNESCO. Erişim: 7 Nisan 2024, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246590>
- Carvalho, R. G. (2015). Quantitative and qualitative assessment of adolescents' future time perspective. *Paidéia (Ribeirão Preto)*, 25, 163-172. <https://doi.org/10.1590/1982-43272561201504>
- CASEL. (2022). Collaborative for academic, social, and emotional learning. *what is the casel framework?* Erişim: 3 Nisan 2024, <https://casel.org/fundamentals-of-sel/what-is-the-casel-framework/>
- Cengiz, S. A. (2019). *Endüstri 4.0 sürecinin eğitim sistemine yansımaları; Türkiye örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Cırcır, O., Uzun, K., Tagay, O., & Gönültaş, O. (2024). Ergenlerde kariyer kaygısının mükemmeliyetçilik ve çeşitli demografik değişkenlerce yordanabilirliğinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (69), 52-79. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.1358105>
- Ciminli, A. (2023). Ortaöğretim öğrencilerinin kariyer kaygısının yordayıcıları olarak mükemmeliyetçilik ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 35-43. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1163647>
- Colocassides, E. M. (2024). Career development and counselling services across education settings: Facilitating youth and adults currently living in Cyprus. *Science and Education*, 5(5), 307-312. Erişim: 7 Nisan 2024, <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/download/7018/6462>
- Coulter, K., Delgado, M. Y., Nair, R. L., McClelland, D. J., Thomas, R., Nuno, V. L., & Carvajal, S. (2023). Future orientation and Latinx adolescent development: A scoping review. *Adolescent Research Review*, 8(2), 195-218. <https://doi.org/10.1007/s40894-022-00190-9>
- Council of Europe (2016). *Competencies for democratic culture: Living together as equals in culturally diverse democratic societies*. Council of Europe Publishing, Strasbourg. Erişim: 4 Nisan 2024, <https://rm.coe.int/16806ccc07>
- Coşkun, S., & Bebiş, H. (2015). Adolesanlarda e-sağlık okuryazarlığı ölçeği: Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Güllhane Tıp Dergisi*, 57(4), 378-384. Erişim: 5 Nisan 2024, https://www.researchgate.net/profile/Sabahat-Coskun/publication/349716744_adolesanlarda-e-saglik-okuryazarligi-olcegi-toad/links/603e4931299bf1e0784f9312/adolesanlarda-e-saglik-okuryazarligi-olcegi-toad.pdf

- Cui, Z., Oshri, A., Liu, S., Smith, E. P., & Kogan, S. M. (2020). Child maltreatment and resilience: The promotive and protective role of future orientation. *Journal of youth and adolescence*, 49, 2075-2089. Erişim: 7 Nisan 2024, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10964-020-01227-9>
- Çalışkan, H., & Uzunkol, E. (2018). Ergenlerde iyimserlik-kötümserlik ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 6(2), 78-95.
- Çalışkan, S., & Dilmaç, B. (2021). Ergenlerin sahip olduğu gelecek beklenti, umut ve psikolojik iyi oluş arasındaki yordayıcı ilişkiler. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 131-143. <https://doi.org/10.51119/ereegf.202216>
- Çelenk, O. (2022). Yeni kariyer modelleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 118-127. <https://doi.org/10.30803/adusobed.1096400>
- Çelik, F., N. (2018). Ortaokul öğrencilerinde kariyer gelişiminin bazı değişkenlere göre incelenmesi: Ankara Gölbaşı Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ufuk Üniversitesi, Ankara.
- Çelik, S. (2021). Lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerini algılama düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Biruni Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çetin, C., & Karalar, S. (2016). X, Y ve Z kuşağı öğrencilerin çok yönlü ve sınırsız kariyer algıları üzerine bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(28), 157-197. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/660882>
- Çetin, C., & Murat, M. (2023). Lise öğrencilerinin iyimserlik kavramına ilişkin metaforik algılarının incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 116-133. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3048514>
- Çetin Gündüz, H., & Nalbantoğlu Yılmaz, F. (2016). Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarını belirlemeye yönelik ölçek geliştirme çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 1008-1022. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.282397>
- Çevik, M. & Şentürk C. (2019). Multidimensional 21th century skills scale: Validity and reliability study. *Cypriot Journal of Educational Sciences*. 14(1), 011–028. Erişim: 8 Nisan 2024, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1211726.pdf>
- Çiftçi Karadağ, A., Özcan, A., & Erkasap, A. (2023). Hemşirelerin kariyer planlaması üzerine bir araştırma: İstanbul şehir hastaneleri örneği. *Türk Kamu Yönetimi Dergisi*, 4(1). Erişim: 10 Nisan 2024, <https://tujpa.com/index.php/journal/article/view/61>
- Çoğalan, Y., & Yazıcı, H. (2022). Lise öğrencilerinin özgüvenleri, kariyer denetim odakları ve kariyer kaygıları arasındaki ilişki. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(81), 152-165. <https://doi.org/10.17755/esosder.941314>
- Daniels, L. M., Stewart, T. L., Stupnisky, R. H., Perry, R. P., & LoVerso, T. (2011). Relieving career anxiety and indecision: The role of undergraduate students' perceived control and faculty affiliations. *Social Psychology of Education*, 14, 409-426. <https://doi.org/10.1007/s11218-010-9151-x>
- Demir, S., & Çolakkadıoğlu, O. (2023). Lise öğrencilerinde gelecek vizyonlarının yordanmasında yaşam doyumu ve akılcı olmayan inançların rolü. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (12), 1234-1248. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1350920>
- Demirkol, A., & Aslan, S. (2021). Holland'ın tipolojisi, bağlanma ve beş faktör kişilik kuramı üzerine bir derleme çalışması. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 1127-1150. <https://doi.org/10.47525/ulasbid.932449>

- Di Maggio, I., Ginevra, M. C., Nota, L., & Soresi, S. (2016). Development and validation of an instrument to assess future orientation and resilience in adolescence. *Journal of adolescence*, 51, 114-122. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.06.005>
- Doğanülkü, H. A., & Güneşlice, A. (2022). The moderating role of career decision regret in the relationship between visions about the future and proactive career behaviors: turkey sample. *Ekev Akademi Dergisi* (91), 75-91. <https://doi.org/10.17753/sosekev.1107761>
- Dönmezer, İ. (2003). Ergenlik döneminde özerkleşme/bağımsızlaşma. *Sosyoloji Dergisi*, (10). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/593224>
- Dönmezoğulları, C. (2020). *Kariyer yapılandırma kuramına dayalı psikoeğitim programının üniversite öğrencilerinin kariyer kararı ve güçlü yönler öz yeterlilik düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Duman, N., Köroğlu, C., Göksu, P., & Talay, A. (2020). Üniversite öğrencilerinde mental iyi oluş ile psikolojik dayanıklılık ilişkisi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 4(7), 9-17. <https://doi.org/10.31461/ybpd.668737>
- Dursun, Y., & Kocagöz, E. (2010). Yapısal eşitlik modellemesi ve regresyon: karşılaştırmalı bir analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (35), 1-17. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/66557>
- Ehlers, U. D., & Kellermann, S. A. (2019): Future skills - The future of learning and higher education. results of the international future skills delphi survey. Karlsruhe. Erişim: 02.04.2024, <https://www.learntechlib.org/p/208249/>
- Ellison, N. B., Wohn, D. Y., & Greenhow, C. M. (2014). Adolescents' visions of their future careers, educational plans, and life pathways: The role of bridging and bonding social capital experiences. *Journal of Social and Personal Relationships*, 31(4), 516-534. <https://doi.org/10.1177/0265407514523546>
- Engin, A. O., & Korucuk, M. (2021). Öğrencilerin 21. yüzyıl becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(2), 1081-1119. <https://doi.org/10.17152/gefad.875581>
- Erikli, S., & Salih, P. (2022). Zanaatkârlıktan yapay zekâya işgücünün değişen niteliği. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(26), 214-229. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2207007>
- Erdoğan, H. (2018). *Gerçekçi matematik eğitime dayalı matematik öğretiminin akademik başarı, kalıcılık ve yansıtıcı düşünme becerisine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Erol, A. (2022). *Öğretmenlerin 21. yüzyıl becerileri kapsamında karar verme stilleri ile mesleki özerklik davranışları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Erstad, O. (2010). The assessment and teaching of 21st century skills project. *Nordic Journal of Digital Literacy*, 4(3-4), 204-211. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-943X-2009-03-04-07>
- Faheem, I. (2017). Career development models: Vocational and counseling implications. *International Journal of Humanities and Social Science Studies*, 4(2), 139-148. Erişim: 9 Nisan 2024, https://www.researchgate.net/profile/Iram-Faheem/publication/322080320_Career_Development_Models_Vocational_and_Counseling_Implications/links/62112a04f02286737cad07e4/Career-Development-Models-Vocational-and-Counseling-Implications.pdf
- Fite, P. J., Gabrielli, J., Cooley, J. L., Haas, S. M., Frazer, A., Rubens, S. L., & Johnson-Motoyama, M. (2014). Hope as a moderator of the associations between common risk factors and frequency of substance use among Latino adolescents. *Journal of*

- Psychopathology and Behavioral Assessment*, 36(4), 653–662.
<https://doi.org/10.1007/s10862-014-9426-1>
- Frey, C. B., & Osborne, M. A. (2017). The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation?. *Technological forecasting and social change*, 114, 254-280.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.techfore.2016.08.019>
- Fultz, A. A., & Bernieri, F. J. (2018). What an Optimist Looks Like: separating optimistic bias from social reality. *Psychology*, 9, 413-426. <https://doi.org/10.4236/psych.2018.93026>
- Fusco, L., Sica, L. S., Boiano, A., Esposito, S., & Aleni Sestito, L. (2019). Future orientation, resilience and vocational identity in southern Italian adolescents. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 19, 63-83. <https://doi.org/10.1007/s10775-018-9369-2>
- Esentaş, M., Işıkgöz, E., Güzel, P., & Özbey, S. (2018). Spor yöneticilerinde öz-farkındalık: bir ölçek uyarlama çalışması. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 493-510. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.411519>
- Gedik, Y. (2020). Dönüşümsel ve işlemsel liderlik. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3(2), 19-34. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1208006>
- Gelen, İ. (2017). P21-Program ve öğretimde 21. yüzyıl beceri çerçeveleri (ABD Uygulamaları). *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 15-29. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/386403>
- George, D., & Mallery, M. (2010). SPSS for windows step by step: A Simple guide and reference, 17.0 update (10th ed.) Boston: Pearson
- Göksel, N., & Kobak, K. (2023). Çocukların 21. yüzyıl becerilerini kazanmalarına yardımcı sanal öğrenme ortamları: Roblox Örneği. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 12(4). <http://doi.org/10.30703/cije.1265890>
- Ginevra, M., C., Sgaramella, T., M., Ferrari, L., Nota, L., Santilli, S. & Soresi, S. (2017). Visions about future: A new scale assessing optimism, pessimism, and hope in adolescents. *International Journal for Educational and Vocational Guidance* 17 (2), 187-210. <https://doi.org/10.1007/s10775-016-9324-z>
- Ginevra, M. C., Annovazzi, C., Santilli, S., Di Maggio, I., & Camussi, E. (2018). Breadth of vocational interests: The role of career adaptability and future orientation. *The Career Development Quarterly*, 66(3), 233-245. <https://doi.org/10.1002/cdq.12145>
- Ginevra, M. C., Santilli, S., Di Maggio, I., Nota, L., & Soresi, S. (2020). Development and validation of visions about future in early adolescence. *British Journal of Guidance & Counselling*, 48(2), 155-167. <https://doi.org/10.1080/03069885.2018.1550188>
- Graham, S. (2015). *Preparing for the 21st Century: Soft skills matter*. Erişim: 30.03.2024, http://www.huffingtonpost.com/stedman-graham/preparing-for-the-21st-ce_b_6738538.html
- González-Pérez, L. I., & Ramírez-Montoya, M. S. (2022). Components of education 4.0 in 21st century skills frameworks: Systematic review. *Sustainability*, 14(3), 1493. <https://doi.org/10.3390/su14031493>
- Göçmen, B. (2023). *Matematik öğretmen adaylarının matematiksel okuryazarlık öz yeterlikleri, evrensel fen okuryazarlıkları ve dijital okuryazarlık öz-yeterlilikleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Göncü Akbaş, M., & Okutan, E. (2020). Lise öğrencilerinin kariyer kaygısına yönelik alan araştırması: Antalya ili örneği. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8(20), 158-187. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1164722>

- Guichard, J. (2015). From vocational guidance and career counselling to life design dialogues. In L. Nota, & J. Rossier (Eds.), *Handbook of life design: From practice to theory, from theory to practice* (pp. 1-25). Hogrefe Publishing. Erişim: 9 Nisan 2024, https://www.researchgate.net/publication/274313627_The_life_Design_paradigm_from_practice_to_theory
- Guichard, J. (2006). Theoretical frames for the new tasks in career guidance and counseling. *Orientación y sociedad*, 6, 35-47. Erişim: 9 Nisan 2024, https://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/art_revistas/pr.710/pr.710.pdf
- Guillen, M. (2020). *Dünyayı değiştiren beş denklem: Newton'dan Einstein'a bilimin gerçek kaşışları*. (1. baskı). İstanbul: Nemesis Kitap.
- Güleri, M. (1998). Üniversiteli ve işçi gençliğin gelecek beklentileri ve kötümserlik-iyimserlik düzeyleri. *Kriz dergisi*, 6(1). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/595948>
- Güner, O., & Hacıcaferoğlu, S. (2022). Spor bilimlerinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin kariyer farkındalıklarının incelenmesi: Karadeniz Bölgesi örneği. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 10(28), 111-130. <https://doi.org/10.52528/genclikarastirmalari.1021728>
- Greene, B. A., & DeBacker, T. K. (2004). Gender and orientations toward the future: Links to motivation. *Educational Psychology Review*, 16, 91-120. <https://doi.org/10.1023/B:EDPR.0000026608.50611.b4>
- Güneri, O. Y. (2013). Psikodinamik yaklaşımlar. B. Yeşilyaprak (ed.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı, kuramdan uygulamaya*. (4. baskı) içinde (s.136-169). Ankara: Pegem Akademi.
- Hagen, K. A., Myers, B. J., & Mackintosh, V. H. (2005). Hope, social support, and behavioral problems in at-risk children. *American journal of orthopsychiatry*, 75(2), 211-219. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.75.2.211>
- Harvard University. (2022). *Explore SEL. Navigate the complex field of social and emotional learning*. Erişim: 4 Nisan 2024, <http://exploresel.gse.harvard.edu/terms/>
- Hartung, P. J., Porfeli, E. J., & Vondracek, F. W. (2005). Child vocational development: a review and reconsideration. *Journal of Vocational Behavior*, 66, 385-419. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2004.05.006>
- Hermann, M., Pentek, T., & Otto, B. (2016). Design principles for Industrie 4.0 scenarios. In *2016 49th Hawaii international conference on system sciences (HICSS)* (pp. 3928-3937). IEEE. <https://doi.org/10.1109/HICSS.2016.488>
- Herr, E. L. (2001). Career development and its practice: A historical perspective. *The Career Development Quarterly*, 49(3), 196-211. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2001.tb00562.x>
- Hidayati, N., Visabilillah, R. A., Zahiroh, L., & Azmiya, S. N. (2023). Self-talk technique to overcome career anxiety in grade 12 high school. N. Naqiyah, B. D. Wiyono, E. Winingsih, İ. Mahmud, I. B. Rangka (Editors). In *The 1st International Conference On Guidance And Counseling* (Vol. 1, No. 1, Pp. 113-119). Erişim: 10 Nisan 2024, <https://proceeding.unesa.ac.id/index.php/icgc/article/download/797/229>
- Hirschi, A., & Dauwalder, J.-P. (2015). Dynamics in career development: Personal and organizational perspectives. In L. Nota & Rossier, R. (Eds.), *Handbook of the Life Design paradigm: From practice to theory, from theory to practice* (pp.27-39). Boston, MA: Hogrefe. Erişim: 10 Nisan 2024, https://www.researchgate.net/publication/279850299_Dynamics_in_Career_Development_Personal_and_Organizational_Perspectives

- IENSTITU (2023). İstanbul İşletme Enstitüsü. *Etkili dinleme teknikleri nelerdir?* Erişim: 3 Nisan 2024, <https://www.ienstitu.com/blog/etkili-dinleme-teknikleri>
- İmamoğlu, E. O., & Güler-Edwards, A. (2007). Geleceğe ilişkin yönelimlerde benlik tipine bağlı farklılıklar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 22(60), 115-132. Erişim: 4 Nisan 2024, <http://www.tpd.com.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpd1300443320070000m000145.pdf>
- Iowa Core (2010). *K-12 21st century skills*. Essential concepts and skills with details and examples. Erişim: 31 Mart 2024, <https://educate.iowa.gov/media/217/download?inline>
- ISTE. (2017). *ISTE Standards*. International society for technology in education. Erişim: 30.03.2024, <https://iste.org/standards/students>
- Işık, E. (2014). Çocuk kariyer gelişimi ile yaşam doyumu ve durumluk kaygı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Elementary Education Online*, 13(2), 682-693. Erişim: 12 Nisan 2024, https://www.researchgate.net/profile/Erkan-Isik-2/publication/286309654_Relationship_of_childhood_career_development_to_life_satisfaction_and_state_anxiety/links/576e910108ae0b3a3b79cabb/Relationship-of-childhood-career-development-to-life-satisfaction-and-state-anxiety.pdf
- Jena, L., & Nayak, U. (2020) Theories of career development: An analysis. *Indian Journal of Natural Sciences*, 10 (60), 23515-23523. Erişim: 9 Nisan 2024, https://www.researchgate.net/profile/Lipsa-Jena-4/publication/344414923_Theories_of_Career_Development_An_analysis/links/5f966818a6fdccfd7b7f88fb/Theories-of-Career-Development-An-analysis.pdf
- Jia, Y., Hou, Z.-J., & Shen, J. (2022). Adolescents' future time perspective and career construction: Career adaptability as mediator and hope as moderator. *Journal of Career Development*, 49(1), 202-217. <https://doi.org/10.1177/0894845320926579>
- Joyes, C., Rossignoli, S., & Amonoo-Kuofi, E. F. (2019). 21st century skills: evidence of issues in definition, demand and delivery for development contexts. *Institute of Development Studies*, 1-77.
- Kablay, S. (2021). Stajyer öğrencilerin emek süreçleri: Meslek liseleri üzerine niteliksel bir araştırma. *Politik Ekonomik Kuram*, 5(1), 132-160. <https://doi.org/10.30586/pek.943297>
- Kaçmaz, D., & Çağlar, B. (2022). Koro müziği eğitimi ve özgüven kavramı üzerine kuramsal bir inceleme. *Eurasian Journal of Music and Dance* (20), 163-176. <https://doi.org/10.31722/ejmd.1077622>
- Kagermann, H., Wahlster, W., & Helbig, J. (2013). Recommendations for implementing the strategic initiative Industrie 4.0: Final report of the Industrie 4.0 Working Group. *Forschungsunion: Berlin, Germany*, 12-25. Erişim: 10 Nisan 2024, <https://www.din.de/resource/blob/76902/e8cac883f42bf28536e7e8165993f1fd/recommendations-for-implementing-industry-4-0-data.pdf>
- Kalaycıoğlu, E. (2018). *Kariyer uyum yeteneğinin çalışanların iş performansına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi, Bartın.
- Kalemkuş, J. (2021). Bilmeyi bilme: Üstbiliş. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* (42), 471-495. <https://doi.org/10.33418/ataunikkefd.795640>
- Kankaras, M., & Suarez-Alvarez, J. (2019). *Assessment framework of the OECD study on social and emotional skills*. *OECD Education Working papers*, No: 207. OECD. <https://dx.doi.org/10.1787/5007adef-en>
- Kanwal, S., & Choudhary, F. R. (2023). A Gender wise comparison of 21st century skills of secondary school learners. *Journal of Educational Research and Social Sciences Review*

- (JERSSR), 3(2), 147-153. Erişim: 15 Nisan 2024, <https://ojs.jerssr.org.pk/index.php/jerssr/article/download/224/114>
- Karacan Özdemir, N., & Ayaz, A. (2020). Okul psikolojik danışma ve rehberlik programları: Kariyer uyum yetenekleri açısından bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(3), 613-626. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2018045437>
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar-ilkeler-teknikler*. (20. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karhan, A. (2021). *Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin kariyer uyum yeteneklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman.
- Kayadibi, S., & Kırdök, O. (2020). Lise öğrencilerinin kariyer kaygıları ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 372-388. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1128126>
- Keskin, R., & Pakdemirli, M. N. (2016). Mesleki aidiyet ölçeği: Bir ölçek geliştirme, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Journal Of International Social Research*, 9(43), 2580-2587. Erişim: 15 Nisan 2024, <https://www.academia.edu/download/72220221/52089cde1bdeea26c68dc706aa5ddf29ee66.pdf>
- Kılıç, G. B., Haymana, F., & Bozyılmaz, B. (2008). İlköğretim fen ve teknoloji dersi öğretim programı'nın bilim okuryazarlığı ve bilimsel süreç becerileri açısından analizi. *Eğitim ve Bilim*, 33(150). Erişim: 16 Nisan 2024, <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/viewFile/630/100>
- Kılınç, M. (2017). Psikolojik iyi oluşun yordayıcıları olarak öz-yeterlik ve etkileşim kaygısı. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* (13), 207-216. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/564354>
- Koca, D. (2020). Sanayi Devrimlerinin Tarihsel Arka Planı ve İşgücü Becerileri Üzerindeki Yansımaları. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(31), 4531-4558. <https://doi.org/10.26466/opus.704841>
- Konate, A. D. (2022). *Meslek lisesi öğrencilerinin 21.yy becerileri ve umut düzeylerinin kariyer karar verme güçlüğü ile ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ufuk Üniversitesi, Ankara.
- Konidari, V., & Benetton, M. (2019). Adolescents' perceptions of future planning in Italy, France and Greece: Dimensions of time and disadvantage. *STUDIUM EDUCATIONIS-Rivista semestrale per le professioni educative*, (3), 7-24. Erişim: 16 Nisan 2024, <https://ojs.pensamultimedia.it/index.php/studium/article/download/3622/3335>
- Korkmaz, O. (2023). "Visions about future: Hope, optimism, and pessimism" as predictor of university students' proactive career behavior", *International Academic Social Resources Journal*, Vol:8, Issue:45; pp:1914-1922. <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.67583>
- Korkmaz, O., & Kırdök, O. (2022). Kariyer yapılandırma kuramına göre geliştirilen kariyer müdahale programının etkililiğinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20(1), 230-255. <https://doi.org/10.37217/tebd.1037359>
- Korkut-Owen, F., & Niles, S.,C. (2013). Yeni yaklaşım ve modeller. B. Yeşilyaprak (ed.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya* (4.baskı) (s. 273-307). Ankara: Pegem Akademi.
- Körükcü, E., & Şengül, S. (2017). Zenginleştirilmiş öğrenme ortamında 7. sınıf öğrencilerinin sebat etme becerisinin gelişiminin incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*. (57). 163-198. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS6943>

- Küçükkeskin, F. (2021). *Yaşam doyumu ve umutsuzluk arasındaki ilişkide kariyer kaygısının aracı rolü: rekreasyon bölümü öğrencileri üzerine bir uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Lodi, E., Zammitti, A., & Magnano, P. (2021). Risk intelligence as a resource in career transition: The role of college satisfaction on the visions about future jobs. *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*, 11(3), 1030-1043. <https://doi.org/10.3390/ejihpe11030077>
- Makarova, E., Aeschlimann, B., & Herzog, W. (2019). The gender gap in STEM fields: The impact of the gender stereotype of math and science on secondary students' career aspirations. *Front. Educ.* 4:60. <https://doi.org/10.3389/feduc.2019.00060>
- Maree, J. G. (2015). Career construction counseling: A thematic analysis of outcomes for four clients. *Journal of Vocational Behavior*, 86, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2014.10.001>
- Mello, Z. R., Finan, L. J. & Worrell, F. C. (2013). Introducing an instrument to assess time orientation and time relation in adolescents. *Journal of Adolescence*, 36,551–563. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2013.03.005>
- Mercan, O., & Kan, A. (2020). Mesleki rehberlik faaliyetlerine yönelik tutum ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-16. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1245535>
- Mutlu, Ç., & Esen D. (2022). Turizm eğitimi alan öğrencilerin kariyer kaygıları: Projektif tekniklerle bir analiz. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 6(1), 1-19. <http://doi.org/10.30625/ijctr.1123672>
- Nalbantoğlu Yılmaz, F., & Çetin Gündüz, H. (2018). Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1585-1602. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2018.18.39790-471164>
- Ningrum, J. A., Muhibah, S., & Handoyo, A. W. (2022). Development of career anxiety module on students' future orientation. *Bisma The Journal of Counseling*, 6(3), 352-357. <https://doi.org/10.23887/bisma.v6i3.54195>
- Nurmi, J. E. (1991). How do adolescents see their future? a review of the development of future orientation and planning. *Developmental Review*, 11(1), 1-59. [https://doi.org/10.1016/0273-2297\(91\)90002-6](https://doi.org/10.1016/0273-2297(91)90002-6)
- Oliver, B. M., & Berger, C. T. (2020). Indiana social-emotional learning competencies: A neurodevelopmental, culturally responsive framework. *Professional School Counseling*, 23(1_part_3). <https://doi.org/10.1177/2156759X20904486>
- Osipow, S. H. (1968). A Comparison of the theories. In *Theories of Career Development*..220-234. New York: Appleton Century Crofts. Erişim: 15 Nisan 2024, <https://eric.ed.gov/?id=ED026698>
- Özcan, C., & Çalışkan, İ. (2020). Eğitimde yöneltme sorunsalı: Türkiye için bir yol haritası önerisi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 46-58. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1124717>
- Önür, Z., & Kozikoğlu, İ. (2019). Ortaokul öğrencilerinin 21. yüzyıl öğrenme becerileri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 9(3), 627-648. <https://doi.org/10.24315/tred.528501>
- Özdemir, Y., & Çok, F. (2011). Ergenlikte Özerklik Gelişimi. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 4(36). Erişim: 15 Nisan 2024, <https://eds.p.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=c0c56a01-039f-41b1-86ef-92b7ee8f4324%40redis>
- Özer, R., & Özden Yıldırım, M. S. (2023). Ergenlik döneminde algılanan ebeveyn kabul reddi, duygu dışavurum ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişki. *İstanbul Gelişim*

- Öztuna, Ş., & Bucak, F. (2022). Kendilik/benlik. *Göbeklitepe Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(9), 92-101. <https://doi.org/10.55433/gsbdd.271>
- Öztürk, K. (2023). İmam hatip lisesi öğrencilerinin imam hatip lisesi tercih nedenleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 57(57), 27-59. <https://doi.org/10.15285/maruaebd.1146931>
- Öztürk, Ö.T. (2023). Examination of 21st century skills and technological competences of students of fine arts faculty. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology (IJEMST)*, 11(1), 115-132. <https://doi.org/10.46328/ijemst.2931>
- Partnership for 21st Century Skills (2009). A. framework for 21st century learning. Tuc-son: AZ: P21. Erişim: 30 Mart 2024, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED519462.pdf>
- Polat, H., & Emre, F. B. (2022). Argümantasyon yönteminin eleştirel düşünme becerileri üzerine etkisi: Meta-analiz çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1624-1643. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1139781>
- Polovina, N., & Jošić, S. (2019). Vision of personal future as a tool for supporting adolescents' transition to adulthood. *Managing Global Transitions: International Research Journal*, 17(3), 239-258. <https://doi.org/10.26493/1854-6935.17.239-258>
- Pisarik, C. T., Rowell, P. C., & Thompson, L. K. (2017). A phenomenological study of career anxiety among college students. *The Career Development Quarterly*, 65(4), 339-352. <https://doi.org/10.1002/cdq.12112>
- Rahmadani, R., & Sahrani, R. (2021). The role of stress during the COVID-19 pandemic in the future career anxiety of final-year students. In *International Conference on Economics, Business, Social, and Humanities (ICEBSH 2021)* (pp. 979-984). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.210805.154>
- Rahman, M. M. (2019). 21st century skill “problem solving”: Defining the concept. *Asian Journal of Interdisciplinary Research*, 2(1), 64-74. <https://doi.org/10.34256/ajir1917>
- Rapanta, C., Vrikki, M., & Evagorou, M. (2021). Preparing culturally literate citizens through dialogue and argumentation: Rethinking citizenship education. *The Curriculum Journal*, 32(3), 475-494. <https://doi.org/10.1002/curj.95>
- RTÜK (2016). Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. *Medya okuryazarlığı nedir?* Erişim: 10 Nisan 2024, https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/menu_goster.php?Guid=B7AA7732-1593-4B32-BDE5-D76E64C2A5FA&MenuId=2
- Sağlık Bakanlığı (2020). Sağlıkın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü. *Türkiye'nin sağlık okuryazarlığı düzeyi ölçüldü.* <https://sggm.saglik.gov.tr/TR,57003/turkiyenin-saglik-okuryazarligi-duzeyi-olculdu.html#:~:text=Sa%C4%9Fl%C4%B1k%20okuryazarl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%3B%20bireylerin%20sa%C4%9Fl%C4%B1kla%20ilgili,ve%20sosyal%20becerileri%20olarak%20tan%C4%B1mlanmaktad%C4%B1r>. (Erişim Tarihi: 10.04.2024).
- Samancı, F. T. (2023). *Ortaöğretim öğrencilerinin olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik özellikleri ile gelecek beklentisi ve kariyer kaygısı ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Santilli, S., di Maggio, I., Ginevra, M. C., Nota, L., & Soresi, S. (2020). ‘Looking to the future and the university in an inclusive and sustainable way’: A Career Intervention For High School Students. *Sustainability*, 12(21), 9048. <https://doi.org/10.3390/su12219048>

- Santilli, S., Ginevra, M. C., Sgaramella, T. M., Nota, L., Ferrari, L., & Soresi, S. (2015). Design my future: An instrument to assess future orientation and resilience. *Journal of Career Assessment*, 25(2), 281-295. <https://doi.org/10.1177/1069072715621524>
- Santilli, S., Nota, L., & Hartung, P. J. (2019). Efficacy of a group career construction intervention with early adolescent youth. *Journal of Vocational Behavior*, 111, 49-58. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2018.06.007>
- Sarı, M. (2021). “İmam hatip liselerini tercih eden öğrenci ve velilerin beklentileri ve bu beklentilerin karşılanma düzeyi”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/(19), 98-120. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1394681>
- Savickas, M. L. (2010). Career studies as self-making and life designing. *Journal of the National Institute for Career Education and Counselling*, 23(1), 15-17. <https://doi.org/10.20856/jnicec.2305>
- Savickas, M. L., Nota, L., Rossier, J., Dauwalder, J. P., Duarte, M. E., Guichard, J., ... & Van Vianen, A. E. (2009). Life Designing: A paradigm for career construction in the 21st century. *Journal of Vocational Behavior*, 75(3), 239-250. <http://doi.org/10.1016/j.jvb.2009.04.004>
- Sayın, Z., & Seferoğlu, S.S. (2016). Yeni bir 21. yüzyıl eğitimi olarak eğitim ve anlatımın eğitim politikalarına etkisi. *Akademik Bilişim Konferansı*, 3-5 Şubat 2016. Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın. Erişim: 16 Nisan 2024, https://yunus.hacettepe.edu.tr/~sadi/yayin/AB16_Sayin-Seferoglu_Kodlama.pdf
- Scioli, A., Ricci, M., Nyugen, T., & Scioli, E. R. (2011). Hope: Its nature and measurement. *Psychology of Religion and Spirituality*, 3(2), 78–97. <https://doi.org/10.1037/a0020903>
- Scheir, M. F., Carver, C. S., & Bridges, M. W. (1994). Distinguishing optimism from neuroticism (and trait anxiety, self-mastery, and self-esteem): A reevaluation of the Life Orientation Test). *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 1063-1078. Erişim: 20 Nisan 2024, https://www.cmu.edu/dietrich/psychology/pdf/scales/LOTR_article.pdf
- Segerstrom, S.C., Carver, C.S., & Scheier, M.F. (2017). Optimism. In *The Happy Mind: Cognitive Contributions to Well-Being*; Robinson, M.D., Eid, M., Eds.; Springer International Publishing: Cham, Switzerland, 2017; pp. 195–212. Erişim: 25 Nisan 2024, https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-58763-9_11
- Sevinç, A., & Siyez, D. M. (2018). Öğrenci kariyer yapılandırma envanteri'nin türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İş ve İnsan Dergisi*, 5(2), 157-168. <https://doi.org/10.18394/iid.349410>
- Shadiev, R., & Wang, X. (2022). A review of research on technology-supported language learning and 21st century skills. *Frontiers in Psychology*, 13, 897689. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.897689>
- Shin, Y. J., & Lee, J. Y. (2019). Self-Focused attention and career anxiety: The mediating role of Career adaptability. *The Career Development Quarterly*, 67(2), 110-125. <https://doi.org/10.1002/cdq.12175>
- Shoshana, A. (2020). “I live one day at a time”: Future orientation among Muslim high school dropouts in Israel. *Children and Youth Services Review*, 119, 105605. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105605>
- Siyez, D. M. (2013). Gelişimsel yaklaşımlar. B. Yeşilyaprak (ed.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya*. (4. baskı) içinde (s.172-217). Ankara: Pegem Akademi.

- Soruklu, E., & Şentürk, Ş. (2023). Öğretmen adaylarının 21. yüzyıl becerileri ile yaşam boyu öğrenme eğilimlerinin incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10 (35), 167-192. <http://dx.doi.org/10.29228/INESJOURNAL.66178>
- Snyder, C. R. (2002). Target article: Hope theory: Rainbows in the Mind. *Psychological Inquiry*, 13(4), 249–275. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1304_01
- Stehle, S. M., & Peters-Burton, E. E. (2019). Developing student 21st century skills in selected exemplary inclusive STEM high schools. *International Journal Of STEM Education*, 6(1), 1-15. <https://doi.org/10.1186/s40594-019-0192-1>
- Strongman, K. T. (1995). Theories of anxiety. *New Zealand Journal of Psychology*, 24(2), 4-10. Erişim: 20 Nisan 2024, <https://www.psychology.org.nz/journal-archive/NZJP-Vol242-1995-1-Strongman.pdf>
- Sulam, K., Syakur, A., & Musyarofah, L. (2019). The implementation of 21 st century skills as the new learning paradigm to the result of student's career and life skills. *Magister Scientice*, 2(46), 228-237. <https://doi.org/10.33508/mgs.v2i46.2229>
- Super, D. E. (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of Vocational Behavior*, 16(3), 282–298. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(80\)90056-1](https://doi.org/10.1016/0001-8791(80)90056-1)
- Şahin, C. (2016). Amerika ve Avrupa'da meslek/kariyer danışmanlığı (Amerika, Almanya ve Türkiye örneği), *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, (7), 87-98. Erişim: 17 Nisan 2024, https://www.ijoess.com/Makaleler/1795549747_6.%2087-98%20Cengiz%20%C5%9Fahin.pdf
- Şahin, M. (2019). Korku, kaygı ve kaygı (anksiyete) bozuklukları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(10), 117-135. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/896292>
- Şama, H. (2020). *Ergenlerin kariyer kaygısını yordamada aile desteği ve umudun rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Şeker, A. (2020). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin irrasyonelliği ve kamusal alandaki yansımaları. *Current Research in Social Sciences*, 6(2), 92-102. <https://doi.org/10.30613/uresosc.651457>
- Şimşek, H., Ünal, M., Erbay Mermer, Ş., & Özaslan, D. (2022). lise öğrencilerinde gelecek beklentisi ve öz güven ilişkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(Özel Sayı), 387-409. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.1068626>
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (sixth ed.) Pearson, Boston.
- Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB]. (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*. Ankara. Erişim: 2 Nisan 2024, https://saraykent.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/05164224_TanYtYm_Kitap_YY.pdf
- Tamar, M., & Özbaran, B. (2004). Çocuk ve ergenlerde depresyon. *Klinik Psikiyatri*, 2(1), 84-92. Erişim: 7 Nisan 2024, https://jag.journalagent.com/z4/download_fulltext.asp?pdire=kpd&plng=eng&un=KPD-53753
- Taş, H. Y. (2018). Dördüncü Sanayi Devrimi'nin (Endüstri 4.0) çalışma hayatına ve istihdama muhtemel etkileri. *OPUS International Journal of Society Researches*, 9(16), 1817-1836. <https://doi.org/10.26466/opus.479123>
- Taş, M. A., & Özmen, M. (2019). Meslek seçiminde aile desteği ve kariyer uyum yetenekleri ilişkisi: Olumlu gelecek beklentisinin aracılık rolü. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 736-761. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.543865>

- Tekin, H., & Koçyigit, S. (2020). z düzenleme becerilerinin ilkokula hazırbulunuşluk üzerindeki etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(5), 1932-1945. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3928>
- Temel Eğinli, A. (2011). Kültürlerarası yeterliliğin kazanılmasında kültürel farklılık eğitimlerinin önemi. *neri Dergisi*, 9(35), 215-227. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/165786>
- Temurtaş, R. (2022). *Lise ğrencilerinin gelecek yönelimi ve kariyer uyumu ilişkisinde meslek kararı verme öz yetkinliği aracı rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. ukurova Üniversitesi, Adana.
- Tiro, Y., Afdal, A., & Yusuf, A. M. (2021). Understanding career choice based on INER family parenting “Roe Personality Theory”. *Widyagogik: Jurnal Pendidikan Dan Pembelajaran Sekolah Dasar*, 9(1), 1-13. Erişim: 11 Nisan 2024, <https://journal.trunojoyo.ac.id/widyagogik/article/download/11021/5861>
- Toker, B., & Kalıpçı, M. B. (2021). Benlik saygısı, olumlu gelecek beklentisi ve geleceğe yönelik tutumun mutluluk üzerindeki etkisi: Meslek yüksekokulu öğrencileri üzerinde bir uygulama. *Yükseköğretim Dergisi*, 11(2 Pt 2), 473-484. <https://doi.org/10.2399/yod.21.578916>
- Topçuoğlu, S. (2023). Ergenlerde duygu regülasyonu. *İnteraktif Bilim: Disiplinlerarası Araştırma ve İncelemeler Dergisi*, 1(2), 10-49. <https://doi.org/10.61749/JIRAS-8.10-49>
- Trommsdorff, G. (1983). Future orientation and socialization. *International journal of psychology*, 18(1-4), 381-406. Erişim: 15 Nisan 2024, https://kops.uni-konstanz.de/bitstream/handle/123456789/11153/Future_orientation_and_socialization_1983.pdf%3Bjsessionid%3D49C95EC6C16B21851284E47A8B5F4489?sequence%3D1
- Trommsdorff, G. (1986). Future time orientation and its relevance for development as action. In *Development as action in context: Problem behavior and normal youth development* (pp. 121-136). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg. Erişim: 15 Nisan 2024, <https://kops.uni-konstanz.de/bitstreams/a7c47cbb-a193-4a14-aaa5-6f26b44df878/download>
- Trommsdorff, G., Lamm H., & Schmidt, R. W. (1979). A Longitudinal study of adolescents' future orientation (time perspective). *Journal of Youth and Adolescence*, 8, pp. 131-147. Erişim: 15 Nisan 2024, https://kops.uni-konstanz.de/bitstream/handle/123456789/10182/A_longitudinal_study_of_adolescents_1979_KOPS8514.pdf?sequence=1
- Türel, Y. K., Şimşek, A., Şengül Vautier, C. G., Şimşek, E., & Kızıltepe, F. (2023). *21. yüzyıl becerileri ve değerlere yönelik araştırma raporu*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Erişim: 26 Mart 2024, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_05/11153521_21.yy_becerileri_ve_değerlere_yonelik_arastirma_raporu.pdf
- Trkz, O., Bektaş, M., & ek, H. (2021). Lisansüstü eğitim alan öğrencilerde gelecek kaygısı. *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(2), 132-152. <https://doi.org/10.38057/bifd.936821>
- TÜSİAD. (1999). *Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin yeniden yapılandırılması*. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları. Erişim: 1 Nisan 2024, <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1852-turkiyede-mesleki-ve-teknik-egitimin-yeniden-yapilandirilmesi>
- Tüzel, M. S., (2010). “Görsel Okuryazarlık”. *Trkk Bilimi Araştırmaları*, (27), 691-705. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/157014>

- Ulaş-Kılıç, Ö. (2019). Kariyer gelişiminde yeni yaklaşımlar: Örnek vaka incelemeleri ile planlanmış şans kuramı ve kariyer yapılandırma kuramı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (51), 356-385 Erişim: 10 Nisan 2024, https://www.academia.edu/download/60645532/Kariyer_Gelisiminde_Yeni_Yaklasimlar_Planlanmis_Sans_Kurami_ve_Kariyer_Yapilandirma_Kurami20190919-80608-1c9vsz1.pdf
- Ünal-Karagüven, M. H., & Demirtaş, F. (2022). Engelli çocuğu olan ailelerde öz saygı, yaşam doyumu ve sürekli kaygı. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 92-110. <https://doi.org/10.53506/egitim.1074486>
- Valtonen, T., Hoang, N., Sointu, E., Näykki, P., Virtanen, A., Pöysä-Tarhonen, J., ... & Kukkonen, J. (2021). How pre-service teachers perceive their 21st-century skills and dispositions: A longitudinal perspective. *Computers in Human Behavior*, 116, 106643. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106643>
- van Laar, E., van Deursen, A. J., & van Dijk, J. A. (2022). Developing policy aimed at 21st-century digital skills for the creative industries: an interview study with founders and managing directors. *Journal of Education and Work*, 35(2), 195-209. <https://doi.org/10.1080/13639080.2022.2036710>
- van Laar, E., van Deursen, A. J., van Dijk, J. A., & de Haan, J. (2020). Measuring the levels of 21st-century digital skills among professionals working within the creative industries: A performance-based approach. *Poetics*, 81, 101434. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2020.101434>
- Varki, E. (2020). *Öğretmen adaylarının çok boyutlu 21. yüzyıl becerileri ile yaratıcı düşünme eğilimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Vignoli, E. (2015). Career indecision and career exploration among older French adolescents: The specific role of general trait anxiety and future school and career anxiety. *Journal of Vocational Behavior*, 89, 182-191. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jvb.2015.06.005>
- Voogt, J., & Roblin, N. P. (2012). A comparative analysis of international frameworks for 21st century competences: Implications for national curriculum policies. *Journal of curriculum studies*, 44(3), 299-321. <https://doi.org/10.1080/00220272.2012.668938>
- Wilkins, K. G., Santilli, S., Ferrari, L., Nota, L., Tracey, T. J., & Soresi, S. (2014). The relationship among positive emotional dispositions, career adaptability, and satisfaction in Italian high school students. *Journal of Vocational Behavior*, 85(3), 329-338. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2014.08.004>
- Wilks, J. (1986). The relative importance of parents and friends in adolescent decision making. *Journal of Youth and Adolescence*, 15(4), 323-334. <https://doi.org/10.1007/BF02145729>
- Xu, M., David, J. M., & Kim, S. H. (2018). The fourth industrial revolution: Opportunities and challenges. *International Journal of Financial Research*, 9(2), 90-95. <https://doi.org/10.5430/ijfr.v9n2p90>
- Yalı, S. (2021). 21. yüzyıl becerileri perspektifinden tarih eğitiminin yönü. *İnsan ve İnsan*, 8(27), 209-233. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.818785>
- Yaman, S., Bal İncebacak, B., & Sarışan Tungaç, A. (2022). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri ölçeği'nin ortaokul düzeyine uyarlanması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (62), 208-233. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.959033>
- Yaman, S. (2023). *Hikâyeleştirilmiş robotik kodlama programlarının okul öncesi çocuklarının sosyal-duygusal becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.

- Yavrutürk, A. R. (2023). Fen lisesi son sınıf öğrencilerinin kariyer kaygıları ile ilgili görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1-11. <https://doi.org/10.47770/ukmead.1217778>
- Yavuzer, H., Demir, İ., Meşeci, F., & Sertelin, Ç. (2005). Günümüz gençliğinin gelecek beklentileri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 93-103. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/93048>
- Yayla, İ. E. (2023). *Lise öğrencilerinde kariyer kaygısı ile mükemmeliyetçilik ve benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Yeşildal, M., Erişen, M., & Kırac, R. (2020). Sağlık sistemlerine güvensizlik: bir geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 6(2), 251-259. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1260858>
- Yeşilyaprak, B. (1995). Mesleki gelişim kuramları üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 2(6), 43-49. <https://doi.org/10.17066/pdrd.40263>
- Yeşilyaprak, B. (2013). Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığına giriş. B. Yeşilyaprak (ed.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya* (4.baskı) içinde (s.1-41). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım Kurtuluş, H., Kurtuluş, E., & Yaman, K. G. (2022). Ergenlerin Benlik Saygısı İle Kariyer Kaygısı Arasındaki İlişki: Gelecek Beklentisinin Aracı Rolü. *Ekev Akademi Dergisi*, (90), 283-302. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2551462>
- Yıldız, A. (2019). *Bursa'da yaşayan voleybol antrenörlerinin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin yaş, belge türü, çalıştığı takım düzeyi ve sporcu özgeçmişine göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Yıldız, E. (2024). 21. yüzyıl becerileri. Erişim: 30 Mart 2024, <https://medium.com/@ekinyildiz820/21-y%C3%BCzy%C4%B1-becerileri-3e788c053d33>
- Yücel, E. O. (2003). *Taekwondocuların durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri ve müsabakalardaki başarılarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Zeng, Q., He, Y., Li, J., Liang, Z., Zhang, M., Yi, D., & Quan, J. (2022). Hope, future work self and life satisfaction among vocational high school students in China: The roles of career adaptability and academic self-efficacy. *Personality and Individual Differences*, 199, 111822. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2022.111822>
- Zeybek, G. (2019). Lise öğrencilerinin 21. yüzyıl öğrenme becerileri kullanım düzeylerinin belirlenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 5(2), 142-156. <https://doi.org/10.24289/ijsser.505263>
- Zeybekoğlu Akbaş, Ö., & Dursun, C. (2020). Teknolojinin aileye etkisi: değişen ailenin dijital ebeveyn ve çocukları. *Turkish Studies - Social*, 15(4), 2245-2265. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.43395>

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

Merhaba Sevgili Öğrenciler;

Yüksek lisans tezi kapsamında yürüttüğüm araştırmamda kullanmak amacıyla sizlerin görüşlerine ihtiyaç duymaktayım. Bu nedenle sizlerden hazırladığım formdaki sorulara yanıt vermenizi rica ediyorum.

Tüm soruları eksiksiz cevaplamanız çalışmanın verimliliği açısından oldukça önemli. Ayrıca vereceğiniz yanıtların yalnızca ilgili çalışma kapsamında kullanılacağını ve gizli tutulacağını belirtmek isterim.

Destüğünüz için şimdiden çok teşekkür ederim.

Özlem BAYHAN

Psikolojik Danışman

Cinsiyetiniz: ☐ Kadın ☐ Erkek

Okul Türü:

☐ Fen Lisesi

☐ Sosyal Bilimler Lisesi

☐ Anadolu Lisesi

☐ Meslek Lisesi

☐ İmam Hatip Lisesi

Diğer:.....

Sınıf:

☐ 9.Sınıf

☐ 10.Sınıf

☐ 11.Sınıf

☐ 12.Sınıf

Anne Eğitim Durumu:

☐ İlköğretim

☐ Lise

☐ Lisans

☐ Lisans Üstü

Baba Eğitim Durumu:

☐ İlköğretim

☐ Lise

☐ Lisans

☐ Lisans Üstü

Hane Halkının Toplam Gelir Düzeyi:

☐ 0-17000

☐ 17001- 40000

☐ 40001- Üzeri

EK 2. Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği

ÇOK BOYUTLU 21. YÜZYIL BECERİLERİ ÖLÇEĞİ		1-Kesinlikle Katılmıyorum	2-Katılmıyorum	3-Kararsızım	4-Katılıyorum	5-Tamamen Katılıyorum
“Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği” kişilerdeki 21. yüzyıl becerilerinin düzeyinin belirlenmesi için tasarlanmış 41 maddeden oluşmaktadır. Sizden aşağıdaki maddeleri 1 ile 5 arasında derecelendirmeniz beklenmektedir. “Kesinlikle Katılmıyorum” ifadesi “1”e denk gelmekte olup “5”e doğru uzaklaşırken “5”, “Tamamen katılıyorum.” anlamına gelmektedir						
1	Öğrenmeye karşı meraklıyım.					
2	Yeni ve farklı fikirleri dinlemeyi severim.					
3	Mevcut bilgiler dışında yeni bilgiler edinmeye yönelik çaba gösteririm.					
4	Ülkemizde ve dünyada meydana gelen yenilikleri takip ederim.					
5	Dünyadaki değişim ve yeniliklere yönelik fikir sahibiyim.					
6	Çeşitli kaynakları takip ederek farklı bilgiler ve fikirler edinirim.					
7	Güvenilir kaynaklardan araştırma yaparak yeni bilgiler edinmeyi severim.					
8	Günlük hayatta ne tür bilgilere ihtiyaç duyduğumu fark ederim.					
9	İhtiyaç duyduğum bilgiye doğru kaynaklardan ulaşıyorum.					
10	Elde ettiğim bilgilerin doğruluğunu farklı kaynaklardan araştırırım.					
11	Edindiğim ve doğruluğuna emin olduğum bilgileri günlük hayatımda etkili bir şekilde kullanırım.					
12	Doğruluğuna emin olduğum bilgileri çevremdekilere aktarırım.					
13	Yazılı, işitsel ve görsel kaynakları düzenli takip ederim.					
14	TV programlarının öncesinde programın hangi kitleye hitap ettiğini belirten akıllı işaret sembollerinin anlamlarını bilirim.					
15	Teknolojide meydana gelen gelişmeleri yakından takip ederim.					
16	Bana anlatılan her bilginin doğru olduğuna inanırım.					
17	Benim gibi düşünmeyen kişilerle arkadaşlık yapmak istemem.					
18	Beni eleştiren insanlardan hoşlanmam.					
19	Okuduğum her bilginin doğru olduğunu kabul ederim.					
20	Öğrendiğim konular üzerinde hiç düşünmeden konuşurum.					
21	Karşılaştığım sorunlarla mücadele etmek yerine sorunu görmezden gelirim.					
22	Çalışmalarımı genellikle istekli, coşkulu ve enerjik bir şekilde sürdürürüm.					
23	Karşılaştığım olumsuz durumları fırsata dönüştürürüm.					
24	Zamanı iyi planlar ve yönetirim.					
25	Yaptığım çalışmalarda farklı ürünler ortaya koyarım.					
26	Karmaşık ve zor işlerle uğraşmayı severim.					
27	Yoğun bir merak duygusuyla her şeyi gözlemler ve incelerim.					
28	İnsanların hayatını kolaylaştıracak yöntem ve teknikler üzerine düşünürüm.					

29	Alışılmışın dışında, yeni ve yararlı fikirleri üretir ve uygularım.					
30	Gelecekte dünyada ortaya çıkabilecek ihtiyaçlar hakkında düşünür ve buna yönelik araştırmalar yaparım.					
31	Geliştirdiğim ürünleri çevremdekilere rahatlıkla sunarım.					
32	Farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurmaya çalışırım.					
33	Grup çalışmalarında genellikle grubun lideri olarak görev yaparım.					
34	Kendimle birlikte çevremdeki kişilerin yeteneklerini geliştirmelerini katkıda bulunurum.					
35	Grup çalışmalarının zaman kaybı olduğunu düşünürüm.					
36	Bana verilen görevi başarıyla yerine getirmek için gayret gösteririm.					
37	Mesleğim ile ilgili gelecekte yapacaklarıma yönelik kararlarım vardır.					
38	Mesleğim ile ilgili yapmak istediklerimi araştırarak kendime uygun olanları belirlemeye çalışırım.					
39	Mesleğimin geleceğinde başarılı olmayı isterim.					
40	Şu an aldığım kararların, geleceğime yön vereceğinin farkındayım.					
41	Kişisel gelişimime ve gelecekteki kariyerime katkı sağlayacak fırsatları değerlendiririm. (staj, kurs, kongre, seminer, eğitim vb.)					

EK 3. Kariyer Kaygısı Ölçeği

KARİYER KAYGISI ÖLÇEĞİ		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Bu ölçek, kariyer kaygısının belirlenmesi amacı ile hazırlanmıştır. Her bir ifadeyi okuduktan sonra, buna ne derece katıldığınızı ya da katılmadığınızı liste üzerinde ayrılan yere işaretleyiniz. Her bir ifadeye ilişkin görüşünüzü belirtiniz. İşaretsiz ifade bırakmayınız. Aşağıda kariyer kaygı durumunuza ilişkin ifadeler yer almaktadır. Lütfen bu ifadelere katılma derecenizi ilgili paranteze (x) işareti koyarak belirtiniz.						
1	Ailemin mesleki planlarımı anlamayacağı konusunda endişe duyuyorum.					
2	Ailemin meslek seçimiyle ilgili kararlarımı onaylamayacağı düşüncesi beni huzursuz ediyor.					
3	Seçmek istediğim mesleğe ailemin engel olacağından endişeleniyorum.					
4	Mesleki hayallerimle ilgili kendimi aileme yeterince anlatamamaktan kaygılanıyorum.					
5	Üniversitede eğitim almak istediğim alanı aileme söyleme fikri içimde sıkıntıya yol açıyor.					
6	Meslek seçimi yapma düşüncesi çok fazla gerilmeme neden oluyor.					
7	Mesleki geleceğimi düşündüğümde huzursuzlanıyorum.					
8	Mesleki ideallerime ulaşma sürecinde önüme çıkabilecek engelleri düşününce içim sıkılıyor.					
9	Seçeceğim meslekte hayal kırıklığına uğrama düşüncesi beni rahatsız ediyor.					
10	Mesleki hayallerime ulaşmada ders başarısı açısından kendimi yetersiz hissediyorum.					
11	Meslek seçiminde göz önünde bulundurmam gereken çok fazla etken olduğu düşüncesi beni tedirgin ediyor.					
12	Seçeceğim meslekte mutlu olup olamayacağımı düşündüğümde kendimi gergin hissediyorum.					
13	Seçeceğim mesleğin bana uygun olup olmayacağı düşüncesi beni tedirgin ediyor.					
14	Gelecekte istediğim mesleği yapamayacağımdan kaygılanıyorum.					

EK 4. Gelecek Vizyonları Ölçeği

GELECEK VİZYONLARI ÖLÇEĞİ		Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Beni yeterince tanımlıyor	Beni iyi tanımlıyor	Beni çok iyi tanımlıyor
Gelecek hakkında herkesin bir dizi duygu ve düşüncesi vardır. Aşağıda gelecekle ilgili yargılar içeren cümleler yer almaktadır. Verilen cümlelerdeki yargıları size uygunluk derecesine göre puanlamayı kullanarak işaretleyiniz.						
	1-Beni hiç tanımlamıyor 2-Beni biraz tanımlıyor 3-Beni yeterince tanımlıyor 4-Beni iyi tanımlıyor 5-Beni çok iyi tanımlıyor					
1	İyimser biri olduğumu düşünüyorum.					
2	Çoğu zaman mutluyum.					
3	Geleceğim hakkında genellikle coşku ve iyimserlik doluyum.					
4	Olumlu deneyimlerimin olumsuzlardan daha çok olacağından eminim.					
5	Olumlu düşünen bir insan olduğumu düşünüyorum.					
6	Gerçekten istediğim şeyleri elde edemeyeceğim.					
7	Gelecekte zorluklarla karşılaşsam bile iyimser olmaya devam edeceğim.					
8	Gelecekte oldukça iyi olacağımı hissediyorum.					
9	Sonunda, istediğim şeyi elde edeceğimi biliyorum.					
10	Bugün yapamadığım şeyleri gelecekte yapabileceğim.					
11	Gelecekte ilgimi çeken şeyleri yapabileceğimden eminim.					
12	Gelecekte beni çok takdir edecek insanlarla çalışacağım.					
13	Bana gerçekten uygun bir iş bulmak zor olacak.					
14	Geleceğim için çok az umutluyum.					
15	Gelecekte çok önemli projelerle uğraşacağım.					
16	Gelecekte hayal kurmayı ve umutlu olmayı durduracağım.					
17	Gelecek için umutlu olmak işe yaramaz; aklımdakileri yapamayacağım.					
18	Bir gün dileklerimi gerçekleştireceğimi biliyorum.					

EK 5. Ölçek İzinleri

ozlem bayhan 14 Kas
Alıcılar:

Fwd: bilimsel araştırma için izin talebi

Gelen Kutusu

hicran çetin 20 Kas

----- ölçeği etik kurallara uygun şekilde kullanabilirsiniz. iyi çalışmalar dilerim --

Mustafa Çevik 14 Kas
Alıcılar: ben

Ölçeği kullanmanızda bir sakınca yoktur
— Orijinal Mesaj —
Kimden: ozlem bayhan <
Kime:
Gönderilenler: Tue, 14 Nov 2023 13:46:04 +0300 (TRT)
Konu: Ölçek Kullanım Talebi

ozlem bayhan 14 Kas
Alıcılar:

Sayın hocam, tarafınızca geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış olan Gelecek Vizyonları Ölçeğini, tezim için yapacağım çalışmada gerekli atıflarda bulunarak izniniz dahilinde kullanmak istiyorum.
Bu nedenle onayınızı rica ediyorum.

Saygılarımla,
Özlem Bayhan
Yüksek Lisans Öğrencisi

MEHMET AKÇA 14 Kas
Alıcılar: ben

Merhabalar Özlem Hanım,
Ölçeği kullanmanızdan memnuniyet duyarım. Kolaylıklar dilerim.

Gönderen: ozlem bayhan
<
Gönderildi: 14 Kasım 2023 Salı 10:33
Kime:
,
Konu: Ölçek kullanım izni

EK 6. Etik Kurul Onayı

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
29.12.2023	12	2023-1045

KARAR NO: Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Özlem BAYHAN'ın Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK danışmanlığında "Lise Öğrencilerinin Gelecek Yönelimi ve Kariyer Kaygısı İlişkisinde 21. Yüzyıl Becerilerinin Aracı Rolü" isimli yüksek lisans tezine ilişkin ölçek çalışmasını içeren 133441 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

2023-1045

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Özlem BAYHAN'ın Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK danışmanlığında "Lise Öğrencilerinin Gelecek Yönelimi ve Kariyer Kaygısı İlişkisinde 21. Yüzyıl Becerilerinin Aracı Rolü" isimli yüksek lisans tezine ilişkin ölçek çalışmasının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

EK 7. Uygulama İzni

T.C.
SAMSUN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-67180656-605.01-95507625
Konu : Özlem BAYHAN'ın
Araştırma Uygulama İzni

30.01.2024

DAĞITIM YERLERİNE

- İlgi : a) Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21/01/2020 tarih ve 2020/2 sayılı Genelgesi.
b) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğünün 19.01.2024 tarih ve 2400015448 sayılı yazısı.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Özlem BAYHAN'ın ilçeniz Resmi Anadolu, Resmi Fen, Resmi Mesleki ve Teknik Anadolu, Resmi İmam-Hatip Anadolu ve Resmi Sosyal Bilimler Lisesinde öğrenim gören öğrencilere yönelik "Lise Öğrencilerinin Gelecek Yönelimi ve Kariyer Kaygısı İlişkisinde 21. Yüzyıl Becerilerinin Aracı Rolü" konulu araştırma çalışması yapmak istediğine dair ilgi (b) yazı ve ekleri Müdürlüğümüz Araştırma ve Değerlendirme Komisyonu tarafından incelenmiştir.

İlgi (a) genelge gereği sonuçları Müdürlüğümüz Ar-Ge Birimiyle paylaşılacak üzere uygun görülmüş olup, söz konusu çalışmanın komisyon kararı doğrultusunda uygulama sorularının çalışmayı yapan kişi tarafından raporlanarak denetimi İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri/Okul idaresinde olmak üzere, kurum faaliyetlerini aksatmadan gönüllülük esasına göre yapılmasının sağlanması hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini arz/rica ederim.

Dr. Murat AĞAR
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek: Araştırma Değerlendirme Formu (1 sayfa)

Dağıtım:

Gereği :

17 İlçe Kaymakamlığına
(İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü)

Bilgi:

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğüne

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Atatürk Bulv. Hükümet Konağı İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

İlkadım/SAMSUN

Telefon No : 0 (362) 435 80 63

E-Posta : arge55@meb.gov.tr

Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

İnternet Adresi : <http://samsun.meb.gov.tr>

Bilgi için:

Unvan : Memur

Faks: 3624324854

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.sorgu.meb.gov.tr> adresinden 6714-09a7-3907-8c1e-f006 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZ GEÇMİŞ

Özlem BAYHAN, Samsun Milli Piyango Anadolu Lisesi’ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü’nden 2006 yılında mezun oldu. Mezun olduktan sonra özel bir anaokulunda psikolojik danışman olarak başladığı çalışma hayatına yine özel bir özel eğitim okulunda devam etti. 2007 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’na Rehber Öğretmen olarak atandı. Sırasıyla Gümüşhane-Merkez, Samsun-Çarşamba, Samsun-Canık, Samsun-Atakum ve Samsun-İlkadım’da yer alan çeşitli okullarda çalıştı. Okan Üniversitesi Aile Danışmanlığı, Albert Ellis Enstitüsü Rasyonel Duygucu Davranışçı Terapi Uygulayıcısı, Gedik Üniversitesi EMDR Uygulayıcısı eğitimlerini tamamladı. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde pek çok eğitimde kursiyer olarak yer almasının dışında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile Eğitim Programı Uygulayıcısı, Milli Eğitim Bakanlığı Okul Aile İşbirliği Programı Eğitimcisi olarak eğitimler verdi.

İletişim Bilgileri

ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0001-6503-7216>

Yayınlar:

1. Bayhan, Ö., Şentürk, Ş., & Kinsiz, D. N. (2023). Views of Psychological Counselors Involved in Post-Earthquake Psychosocial Support Activities Regarding the Support Process. *Sakarya University Journal of Education*, 13(4 (Special Issue - Disaster Education and Education in Disaster Regions), 610-630. <https://doi.org/10.19126/suje.1374488>

Bildiriler:

1. Bayhan, Ö. ve Şentürk, Ş (2023). “Deprem Sonrası Psikososyal Destek Çalışmalarında Görev Alan Rehber Öğretmenlerin Destek Sürecine İlişkin Görüşleri.” [Bildiri], *XVI. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi*, 26 - 29 Ekim 2023, Sivas.